

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Titelsider og indholdsfortegnelse til Bind 7 = nr. 61–70 . . . 1–8

Allan Tønnesen

Heraldik på skydeskiver 429

Ernst Verwohlt

Retsbeskyttelse af offentlige våbener og slægtsvåbener . . 448

Susanne Vogt

Knud Pedersen Gyldenstjerne og nemesis 471

Bengt Olof Kälde

Ärkebiskopar och biskopar i Lund og Uppsala 479

Heraldica varia 481

Heraldisk litteratur siden sidst 484

Rutger Croneborg in memoriam 492

Dette hæfte er udgivet med støtte fra Nordisk publiceringsnævn for humanistiske tidsskrifter (Danmark) og Alfred Goods Fond.

HERALDISK
TIDSSKRIFT

HERALDISK TIDSSKRIFT

BIND 7 = NR. 61-70

Redigeret af
Poul Holstein

Udgivet af
SOCIETAS HERALDICA SCANDINAVICA
Heraldisk Selskab · Heraldiska Sällskapet · Heraldisk Selskap

KØBENHAVN 1990 – 1994

Indhold

Henvisningernes form, f. eks. »64/175«, angiver både hæftets nr. og sidetal. Ved indbinding af Heraldisk Tidsskrift har således kun det sidste tal interesse. Alfabetiseringen er efter norsk-dansk rækkefølge med »å« til sidst, efter »æ/ä« og »ø/ö«.

Register til bind 7 = nr. 61–70 70/493

ARTIKLER/UPPSATSER/NOTITSER

Bartholdy, Nils G.: Nye kommunevåbener i Danmark	62/58,	68/343
–: Danmarks kongelige hjelmtegn		62/70
–: Dannebrogskorsets form og visionære baggrund		64/168
–: Danmarks våben og krone		65/229
–: Genealogisk-heraldisk kongres i Uppsala		66/289
–: Ottfried Neubecker 1908–1992		66/300
–: Christian II's våbener og Den gyldne Vlies		69/397
–: Kongres i Luxembourg		69/427
–: Internationale heraldiske kollokvier		70/481
Bendix, Gunnar: Bernadottevåpen		68/366
Bergersen, Thorbjørn: Den norske hærs avdelingsmerker		66/241
Bergroth, Tom C: Gustaf von Numers		67/301
–: En känd konstnär som heraldiker		68/383
Bertényi, Iván: Ungarns nye, gamle våben		64/198
Cappelen, Hans: Signingen i Trondheim		64/154
–: Militærheraldikeren og avdelingsmerkene		66/237
–: Våpenretten aktuell i Norge		69/419
–: Jørgen Mathiesen 1901–1993		69/428
Dam, Sigvard Mahler: Ørnens flugt		63/105
Degerman, Henrik: Ofrålse sigillering i Finland 1380–1680		66/286
–: Rutger Croneborg in memoriam		67/492
Ekkje, Kolbjørn: Eit norsk Butlervåpen		63/129
–: Ei dansk-norsk slekt Falch i Cornwall		65/224
Engelstad, Sigurd: En heraldisk kuriositet		61/28
Frosell, Bertil A.: Strøtanker om bispehuen og den kirkelige heraldik		69/426
Frölich, Carsten: Siden sidst	68/384,	70/482
Gillingstam, Hans: Den sista polska Vasa-ättlingens vapen		61/33
Holstein, Poul: 1140 våbenskjolde		64/201
Hougaard, Per: Monoklen – et »adelsmærke«		66/276
Kristiansen, Mette Svart: Et ukendt våbenskjold fra 1200-tallet		62/91
Kurrild-Klitgaard, Peter: Et dansk tre-dobbelt alliancevåben		62/84
Kälde, Bengt Olof: Svenska Kyrkans biskopsvapen		64/183
–: Uno Lindgren (1915–1992) och Charles de Gaulles serafimervåpen ..		66/281
–: Alliansvapen Douglas-Habsburg		67/330
–: Ärkebiskopar och biskopar i Lund och Uppsala		70/479

Nevéus, Clara: Nye kommunevåbener i Sverige	62/55
Nisbeth, Åke: Begravningsvapen i Sverige	65/215
Nissen, Harald: Om EDB, segl og heraldikk	61/9
–: Nye kommunevåbener i Norge	62/41, 64/141, 68/333
–: Jytte Høgs våpen og litt mere om courtoisie	62/93
–: To setesveiners våpenføring	64/200
–: Baroniet Rosendals heraldikk	66/257
Olesen, H. Erik: Margrethe Skovgaards gravsten i Sankt Knuds kirke i Odense	61/18
Padel, Ingrid: Heraldik och souvenirer	62/89
Pasquino: Rigsvåbenet	67/332
Prange, Knud: Studiet af dansk adel i senmiddelalderen	68/346
Raneke, Jan: Linbråka – nosklämma – gäddkäft	64/190
Sierksma, Klaes: Frisiska flaggan och provinsen Frieslands vapen	62/62
Spens, Erik greve: En heraldisk utställning	62/88
–: Et ryskt adelsbrev	66/92
–: Det sista svenska adelsvapnet i Sonnenburg	66/281
–: Ett titel- og vapenbytte	66/285
–: Om pälsverk och bitecken	68/383
Tangeraas, Lars: De norske ridderordeners symboler	63/105
Tønnesen, Allan: Heraldik på skydeskiver	70/429
Tennberg, Bo: Vasa stads frihetskors	65/205
Vadholm, Tom S.: KFUM-speidernes kretsmerker	69/413
Vogt, Susanne: Knud Pedersen Gyldenstjerne og nemesis	70/471
Verwohlt, Ernst: Retsbeskyttelse af offentlige våbener og slægtsvåbener ..	70/448
Østergaard, Bent: Den skotske kvinde i Helsingør	64/159
–: Våbenskjolde på en alterstage	66/284
–: Våbenskjolde som gave, arv og efterligning	67/317
–: Våbenskjolde hos Mule og Ulfeldt	70/481

RECENSIONER /ANMELDELSER

Andersson, Per: <i>Heraldiska vapen i Sverige</i> (Leif Pålsson)	66/292
Armorial Lusitano: <i>genealogia e héraldica</i> (Harald Nissen)	63/136
Barber, Richard og Julie R. V. Barker: <i>Tournaments. Jousts, Chivalry and Pageants in the Middle Ages</i> (Max. Andersson)	66/291
Barker, Julie R. V.: <i>The Tournament in England 1100–1400</i> (Max. Andersson)	65/231
–: og Richard Barber: <i>Tournaments. Jousts, Chivalry and Pageants in the Middle Ages</i> (Max. Andersson)	66/291
Bencard, Mogens og Tage Kaarsted (red.): <i>Fra korsridder til ridderkors. Elefantordenens og Dannebrogordenens historie</i> (Harald Nissen)	70/484
Bratbak, Bjørn: <i>Hvite ørn og norske løve</i> (Harald Nissen)	66/298
Cappelen, Hans: <i>Slekten Vogts våpen: Den første havhest i norsk heraldikk?</i> (Harald Nissen)	68/392
Durov, V. A.: <i>Russian and Soviet Military Awards</i> (Erik greve Spens)	63/138

Fox-Davies, Arthur Charles: <i>The Art of Heraldry</i> (Harald Nissen)	61/37
Friar, Stephen (red.): <i>A New Dictionary of Heraldry</i> (Max. Andersson)	62/100
Galba, Mart Joan de: <i>Joanot Martorell, Tirant lo Blanc</i> (Henrik Degerman)	62/96
Galliker, Joseph Melchior: <i>Schweizer Wappen und Fahnen</i> (Henrik Degerman)	64/204
<i>Genealogica et Heraldica. 19. Internationaler Kongress für genealogische und heraldische Wissenschaften Keszthely 2.–6.10.1990</i> (Nils G. Bartholdy)	66/298
<i>Hopealeijona</i> (Henrik Degerman)	65/232
<i>Individ och historia. Studier tillägnade Hans Gillingstam 22 februari 1990</i> (Erik greve Spens)	62/103
<i>Kalender över Ointroducerad Adels Förening 1990</i> (Erik greve Spens)	62/102
Kantola, Ilkka, Kari K. Laurla og Teuvo Termonen: <i>Postkort från ofärdsåren</i> (Henrik Degerman)	65/236
Kavli, Guthorm: <i>25 år på Kongens slott. Og veien dit</i> (Hans Cappelen)	68/389
Knutson, Knut, Jan Peder Lamm og Charlotte Widenfelt (red.): <i>Riddarvapnen från Sonnenburg. Ett återfunnet krigsbyte</i> (Bertil A. Frosell)	66/294
Kaarsted, Tage og Mogens Bencard (red.): <i>Fra korsridder til ridderkors. Elefantordenens og Dannebrogordenens historie</i> (Harald Nissen)	70/484
Lamm, Jan Peder, Knut Knutson og Charlotte Widenfelt (red.): <i>Riddarvapnen från Sonnenburg. Ett återfunnet krigsbyte</i> (Bertil A. Frosell)	66/294
Laurla, Kari K., Ilkka Kantola og Teuvo Termonen: <i>Postkort från ofärdsåren</i> (Henrik Degerman)	65/236
<i>Liehuvat Värät</i> (Henrik Degerman)	65/232
Lindhe, Casimir Sparre: <i>Variera heraldiska vapen mere</i> (Erik greve Spens)	63/137
<i>Nationalencyklopedien I A-Asa</i> (Erik greve Spens)	61/39
Nevés, Torgny: <i>En akademisk festsed och dess utveckling</i> (Henrik Degerman)	62/98
–: <i>Ny svensk vapenbok</i> (Erik greve Spens)	68/393
Nissen, Harald og Monica Aase: <i>Segl i Universitetsbiblioteket i Trondheim</i> (Peter Kurrild-Klitgaard)	65/233
Posselt, Gert: <i>Danske prøvemønter præget på Den Kongelige Mønt</i> (Allan Tønnesen)	61/40
Prange, Knud: <i>Lokal historie – en håndbog</i> (Allan Tønnesen)	63/140
Raneke, Jan: <i>Svensk adelsheraldik med Klingspors vapenbok</i> (Erik greve Spens)	64/202
Riis, Thomas: <i>Should Auld Acquaintance Be Forgot . . . Scottish-Danish Relations c. 1450–1707</i> (Allan Tønnesen)	62/102
Rostock, Ole: <i>Nøgle til 808 skandinaviske skjoldholdere</i> (Peter Hougaard)	64/202
Rud, Mogens: <i>Bayeuxtapeten og slaget vid Hastings 1066</i> (Erik greve Spens)	68/388
Sannes, Tor Borch: <i>Christopher Columbus – europeer fra Norge?</i> (Hans Cappelen)	65/234
Schöller, Carl-Gustav: <i>Hærens afdelingsmærker efter 1945</i> (Bertil A. Frosell)	68/386
<i>Skandinavisk Vapenrulla 1990, 1991–1992</i> (Poul Holstein)	64/204, 70/484
Squire, Romilly og Anne Tauté: <i>Kings & Queens of Europe</i> (Max. Andersson)	61/38
<i>Srpski grbovi – Heraldry of Serbs</i> (Leif Pålsson)	64/203
Svanberg, Jan: <i>Furstebilder under Folkungatid</i> (Erik greve Spens)	61/34
Svane, Erling: <i>Det Danske Rigsvåben og Kongevåben. Udvikling og Anvendelse</i> (Peter Kurrild-Klitgaard)	70/486
<i>Sveriges ridderskap och adels kalender 1992</i> (Erik greve Spens)	66/295

Tauté, Anne og Romilly Squire: <i>Kings & Queens of Europe</i> (Max. Andersson)	61/38
Termonen, Teuvo, Ilkka Kantola og Kari K. Laurila: <i>Postkort från ofärdsåren</i> (Henrik Degerman)	65/236
<i>Vapenbild</i> (Henrik Degerman)	65/232
Waern, Bror Jacques de: <i>Ny svensk vapenbok</i>	68/393
Widenfelt, Charlotte, Knut Knutson og Jan Peder Lamm (red.): <i>Riddarvapnen från Sonnenburg. Ett återfunnet krigsbyte</i> (Bertil A. Frosell) ..	66/294
Aase, Monica og Harald Nissen: <i>Segl i Universitetsbiblioteket i Trondheim</i> (Peter Kurrild-Klitgaard)	65/233

Heraldik på skydeskiver

Af Allan Tønnesen

Det kgl. Københavnske Skydeselskab og Danske Broderskab har bevaret ca. 1900 skydeskiver eller medlemsskiver bemalet med allehånde motiver som skydebroderen har ønsket at karakterisere sig selv ved: allegoriske, topografiske, anekdotiske og – heraldiske. En ufattelig kulturhistorisk skat. Der findes også skydeselskaber i andre danske byer med bevarede skiver, men de berøres ikke her. Emnet de københavnske skiver er nu også stort nok i sig selv.

Selskabets historie er lang; det er formentlig landets – og en af verdens ældste foreninger. Den sidste trykte fremstilling af selskabets historie daterede det til 1334 – i den kongeløse tid mellem Kristoffer II og Valdemar Atterdag. Det passede så fint med at det pågældende værk, der udkom 1934 og var forfattet af arkitekt Aage Langeland-Mathiesen, kunne blive et 600 års jubilæumsskrift. Men så nøje kan skydeselskabets oprettelse naturligvis ikke dateres. Kærnen i det er, at der eksisterer en fortegnelse over medlemmerne i en broderbog fra 1448, der også omfatter en række afdøde brødre. En af dem er ridderen Johan Karlsen, der nævnes i dokumenter 1320–36. Han er den, der rækker længst tilbage, men flere er næsten lige så gamle, så at selskabet virkelig har rødder der går meget langt tilbage i tiden, kan næppe bestrides.

Men var det også *da* et skydeselskab? Det kan vi ikke vide. Vi ved ikke engang helt sikkert hvad selskabets navn var på dette tidspunkt. Vores sikre viden begynder først med omtalen af »Det danske Kompagni« i Kristoffer af Bayerns

stadsret for København 1443. Det hedder her at fogden, borgmester og råd skal sætte oldermænd i det danske kompagni. Og videre at samme regel skal gælde alle andre gamle og lignende gilder og samfund som *af alder* har været i København; kompagniet er altså på ingen måde nyoprettet i 1443.

Et par år senere, i 1447 fik Det danske Kompagni ny skrå, eller statutter. Udtrykket »forbedre«, der bruges i den forbindelse, viser også at der har eksisteret et sæt ældre regler. Af de 61 artikler handler langt de fleste om den selskabelige omgangsform ved sammenkomsterne. Typisk er § 23: »Hvo, som anden omstøder af vrede i kompagnihuset eller i gården, give 1 tønne øl til vide og 4 mark voks«. Eller tag § 31: »Hvilken broder eller gæst slår sin broder pust eller kindhest eller tager ham ilde om hans næse, bøde ½ læst øl til vide og ½ pund voks til messerne«. Som det fremgår, bestod bøderne mest af øl. De store årlige sammenkomster hed da også juledrik, fastelavnsdrik og pinsedrik, og de varede normalt flere dage. I øvrigt er der ikke et ord om kompagniets egentlige formål. Det er ikke et købmandsgilde, for broderlisten, der i øvrigt også omfatter et stort antal søstre, tæller folk fra alle sociale lag og professioner lige fra kongen (Kristoffer af Bayern), en række af rigets bedste mænd, prælater af alle afskygninger, borgmestre og rådmænd til almindelige handlende og håndværkere. Det er en selskabelig sammenslutning, og et af de selskabelige højdepunkter må have været papegøjeskydningen som § 59 handler om:

»Hvo som Papegoÿen afskyder, hand skal have een guld-Ring, saa god som 2 Rindske Gÿlden, og hand skal give alle brødre 6 tdr. ðll og dricke frit alle 3 adeldricke med 2 frij Giester. Først hand der ðll indlegger, da skal hand have 4 frij Giester, Qvinder og Møer. Item hvor hand kommer i viin-kielderer, og finder sine brødre for sig, da skulle de betale første laug for ham. Item skulle alle brødre skyde til papegoÿen, under ½ td. ðll till viide de føre ere og formuende, og hver med sit eget armburst de det formaae. Item skulle hver broder legge 2 Engelske i hatten; hvo som skyder til papegoÿen førend han legger 2 Engelske i hatten, hand haver een half td. ðll til vide. Item skulle Ingen skyde meere end et skud, i de 3 første omgang under 2 grot til viide, stander Papegoÿen lenger, skyde siden saa tit, hand vil. Men de som vandføre er og icke formaaer at skyde, hand maae dricke med og give 2 Engelske. Hvo som skyder med anden broders skud mod hans villie og vorder der med flømmen (= opdaget) give 1 td. ðll til viide.«

Der blev altså skudt med armbrust efter en papegøje af træ eller andet fast materiale. En papegøje? Jamen er det ikke en fugl, der hører hjemme i Amerika og altså tidligst kan være blevet kendt i Europa 1492? Forklaringen er den, at de spanske arabere allerede før år 1000 skød til måls efter en træfugl med spraglede fjer. Fuglen kaldtes på arabisk for babhaga, hvilket på spansk blev til papagayo. Da spanierne kom til Amerika og dér traf på de mærkelige brogede fulgle, der mindede dem om skydefuglene, kaldte de dem det samme, papagayo.

Papegøjeskydningen kom fra Spanien til Frankrig i det 13. århundrede og spredtes derfra til Tyskland og Skandinavien. På den tid hvor Danske Kompagnis skrå taler om papegøjeskydning

g, blev fuglen anbragt på en mandshøj stang. Man må forestille sig at skydningen har fundet sted ved Kompagnihuset i Kompagnistræde, der er blevet lokaliseret af Langeland-Mathiesen. Da det blev solgt i 1682, blev grund og bygning beskrevet i et skøde, som har gjort det muligt i alt væsentligt at rekonstruere planen. Det fremgår, at Kompagnihusets tilsyneladende noget akavede placering tillod anlæggelsen af en udmærket skydebane. Selve bygningen var et grundmuret hus i én etage over en høj kælder. Såvel kælderen som etagen var overhvelvede.

I de følgende år blev broderbogen ikke ajourført, men Danske Kompagni nævnes jævnligt i skriftlige kilder, ikke mindst brugen af Kompagnihuset, der kunne lejes ved festlige lejligheder af byens magistrat og af private borgere.

I 1542 blev kompagniets status fastslået efter den urolige periode omkring Grevens Fejde og reformationen. Samme dag kongens søn Frederik blev hyldet som tronfølger, indtrådte Christian III i Danske Kompagni sammen med 14 adelsmænd. Samtidig skænkede kongen brødrene et hæderstegn af sølv i form af et hængesmykke med en papegøje. Begivenheden gav anledning til at der blev indrettet en ny broderbog. Sølvfuglen blev stjålet 1702.

I 1543 nævnes på kompagniets grund en bod ud mod Brolæggerstræde, hvilket må betyde at der ikke længere kan have fundet skydning sted her. Det hænger sammen med at man antagelig i begyndelsen af 1500-tallet gik over til at skyde med rør, dvs. med bøsser, krudt og kugler. Det blev herved muligt at skyde fra større afstand, hvad skydebanen i Kompagnistræde ikke tillod. Vi må derfor regne med, at skydningerne allerede på dette tidspunkt er blevet afholdt på det åbne land uden for byens volde. Her har man også kunnet anbringe papegø-

jen som det andetsteds var almindeligt, på en 10–15 meter høj stage. Det var også sådan fugleskydningerne fandt sted i 16-, 17- og 1800-tallet. Første skriftlige vidnesbyrd om flytningen er imidlertid 1578, hvor en kilde nævner Møllebakken, beliggende uden for Vesterport sydvest for papegøjestangen. Kompagnihuset inde i byen beholdt man til sammenkomsterne; det blev endda udvidet i 1545, og i 1592 blev der bygget et nyt grundmuret hus ud til garden.

I 1578 fik kompagniet en ny skrå, noget mere detaljeret end den gamle, men ellers ikke meget forskellig fra denne. Artiklerne 48–54 handler om papegøjeskydningen og lyder således:

Om Pappagoienn att schiude till
48.

Huilcken thidt Brødrene bliffuer Tilsagde aff Oldermendene att schiude till pappagoienn da schulle de Alle sammenn lade dennem finde inden Chompanienn med deris Røer, wellferdige, Huilckenn som Hiemme sidde och icke kommer, icke heller forkynnder Oldermændenn sit forfald haffue forbrutt 3 (mark).

Om Skienck till Pappagoi
Konningenn
49.

Dendt som schiuder Pappagoien aff hånom schall schienckis en Engelott wdt aff lauget, Och de som wingerne schiude aff, schall haffue for huer winge et smøcke saa gaatt som ½ gyldenn.

Huo som Schiuder threi schudt.
50.

Finndis nogen Broder som gaar wdt med och icke schiuder 3 schudt thill Pappagoienn bøede 1 (mark), wden hand er saa schrøbelig hand icke gider.

Huad Kongen schall oplegge j
Companiet och om weddie
51.

Naar Pappegoien er affschjødtt, daa schall alle Brødrene følge Pappegoi Konningen till Chompaniet igienn, och der schall opleggis for Brødrene 4 thønder gaat thýdst-øll auf laugsens øll. Och huilcke som haffue weddit medt pappegoi Kongen, de giffue hannom strax deris weddie, och schall Oldermendene bestille øllitt før de gaa wd och beggere derhoes.

Om Pappegojstangen Neder
att thage.
52.

Huilckenn som Pappegoien affschieder hand wære forpflichtig att lade pappegoien nedtagis paa sin egen bekostning, Och dessligeste wehre forpflichtig att leffuere Pappegoien i marckenn om Aarett der efter, och da lade Reiske pappegoien paa sinn egen bekostningh.

Schall Konningenn wære fri for
Ølschudt
53.

Schall och samme Pappegoie Konning wære frij for Ølschudt wdi alle Adeldricke och der thill medt haffue thou frij giester med fordantz och schall hand wære forpflichtig at bære Pappegoien Reischaffenn om sinn Hals i alle Dricke, eller bøde 2 Thønder øll och 1 (mark) j Bøssen.

Om Threi Aar att schiude
pappagoien
54.

Huilckenn som Threy Aar efter hin Andenn schiuder pappagoienn aff, dendt schall hannom afflæszis efter sitt wærdt.

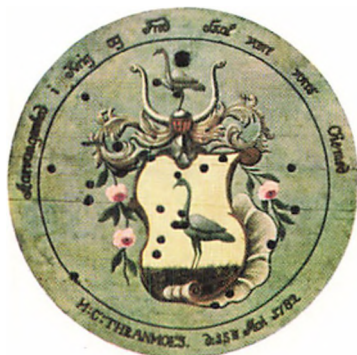
JOHN BROWN
GENERAL KRIGSKOMMISSÆR

PETER ULDALL
HØJESTERETSADVOKAT, JUSTITSRÅD

CHRISTIAN COLBJØRNSEN
KAMMERADVOKAT, HØJESTERETSADVOKAT
OG JUSTITSRÅD

MICHAEL CHRISTIAN THRANMOES
PREMIERLØJTNANT

ERNST ALBRECHT VON BERTOUCH
AMTMAND, GEHEIMEKONFERENS RÅD

FREDERIK
KRONPRINS TIL DANMARK OG NORGE

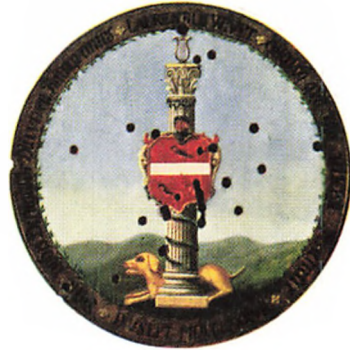
PETER GEORG BOLL
GENERALFISKAL, JUSTITSRÅD

NIELS RYBERG
KØBMAND, KONFERENSRAAD

PEDER ROSENSTAND-GOISKE
HØJESTERETSADVOKAT, OVERAUDITØR

LAURENTIUS WIVET
STUDIOSUS MEDICINÆ

JOHAN LEONHARD FIX
GUVERNØR I BENGALEN

JACOB BADEN
KGL. KASSERER

Endnu i begyndelsen af 1600-tallet florerede kompagniet. Der var stadig tilgang af adel og godtfolk. Et af vidnesbyrdene om kompagniets popularitet er de fire pragtfulde sølvpokaler som borgmester Mikkel Vibe i 1613 skænkede det, kaldet borgmesterbægrene, fordi der var ét til hver af byens fire borgmestre, der altså forudsattes at være medlemmer. For nogle år siden er der dukket et femte bæger op, fra samme tid og stillistisk sammenhørende med de fire andre, men med borgmester Iver Poulsens bomærke og initialer på.

Mikkel Vibe var også aktiv på anden måde. I 1619 udvirkede han en kgl. tilladelse for sig og tolder Jacob Michelsen at opføre et gæsteherberg uden for Vesterport og anlægge »et skøtteri, hvor med bøsser, armbrøster og flitsbuer skydes kan«. Danske Kompagni nævnes ikke i den forbindelse. Antagelig er Mikkel Vibes kro og skydebane blevet ødelagt under svenskekrigen, og 1661 fik kleinsmed Gabriel Boemand tilladelse til at oprette en skydebane vesten for staden mod stranden. Heller ikke ved denne lejlighed nævnes kompagniet.

I det hele synes en nedgangstid at være indtrådt. Broderbogen fra 1542 er blevet ført frem til 1623. Så holder indførslerne op indtil den afsluttes med sætningen: »Dog imidlertid fra 1650 og til 1664 er ingen samfund af brødrene holden, hvorover brødreskabet næsten er bortdød, hvad borgerstanden belanger.«

I 1673 udstedte Christian V privilegier for et skytte-kompagni, som måske er det gamle Danske Kompagni. Privilegierne er mærkelige på flere måder: De forbyder sammenkomster på de høje fester påske, pinse og jul, og der er udelukkende tale om skydning til skive, mens papegøjeskydning ikke omtales.

Eksisterede Danske Kompagni overhovedet mere på dette tidspunkt? Tviv-

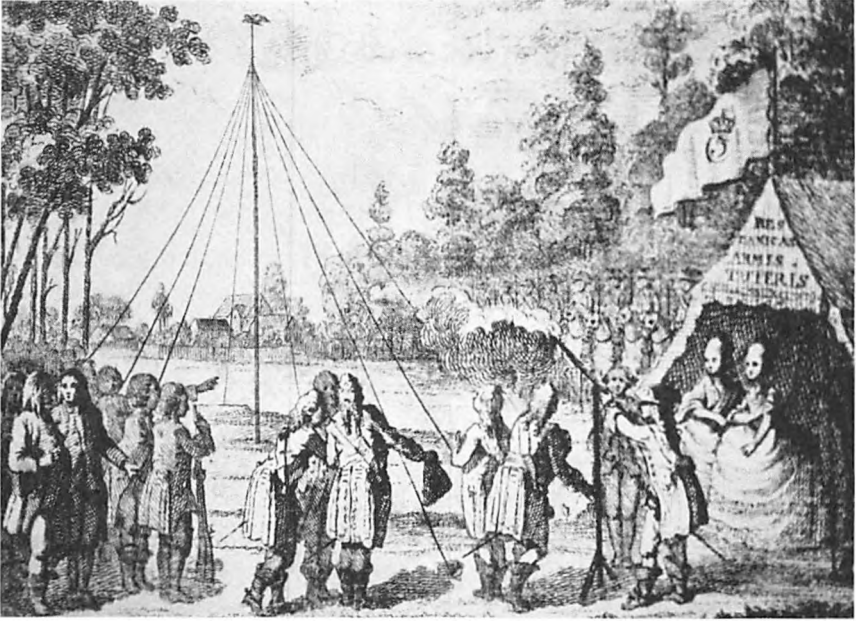
len forekommer berettiget al den stund den sum der kom ind ved salget af Kompagnihuset i 1682 uden videre blev brugt til at betale byens gæld med.

Der var imidlertid stadig interesse for skytteriet, og i 1694 udstedte Christian V privilegium på oprettelsen af »Papegøjestangens kompagni« og udnævnte politimester Claus Rasch til direktør for den tilhørende skydebane, der nævnes som beliggende uden for Nørreport. Der var opsat en papegøjestang og desuden anlagt to skydebaner »til skiver på 200 og 400 alen at skyde, så og et bekvemt sted at skyde til efter enhvers behag på et vist appointeret mål med pistoler«. Det er første gang vi hører om skiveskydning. Der skulle være skiveskydning hver onsdag (det er der stadig i skydeselskabet), og papegøjeskydning to gange om året: onsdag efter pinse og onsdag efter Laurentii dag.

Indvielsen af den nye skydebane fandt sted den 7. september samme år, 1694, og den højtidelige begivenhed overværedes af kongen, dronningen, prins Frederik, prins Christian og prins Carl samt prinsesse Sophie Hedvig, desuden hele hoffet og ministrene.

Den nye, fine protokol fra 1694 blev ført til 1695, så er der et hul til 1732. Den sidste indførsel er sket 1738. Interessen havde det åbenbart med at blusse op og derpå ret hurtigt køle af igen. At selskabet fortsat levede, viser det endnu bevarerede ærestegn af sølv for fuglekongen, skænket af en broder, Andreas Clausen 1726. Desuden en række tintallerkener fra 1730'erne og senere, præmier fra onsdagsskydninger.

På denne tid var skydebanen placeret uden for Vesterport, men i 1746 stod selskabet uden skydebane, og en af brødrene, agent Andreas Bjørn tillod da, at fuglestangen blev opsat på hans plads, Bjørnsholm på Christianshavn, hvor han bl. a. havde et skibsværft. Men

Kongefugleskydningen den 7. september 1694 uden for Nørreport. Kong Christian V skyder til papegøjen med politimester Claus Rasch ved sin side. Kobberstik af Georg Haas 1775.

Bjørn døde allerede 1750, og så måtte brødrene se sig om efter et andet sted. Igen blev det Vesterbro. I 1751 døde postmester Dam, der havde en bekvem grund, der strakte sig fra Vesterbrogade til Kallebodstrand. Den fik man fæste på af Magistraten, og samme år, den 20. august 1751 fik skydekompaniet nye privilegier udstedt af Frederik V, der i de følgende år viste en aldrig svigtende interesse for selskabet. For det første fik man tilladelse til at benytte den nye grund til skydning, og dernæst en række skattemæssige og andre økonomiske lettelser, dels for selve kompaniet, dels for forpagteren af ejendommen, der jo havde en art gæstgiveri.

På dette sted var det så at selskabet holdt til de næste 200 år, og fra året 1751 regnes dets nye opgangstid. F. eks. blev

herefter samtlige medlemmer af det kongelige hus optaget i selskabet, som regel i meget ung alder, hvorfor flere opnåede at fejre 50 års jubilæum. Frederik VI svigtede aldrig en fugleskydning og det samme var tilfældet med Frederik VII og Christian IX (den sidste var skydebroder i hele 70 år). For københavnernes kom efterhånden betegnelsen konge-fugleskydning til at betyde, at kongen var tilstede.

På skydebanen stod nogle bygninger fra Dams tid, men allerede i 1753 opførtes et stykke inde på grunden et skydehus af bindingsværk i to etager. I underetagen havde man en række mindre rum der havde med den egentlige skydning af gøre, men i overetagen var der en stor sal, hvor brødrene kunne holde deres festlige sammenkomster. For enden af

ADAM TURNBULL
FABRIKØR

CONRAD HINRICH DONNER
GROSSERER

JOHAN GEORG LUDVIG MANTHEY
GODSEJER, JUSTITSRÅD

CARL BERLING
BOGTRYKKER OG SKRIFTSTØBER

CARL EMIL VON BARDENFLETH
HOFCHEF HOS KRONPRINSEN, KAMMERHERRE

PETER CARL FREDERIK VON SCHOLTEN
GENERALGUVERNØR OVER DE DANSKE
VESTINDISKE ØER, KAMMERHERRE

STEEN ANDERSEN BILLE
KONTREADMIRAL, KAMMERHERRE

CARL CHRISTIAN BECK HEIBERG
ASSESSOR PHARM.

**IOHAN IULIUS SOPHUS ERNST
LENSBARON DE BERTOUCH-LEHN**
KAMMERHERRE, HOFJÆGERMESTER

CARL LUDVIG ADOLPH BENZON
KAMMERHERRE, OVERPRÆSIDENT

OSCAR O'NEILL OXHOLM
OVERKAMMERHERRE, CAND. POLIT.,
CEREMONIMESTER

JÓN VIDALIN
ISLANDSK KØBMAND, KONSUL

alléen blev der opsat en mur til skive-skydningen, mens papegøjeskydningen fandt sted på fælleden bagved.

I 1782 påbegyndtes opførelsen af selskabets nye hovedbygning ud til Vesterbrogade. For byggeriet stod et af medlemmerne, tømmermester Boye Junge. Det kunne afsluttes 1787. Bygningen står endnu, det er den der nu huser Københavns Bymuseum.

En af årsagerne til at selskabet havde en sådan fremgang i disse år, var at man i ledelsen havde generalfiskal F. W. Wivet, der ellers er mest kendt som anklager i processen mod Struensee og Brandt. Han skrev selskabets historie i to aldrig udgivne bind, han vovede over at ingen upassende optrin forekom og var antagelig initiativtager til opførelsen af den nye bygning. Det var også ham, der i 1779 fik gennemført anordningen af det særlige ærestegn, en forgyldt sølvpapegøje fastgjort til et grønt silkebånd, som hver broder herefter har fået overrakt med ordene, »Broder, tag mod dette ærestegn, bær det og forbliv stedse en ven af Det danske Kompagni«. Man bemærker at denne ærværdige betegnelse bibeholdes i det højtidelige ceremoniel, selvom selskabet siden 1776 officielt hed »Det kongelige københavnske Skydeselskab«.

I en lykkelig stund besluttede brødrene at erhverve ejendommen på Vesterbro, som de jo hidtil kun havde haft i fæste af Københavns Magistrat. Man samlede alle de gamle fuglekongers sølvplader m.m. sølvtøj og kunne for salgssummen erhverve ejendommen i 1812, året før statsbankerotten. Det konsoliderede økonomien i de vanskelige år, der fulgte.

Ved fugleskydningerne var hidtil sidste års fuglekonge med stor festivitas blev afhentet i sit hjem af brødrene, som da skulle trakteres. Da skydningen ofte strakte sig over flere dage, blev det efterhånden en økonomisk belastning, og det

kunne konstateres at skytterne med vilje skød forbi for at undgå at blive fuglekonge. Derfor blev dette festlige indslag i byens liv endelig afskaffet i 1821.

I øvrigt formede selskabets liv sig meget roligt gennem de næste mange år. Et nyt skydehus blev opført 1828 efter tegning af arkitekten G. F. Hetsch, med følgende motto over indgangen, »Den lige vej er den bedste.«

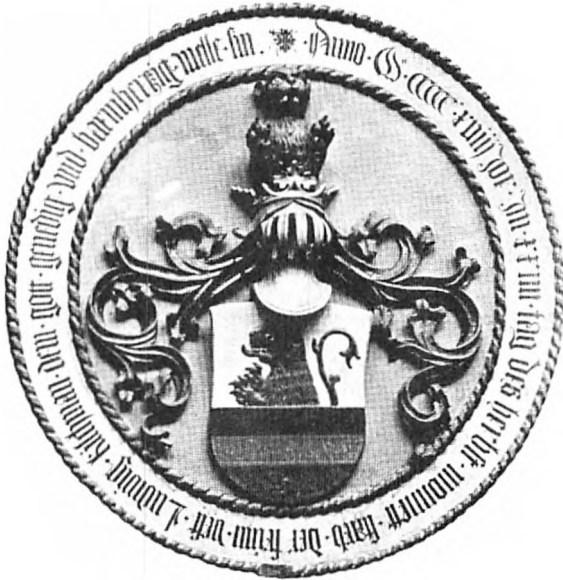
I 1848 måtte selskabet afgive en strimmel jord til anlæggelsen af jernbanen mellem København og Roskilde, og jernbanevolden blev herefter grænsen mod sydøst. Gennem de næste 30 år modstod man presset fra den nye bebyggelse på Vesterbro, der fandt sted efter flytningen af demarkationslinien 1852. Men i 1886 gav man op; den sydøstligste del af grunden blev solgt, og Istedgade kunne endelig føres igennem. Det betød at det var slut med papegøjeskydningen i dens hidtidige form. Selskabet opgav hurtigt at finde et nyt egnet sted i byens nærhed og gik herefter over til horisontal skydning. Hertil opførtes den endnu stående skydemur i 1887.

I årene 1895–96 ombyggedes hovedbygningen indvendig, og den i 1792 opførte sidefløj blev nedrevet og erstattet af en anden og større i samme stil, alt sammen for at skabe så mange store sale som muligt.

Den sidste større begivenhed i selskabets historie var, at det i 1949 solgte det traditionsrige sted til Københavns kommune og indrettede sig i det gamle landsted ved Klampenborg, Sølyst, hvis park nu er rammen om selskabets skydeøvelser.

Skydeskiverne

Langeland-Mathiesen har gjort sig store anstrengelser for at påvise, at de har rod tilbage i en ældgammel tradition, ihukommelsesskiverne, som der findes en

Ihukommelseskive over Ludvig Kilchman, død 1518. Oprindelig opsat i Sankt Theodoriks kirke i Basel, nu i Basels historiske Museum. Efter Langeland-Mathiesen I, s. 159.

Mindetavle over lensmand på Gotland Oluf Axelsen Thott, død 1464, og hans halvbroder Philip Axelsen Thott, død samme år. Fornsamlingen, Visby. Efter Langeland-Mathiesen I, s. 82.

række eksempler på rundt om i Europa. De er cirkulære, af udskåret og malet træ; langs kanten er en indskrift til minde om den pågældende person, og i midten ses hans våben. Her ses et eksempel fra Schweiz over en Ludvig Kilchman, der døde 1518. Det har oprindelig været anbragt i en kirke i Basel, og det gælder alle de kendte ihukommelseskiver af denne art: de har alle været ophængt i kirker. Bortset fra den særlige form har de altså ikke adskilt sig fra almindelige epitafier.

Endnu ældre end den schweiziske skive er den over brødrene Oluf og Philip Axelsen Thott, der begge døde 1464 med et halvt års mellemrum, efter at Philip havde afløst broderen som lensmand på Gotland. Oluf Axelsen var en af rigets stormænd, kongelig lensmand under Erik af Pommern, Kristoffer af Bayern og Christian I. I Kristoffers te-

EDWARD VII
KONGE AF STORBRITANIEN OG IRLAND.
KEJSER AF INDIEN

BREDO OVE ERNST VON OBELITZ
KRIMINALRETSASSESSOR

**PREBEN GREVE AHLEFELDT-
LAURVIG-BILLE**
HOFJÆGERMESTER

C. F. ARBO-BÄHR
CAND. PHARM., DIREKTØR

EINAR THUREN
ARKITEKT

CARL UDSEN
DIREKTØR, GODSEJER

AAGE VON BENZON
BANKIER

KNUD LINDBERG
FABRIKANT

JENS VILLADSEN
DIREKTØR

HANS HELMUTH VON LÜTTICHAU
GODSEJER

PHILIP KINGSLAND CROWE
AMBASSADØR

TORBEN WAAGEPETERSEN
GROSSERER

stamente var han indsat som værge for dronning Dorothea. Han var ejer af store godser og medlem af rigsrådet. Han var lensmand på Gotland fra 1449 til sin død 1464. Antagelig er det hans enke, der lod opsætte mindetavlen over ham og broderen.

I 1530 kom en berejst dattersøn af Oluf Axelsen Thott, Henrik Rosenkrantz til Gotland og har her kunnet se bedstefaderens mindetavle. Han har muligvis i udlandet set tilsvarende skiver og blev nu mægtig inspireret. Han lod udføre seks tilsvarende ihukommelseskiver for sine nærmeste afdøde slægtninge, alle dateret 1535. Muligvis har han også ladet opmale morfaderens. En af tavlerne er over hans svigermor Pernille Krognos, død 1533. Den hænger i Magleby kirke på Stevns.

Henrik Rosenkrantz kom selv ulykkeligt af dage ved et styrt med sin hest 1537, i en alder af 40 år, og der blev rimeligt nok også udført en mindetavle for ham. Den hænger nu på museet i Visby.

Oluf Axelsen Thott var broder i Danske Kompagni, men det var hverken Henrik Rosenkrantz eller nogen af de slægtninge, som sidstnævnte lod udføre mindetavler for. Ikke engang Langeland-Mathiesen går så vidt, at han vil hævde, at disse tavler har noget med skyderi at gøre, men han knytter tråden på følgende sindrige måde: »Da Frederik II i 1556 lader sig optage som Broder i Danske Kompagni, er Pernille Krognos' Brodersøn »Oluff Mauridtzsen« blandt de Adelspersoner, der samtidig blev Laugsbrødre.

Der er næppe Tvivl om, at baade Br: Anders Bille og Br: Oluff Mauridtzsen Krognos har kendt alle disse 6 Tavler, og det er derfor sandsynligt, at vi ogsaa i Danske Kompagni kan have ladet male Ihukommelseskiver, og at det er saadanne, der ligger på Bordet ved Danske

Kompagnis Sammenkomst den 2. Oktober 1628.»

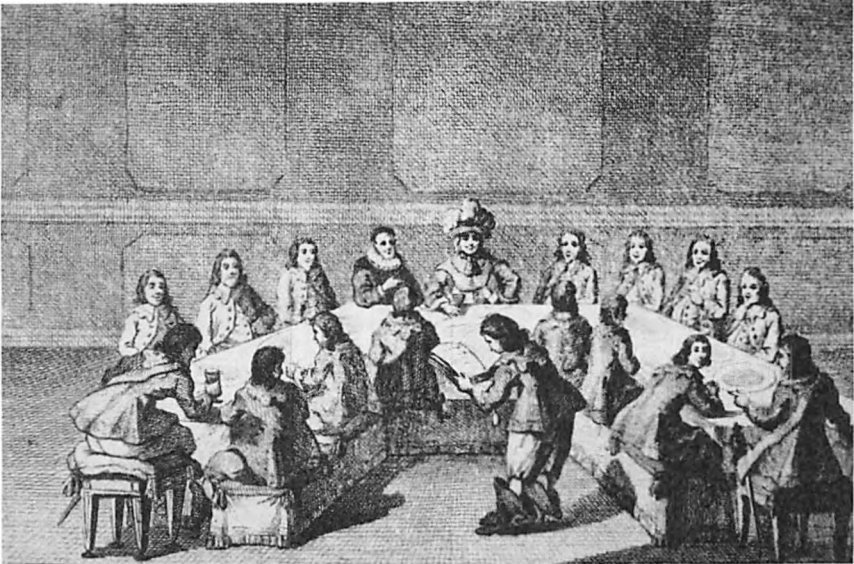
Langeland-Mathiesen refererer her til et kobberstik udført af en af brødrene Haas efter Wivets anvisning ca. 1770. Det må vist være tilladt at mene, at den påståede forbindelse mildest talt er spinkel. Hvad forestiller overhovedet de runde genstande på bordet? Er der nogen som helst grund til at formode at man skulle have ihukommelseskiver liggende på bordet? Det må have været slemt upraktisk. Da et par af de afbildede personer sidder med drikkebægre, forekommer det mig, at der må være tale om fade. Og selv om det skulle være ment som skiver, står vi i bedste fald over for en historisk fantasi udtænkt af F. W. Wivet 150 år efter den pågældende begivenhed. Det dubiøse stik er da det eneste bindeled til Oluf Krognos' og Anders Billes hypotetiske indførelse af skikken midt i 1500-tallet.

Teorien om en forbindelse mellem de middelalderlige cirkulære ihukommelsesstavler og selskabets skydeskiver kan næppe opretholdes, eller også er forbindelsen en anden end den, Langeland-Mathiesen foreslår.

Hvis vi helt nøgternt skal prøve at følge oprindelsen til de maledes skiver, skal vi hefte os ved det nye element, skiveskydning, der tidligst optræder i slutningen af 1600-tallet. Først i en aldrig konfirmeret anordning fra 1673, og dernæst i privilegierne af 1694. Her nævnes skiveskydning, men ikke noget om specielt dekorerede skydeskiver.

De udførlige regler for skiveskydningen, der er indeholdt i en vedtægt fra 1750, siger heller intet om sådanne skiver. Alligevel skal citeres nogle af dem, da de er meget oplysende bl. a. med hensyn til betegnelser, som stadig er i brug:

»1) Har hver interessent sin onsdag eftermiddag, da han er som vært, der

Generalforsamling i Danske Kompagni 2. oktober 1628. Kobberstik udført en af brødrene Haas ca. 1770 efter F. W. Wivets anvisning.

observerer og regulerer, så alt kan gå ordentligt til.

- 2) Giver samme vært 2de tintallerkener, hvorpå han efter behag kan lade udstikke, hvad han finder for godt. Den smukkeste kaldes Kranstallerkenen, herom skydes først, og får samme den, som skyder det bedste skud i eller nærmest ved Pletten. Den anden tallerken kaldes Ritte- ren, og derom skyder de til allersidst, som udi den 3. rendeskyden ingen gevinst har fået, og bekommes af den, som skyder det bedste skud.
- 3) Giver iligemåde den som er vært en kronдалer som kaldes Lykken. Og sætter værten for sig selv 11 små cirkelslag på skiven rundt om skiven, hvor han vil, og udi hver cirkel nummer fra 2 til 12. Når nu alle interessenterne har skudt hver et

skud på denne skive, da kaster værten med to terninger. Og de øjne, som da kastes og træffes med nummeret egal, hvis skud da er nærmest ved cirkelen, han får kronдалeren.

- 4) Besørger værten 2 skiver; den ene bruges alene til kranstallerkenen, den anden skydes de øvrige skud på og deles i 6 eller 12 dele...«

Af de i alt ca. 1900 skydeskiver er der ca. 350 med heraldisk motiv. I denne artikel vises eksempler på de kunstneriske og heraldiske bedste skydeskiver.

Omtalen af op til 12 cirkelslag på skiven synes at gøre forestillingen om dekorede skiver på dette tidspunkt mindre sandsynlig. Een ting står imidlertid fast: Skydeselskabets ældste bevarede, dekorede skydeskive er dateret 1752, så følger tre fra 1755, og dernæst er der en

OTTO BLIXENKRONE-MØLLER
GENERAL.

PREBEN GREVE AHLEFELDT-LAURVIG
GODSEJER

PAUL JACOB ANDREAS FABRICIUS
DIREKTØR, KONSUL.

HANS SØLVHØJ
HOFMARSKAL.

SØREN HASLUND-CHRISTENSEN
HOFMARSKAL, GENERALMAJØR

IB KUNØ
DIREKTØR

MARGRETHE II
DRONNING AF DANMARK

HENRIK
PRINS AF DANMARK

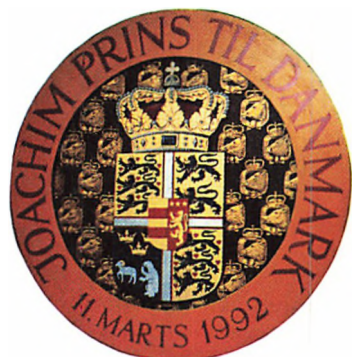
KONSTANTIN II
HELLENERNES KONGE

ANDRÉ GREVE DE LABORDE
DE MONPEZAT

CHRISTIAN GREVE AF ROSENBERG

JOACHIM
PRINS TIL DANMARK

nærmest ubrudt række på 10–20 om året. Wivet skriver: »Den kransskive, som gives, er cirkelrund 4 kvarter i tværsnit, sådan skive var tilforn ikkun meget simpel, derefter påfandt man at sætte adskillige malerier, vers og tanke-sprog derpå. Nuomstunder er skiverne således forfærdigede at en del af dem formedelst deres kunstige malerier kunne sættes iblandt samlingerne, hvor noget smukt i den videnskab forevises. Da man i disse nyere tider har beflittet sig på alt det, som kunne forøge kompagniets anseelse og derfor ej heller i dette stykke noget sparet, kan elskere såvel af malerier som gode indfald her ved beskuelsen og læsning finde nogle timers behagelig tidsfordriv. Der har vel førhen været nogle, som ikke har udmærket den fine smag, men slige bydes nu ikke mere. Anstødende mod ærbarheden findes ingen, dog om fra et muntert hoved er fremkommet en ekvivoque, så har man ikke haft årsag til at forskyde samme.

Disse skiver er ophængt (hvad de nyere betræffer) i skydestuen og på den store spisesal. De ældre som uanselige er hængt om i andre værelser, men mange er bortkomne... Disse skiver bliver efter at de een gang... er bleven brugt til skydemål, ikke siden brugt, men forbliver i den stand i hvilken de fra stangen er nedtagne, med sine påtegnede nummere, huller, propper og papirsedler...« Wivet skriver dette i 1785, og det fremgår af hans egen fortegnelse over skiver, at adskillige er forsvundet, heriblandt hans egen. Den manglende forekomst af dekorerede skiver eller omtale af sådanne før ca. 1750, synes at pege på, at det er omkring denne tid skikken er opstået.

Når en del af de ældste skiver er forsvundet hænger det sammen med, at de rent bogstaveligt blev brugt som skydemål, og derfor ofte var stærkt ødelagt efter skydningen. Først i 1811 blev det

vedtaget, at den dekorerede skive skulle opbevares, og at der skulle skydes efter en kopi i vandfarve, senere igen blev det til en almindelig hvid skive. Fra denne tid er samtlige skydeskiver bevaret bortset fra hertugen af Augustenborgs og prinzen af Nørs, der blev sønderhugget i 1848.

Af de i alt ca. 1900 skydeskiver er der ca. 350 med heraldisk motiv. I denne artikel vises eksempler på de kunstnerisk og heraldisk bedste skydeskiver.

Heraldikken spiller som motiv en betydelig rolle allerede på de ældste skiver, og den har holdt sig op gennem tiden med op- og nedgangsperioder. Det er klart, at de fyrstelige skiver stort set alle er heraldiske – det danske rigsvåben kan studeres i alle dets skikkelser siden midten af 1700-tallet. Også den adelige skydebroder vil i vidt omfang normalt vælge et heraldisk motiv. I de seneste år sporer man en tendens til en opblomstring af heraldikken på skydeskiverne – ikke mærkeligt, for våbenskjoldet egner sig storartet som dekoration på en cirkelrund plade.

Som for den heraldiske kunst i almindelighed gælder det også for de heraldiske skydeskiver, at kvaliteten af såvel heraldikken som den kunstneriske udførelse i perioder er stærkt svingende. Kun i få tilfælde er skiverne signeret, i ældre tid så at sige aldrig. Ældste signerede skive er Anders Fønnesbechs fra 1870, der er udført af den senere våbenmaler ved Ordenskapitlet Chr. Rosenberg (1816–83). To fortrinligt udførte heraldiske skiver fra 1890'erne bærer også kunstnerens signatur: V. Schultz, Abildgaardsgade 37; det er Oscar O'Neill Oxholms fra 1893 og Jón Vidalins fra 1895. Henning Kabell Kjærs skydeskive fra 1957 er malet af Gustav Fenger, Jens Juul Rasmussens skive fra 1962 er malet af E. Sunesen, og Philip Nørregaards fra samme år af Frantz Sedivy.

I de sidste årtier er de heraldiske skiver i høj grad blevet præget af kgl. våbenmaler Aage Wulffs kunstnerisk fremragende virke. Han leverede sin første skive i 1963 (Greve Christian af Rosenborg) og har siden malet skiver for bl.a. Dronning Margrethe II (1972), Prins Henrik (1968), Hans Helmuth Lüttichau (1970), Otto Blixencrone-Müller (1977), Greve André de Laborde de Montpezat (1980), Kong Konstantin (1980) og Prins Joachim (1994).

Senest har også Carsten Frölich malet flere udmærkede skiver med heraldisk motiv (Hans Sølvhøj, 1989 og Ib Kunøe, 1994).

Det kgl. Skydeselskabs samling af skydeskiver udgør en skatkiste inden for mange områder: kulturhistorie i bred forstand, symbolik, lokalhistorie, bygningshistorie, personalhistorie og – heraldik. En stor del er samtidig fremragende kunst, omend for det meste anonym. Man må håbe, at der også i frem-

tiden vil blive passet godt på de mange skydeskiver, og at den fine gamle tradition vil leve videre til sene tider.

Heraldisk Selskab takker medlem af Det kongelige Danske Skydeselskab, direktør Per Køhn, Køhn Group, som har været redaktionen behjælpelig med fremstillingen af farve-reproduktionerne i artiklen.

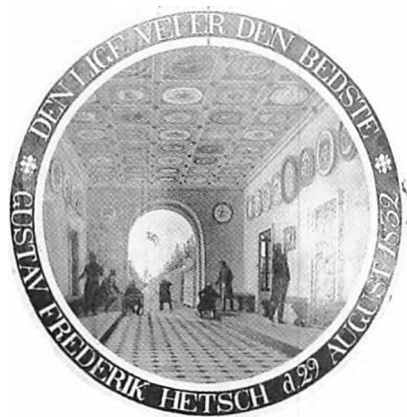
Litteratur

N.P. Jensen: *Det kongelige Københavnske Skydeselskab og Danske Broderskabs Historie*. 1901.

F.E. Tvermoes: Tintallerkenerne og de gamle Skiver i Det kgl. københavnske Skydeselskab og Danske Broderskab. *Historiske Meddelelser om København III*. 1911, s. 139–57.

Aage Langeland-Mathiesen: *Det kongelige Københavnske Skydeselskab og Danske Broderskab 1334–1934*, I–II. 1934.

Steffen Linvald: *Det Kongelige Københavnske Skydeselskab og Danske Broderskab i et halvt sekel 1934–1984: Skæbneår og fremdrift*. 1986. (Fortsættelse af Langeland-Mathiesen).

Skydehuset fra 1828 opført efter tegning af arkitekten Gustav Frederik Hetsch. På Hetsch's egen skydeskive fra 1832 ses, at loft og vægge var dekoreret med medlemskiver.

Retsbeskyttelse af offentlige våbener og slægtsvåbener

Af Ernst Verwohlt

I sin blomstringstid var heraldikken et egentligt retsinstitut. Våbenmærkerne var i udstrakt grad retssymboler, der i heraldikkens farvestrålende sprog fremstillede besiddelses- og navnerettigheder eller retlige krav af politisk, territorial eller social art. Adkomsten til og brugen af offentlige våbener og slægtsvåbener blev reguleret af retssædvaner, hvis overholdelse blev kontrolleret af herolden, der i denne funktion var en slags juridisk embedsmand ligesom dommeren. Han registrerede anerkendte våbener i våbenruller og våbenbøger og bar heroldstaven som tegn på sin embedsmyndighed.¹

Våbenrettens grundlæggende principper er ikke undergået store forandringer siden de ældste våbenmærkers fremkomst i tidlig middelalder. Det kan ikke virke overraskende, når man beskæftiger sig med et retsinstitut, hvis grundidé er så enkel som heraldikkens. Skulle våbenmærkerne opfylde deres egentlige mening som identifikations-tegn, var det nødvendigt straks ved deres fremkomst at anlægge det udelukkelsessynspunkt, der er grundlæggende for våbenretten: at et våben, der en gang retmæssigt er antaget af en person eller familie, ikke senere retmæssigt kan føres af en anden person eller familie uden slægtskabsforhold til den første.

Dette enkle princip er i tidens løb nærmere udformet gennem sædvaneret og særlig lovgivning. Den almindelige anvendelse af segl som ægthedsmærke for dokumenter nødvendiggjorde således tidligt en stærk kontrol med og nærmere

regler for brug af slægtsvåbener. For at forhindre misbrug blev ejermandens signet ved hans død brækket og ofte nedlagt i hans grav, og der blev fastsat strenge straffe for misbrug af andres segl. Christian den Femtes Danske Lov fra 1683 indeholder således følgende bestemmelse i 6-18-6: »Befindis og bevisis nogen at have eftertrykt anden Mands Segl, og hand saadan Brev bruger til sin Nytte og andens Skade, da haver hand dermed forbrut sin Haand, Ære og Boeslod.«

Denne klare og tydelige retsregel stammer imidlertid fra en tid, hvor et dokument forsynet med udstederens segl var ensbetydende med en forpligtende underskrift, men hvordan forholder det sig i dagens formløse computer- og personnummertid med retsbeskyttelse af offentlige våbener og slægtsvåbener? I en artikel i *Personalhistorisk Tidsskrift* har jeg i 1958 givet en generel fremstilling af Dansk Våbenret.² Spørgsmålet om retsbeskyttelse af et af det offentlige eller af en slægt antaget våben har imidlertid på grund af den meget usikre retstilstand og ny ændret lovgivning medført så mange forespørgsler både til *Heraldisk Selskab* og til ministerier, at der synes at være anledning til at forsøge en fremstilling og vurdering af gældende ret på dette følsomme område.

Det kongelige våben og statsvåbenet

Misbrug og forfalskning af kongevåbenet har af helt naturlige grunde tidligt været betragtet som en alvorlig forbry-

To brudstykker af seglstamper, der er søndebrudt ved ejerens død og kastet i graven for at forhindre misbrug af seglet. Til venstre ses en seglstampe fundet ved udgravninger 1970 i Sorø Kirke foran højalteret. Reststykket viser lidt af det hjorteviervåben, som en gren af Hvideslægten (formentlig også Absalon) førte, og har sandsynligvis tilhørt Anders Mundskænk. Til højre rester af en seglstampe fundet ved udgravninger i Roskilde 1994. Den har tilhørt hertug Christoffer af Lolland og svarer nøje til hans bevarede segl fra 1363. Foto: Nationalmuseet og Roskilde Museum.

delse (crimine majestatis). I dansk middelalder var det således et hovedhverv for Kongens kansler, der var chef for kancelliet, at forestå udfærdigelsen af kongebreve samt omhyggeligt at forvare kongens segl (sigillum ad magnum), medens Rigens kansler, under hvem retsplejen hørte, havde ansvaret for udfærdigelse af kongebreve vedrørende Rette tingets virksomhed og opbevarede det segl, som benyttedes hertil, kaldet Rigets indsegl (sigillum ad causas).³

I naturlig fortsættelse heraf indførtes under Enevælden i Christian den Femtes Danske Lov følgende bestemmelse i 4-6-10: »Forfalsker nogen Kongens Breve, Haand og Segl, straffis hand på Ære og Gods.«

Majestætsforbrydelser i øvrigt kunne i

Enevældens dage tilmed have våbenrettelige konsekvenser i form af en egentlig fortabelse af misdæderens ret til at bære våben. Det fik både Peder Griffenfeldt og Struensee at føle. I medfør af den strenge bestemmelse i Danske Lovs 6-4-1 blev det ved kommissionsdomstolens dom af 26. maj 1676 bestemt, at Griffenfeldt skulle »miste ære, liv og gods, hans grevelige navn og anden værdighed ud-slettes, hans våben sønderbrydes, hans grevedom og ejendom inddrages, og han selv dø for bøddelens sværd«. Selv om han på selve retterstedet blev benådet med livsvarigt fængsel og først døde 23 år senere, blev hans våben dog sønderbrudt på Nørre Fælle den 6. juni 1676.

Værre gik det for greverne Struensee

*Et jamais le Citoyen perfide,
Qui, portant sur l'Etat une main parricide,
Voulut par ses projets en troubler le repos;
Et d'un Etat regler un autre Cahors.*

Det er en af de gamle danske Kopperstik, som er indførte i det kongelige Bibliotek den 28. April 1772.

Skarpreitteren Gottschalk Mühlhausen sønderbryder Struensees våben ved henrettelsen på Østre Fælled 28. april 1772 med ordene: »Dette sker ikke uden årsag, men efter fortjeneste«. Samtidigt tysk kobberstik. Det kgl. Bibliotek, billedsamlingen.

og Brandt, der blev henrettet og lagt på hjul og stejle på Østre Fællede den 28. april 1772. Ved denne blodige lejlighed blev deres våbener ligeledes på retterstedet brudt itu af bøddelen.

I folkestyrets tidsalder er strafudmålingen for uretmæssig brug af offentlige våbener uægtelig blevet noget mindre drastisk end i Enevældens dage. Siden den første generelle danske straffelov af 1866 har alle senere straffelove dog indeholdt en bestemmelse om straf i form af bøde for uretmæssig brug af offentlige våbener.

I den seneste borgerlig straffelov af 1989⁴ har bestemmelsen følgende formulering i § 132: »Med bøde straffes den, som forsætlig eller ved uagtsomhed på retsstridig måde benytter kendetegn eller dragt, som er forbeholdt dansk eller fremmed offentlig myndighed eller militærpersoner. Bestemmelsen finder tilsvarende anvendelse med hensyn til efterligninger af de nævnte kendetegn og dragter.«

I særlovgivningen er tilsvarende bestemmelse indført i den militære straffelovs § 25⁵ og beredskabslovens §§ 68 og 69.⁶ Gennem disse bestemmelser er der nu skabt en udtrykkelig retsbeskyttelse af de af hæren, flåden, luftvåbenet og beredskabsstyrelsen antagne våbener.

Det kongelige våben – tidligere betegnet det store rigsvåben – er ved kongelig resolution forbeholdt Dronningen, Kongehuset, hoffet og livgarden, og det må tillige gengives af kgl. hofleverandører, når prædikatet samtidig anføres.⁷

Statsvåbenet – tidligere betegnet det lille rigsvåben – må med krone på skjoldet anvendes af alle statsinstitutioner og statslige enheder, der i øvrigt også kan bruge statsvåbenet uden krone på skjoldet.

Kronen er Dronningens, Kongehusets og statens vigtigste symbol. Gengivelsen af kronen må derfor fastholde den offi-

cielle lukkede kongekrone med fem synlige bøjler og med rigsæble og kors øverst, således som den kendes fra Christian V's krone på Rosenborg. Bortset fra kongehusets brug må kongekronen anvendes af alle statslige institutioner og embeder, f. eks. på brevpapir, publikationer, tjenestebiler, uniformer, skilte og bygninger. Desuden har kgl. hofleverandører og leverandører til det kgl. hof lov til at gengive kronen, f. eks. på etiketter, fakturaer og annoncer, men kun når leverandørprædikatet samtidig anføres. Såfremt et privat firma gengiver en krone på deres varer, i annoncer m.v., der kan forveksles med den officielle lukkede kongekrone, er der tale om strafbart misbrug.

Justitsministeriet pålagde ved cirkulære nr. 26 af 25. februar 1925 politidirektøren i København og samtlige politimestre at indberette til Statsministeriet om tilfælde, hvor rigsvåbenet eller væsentlige dele heraf anvendtes af private ved skiltning, i reklamer, på regninger og andre forretningspapirer eller på etiketter og indpakning, uden at vedkommende har fået tillagt prædikat af kgl. hofleverandør.

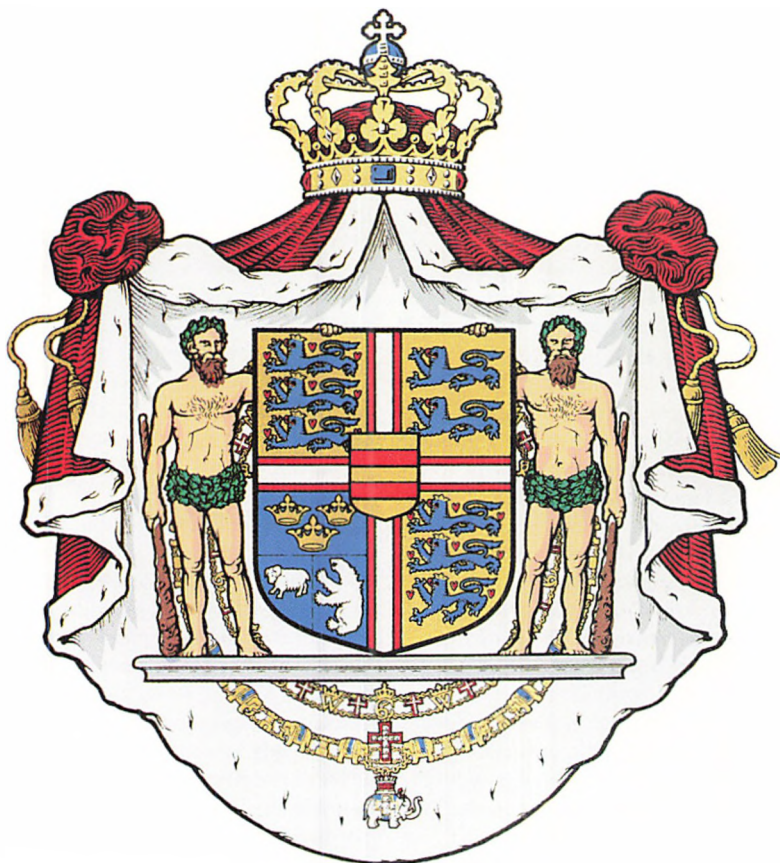
Tilsynet med overholdelse af de fastsatte regler om brug af rigsvåbenet og kronen er – efter at statens heraldiske konsulentvirksomhed fra den 1. januar 1985 er overført til Rigsarkivet – nu formelt lovfæstet i § 6 i lov om offentlige arkiver af 8. maj 1992, der udtrykkelig fastslår: »Rigsarkivet behandler sager vedrørende brug af rigsvåbenet. Rigsarkivet er rådgivende for statslige og kommunale myndigheder i spørgsmål vedrørende offentlige våbener, segl og emblemer samt flag.«

Statens heraldiske konsulentvirksomhed er blevet styrket i kraft af denne lovbestemmelse, og Rigsarkivet har da også på dette område i de senere år rejst sager på eget initiativ.⁸

Registrering af offentlige våbener

Straffelovens bestemmelser om uberettiget brug af offentlige våbener suppleres på afgørende måde af den registrerende virksomhed, der i dag udøves af *Patentdirektoratet* som led i den gradvise udvikling og praksis, der siden den første danske varemærkelovs ikrafttræden i 1880 har fundet sted inden for dette specielle retsområde.

I henhold til varemærkelovens § 14 og mønsterlovens § 4 skal Patentdirektoratet nægte at registrere henholdsvis et varemærke og et mønster, hvis det henholdsvis indeholder »tegn, emblemer og våben, som har offentlig interesse, medmindre deres registrering er blevet tilladt af vedkommende myndighed«, og »uhjelmet indeholder kendetegn eller betegnelser som angivet i § 132 i borger-

Det kongelige danske våben som fastsat ved resolution af Dronning Margrethe den 5. juli 1972. Tegning af Claus Achton Friis.

Det danske statsvåben. Tegning af Aage Wulff.

Den danske kongekrone. Tegning af Fr. Britze.

lig straffelov eller noget, der kan forveksles hermed«. ⁹ Som følge af denne lovgivning kan der ikke ske registrering af varemærker eller mønstre, der indeholder gengivelser af det kongelige våben, statsvåbenet, den lukkede kongekrone, Færøernes vædder, Grønlands isbjørn, orlogsflaget (splitflaget) – i modsætning til stutflaget (handelsflaget) – og kommunale våbener samt gengivelser, som er egnet til at fremkalde forvekslinger med disse. Der er i de senere år sket en skærpelse af sanktionsmulighederne, således at der ved en krænkelser af varemærkerettighederne kan idømmes ikke alene bøde, men i meget grove tilfælde endog fængsel.

Danmark har på det seneste fået ny skærpet varemærkelovgivning, der er trådt i kraft den 1. januar 1992. De nye love er moderniseret og ændret i overensstemmelse med et EU-direktiv, der skal harmonisere medlemslandenes lovgivning. Allerede ved tidlig international aftale – den såkaldte Pariserkonvention af 1883 – har Danmark dog forpligtet sig til at afslå eller ophæve registrering af varemærker, der indeholder et af unionslandenes »våbener, flag eller andre statskendetegn«. ¹⁰ På tilsvarende måde er anvendelsen af Røde Kors' internationale mærke – et rødt kors på hvid bund svarende til det schweiziske flag med omvendte farver – som følge af Danmarks tiltræden af Genferkonventionen med hjemmel i straffelovens § 132, nr. 2 sikret mod enhver retsstridig brug. ¹¹

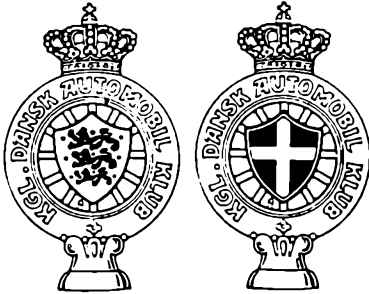
Domme og administrativ praksis

Lovgivningen og den administrative praksis på området er i tidens løb blevet væsentlig skærpet som følge af bl. a. grove krænkelser af varemærkerettighederne. Den varemærkeret, der er opnået ved en allerede sket registrering, kan så-

ledes ophæves, såfremt den strider mod lovens bestemmelser, eller varemærket ikke har været brugt i de forudgående 5 år. ¹² De få foreliggende domme er næsten alle af ældre dato og afspejler utvivlsomt den dengang mere lemfældige holdning til spørgsmålet. Den seneste domspraksis tyder på, at man fremover vil anlægge en strammere kurs.

Ved to af Sø- og handelsretten i 1941 og 1944 afsagte domme blev to fabrikanter, der havde fremstillet og solgt metalskeer udstyret med det danske rigsvåben med krone straffet ikke for overtrædelse af straffelovens § 132, men for overtrædelse af den dagældende lov om uretmæssig konkurrence. ¹³ Den på disse dommes tidspunkt gældende særlige bestemmelse i lov om uretmæssig konkurrence § 4, hvorefter det blandt andet var strafbart at sælge varer, på hvilke der uden hjemmel var anbragt gengivelse af det danske statsvåben, er ikke i denne udtrykkelige form gentaget i den nye markedsføringslov af 1991, ¹⁴ og domstolene ville ved forelæggelse af tilsvarende sager i dag formentlig straffe for overtrædelse af straffelovens § 132.

En helt speciel domsafgørelse foreligger for så vidt angår Kongelig dansk Automobilklubs mærke, hvori statsvåbenet (det lille rigsvåben) indgår som en bestanddel. Siden klubbens start 1901 havde den anvendt dette kendetegn, som i 1920 var optaget i Foreningsregistret og påny registreret i 1928 uden indsigelse. På baggrund af den af Justitsministeriet indskærpede strengere kurs vedrørende uberettiget brug af rigsvåbenet afslog Foreningsregistret imidlertid i 1938 at forny registreringerne ved beskyttelsestidens udløb. Kgl. dansk Automobilklub anlagde herefter sag mod Foreningsregistret, der ved Østre Landsrets dom af 19. oktober 1939 imidlertid blev frifundet med bemærkning om, at en optagelse i Foreningsregistret ikke kunne hjem-

Kongelig dansk Automobilklubs mærke. Foreningen, der er stiftet i 1901, ophørte sit virke i 1978.

le ret til at benytte et kendetegn, som foreningen ikke i forvejen havde ret til at benytte. Ved Højesterets dom af 16. maj 1940¹⁵ blev landsrettens afgørelse imidlertid ændret til foreningens fordel, idet Højesteret fandt, at foreningen havde krav på fornyelse af registreringen dels under hensyn til de to allerede uden indsigelse foretagne registreringer, dels at klubben, for hvilken Kongen var protektor fra 1912, måtte kunne betragte dens brug af dette kendetegn som stiltiende godkendt af Kongehuset og de vedkommende statsmyndigheder.

Domstolens praksis synes i nyere tid at være skærpet. Politimesteren på Frederiksberg rejste således i 1962 sag mod lillebilfirmaet »Kronebilen«, som på siden af sine automobiler havde malet kongekronen. Retten på Frederiksberg kendte ved dommen firmaet skyldig i overtrædelse af straffelovens § 132, og det blev dømt til at ophøre med brugen af kronen.

Den senest afsagte dom om misbrug af kongekronen afspejler yderligere den skærpede domspraksis. Rigsarkivet havde i 1988 påbudt dynefabriken »Danica« i Sæby at ophøre med at anvende den officielle krone som logo på dyner og i annoncer. Da dynefabrikanten ikke ville bøje sig for Rigsarkivets påbud, blev der gennem den stedlige politimester anlagt

sag. Ved retten i Sæby blev der den 22. februar 1989 afsagt dom i sagen, hvorved den tiltalte blev fundet skyldig i overtrædelse af straffelovens § 132, stk. 1, nr. 1 og stk. 2, idet retten fandt det godtgjort, at firmaet »har anvendt den statsmyndighederne forbeholdne kongekrone og en efterligning heraf, der har været umiddelbart forvekselig med denne, og at anvendelsen over for kunder og forretningsforbindelser er sket på retsstridig måde«.

Der kendes dog nogle enkelte historisk betingede undtagelser fra forbudet mod privates brug af kongekronen, men de har alle deres udspring i en udtrykkelig godkendelse fra kongehuset. Det gamle tobaksfirma J.P. Schmidt havde således helt tilbage fra 1700-tallet en sådan tilladelse, og Frederik VII gav Hotel Marienlyst i Helsingør en tilsvarende godkendelse, da han i 1857 afhændede lystslottet.

En helt særlig retssædvane gælder for bagerne, som såvel i deres varemærker som i øvrigt ved reklamering og på skilte i stor udstrækning anvender en kronet kringle som een figur. Denne anvendelse har hjemmel i en gammel sædvane, som har sin oprindelse fra et dekret af kejser Ferdinand I som tak for bagernes modige optræden under Tyrkernes belejring af Wien i 1529. En konditor, der i stedet for den kronede kringle havde anvendt rigsvåbenet og den kongelige krone som sit mærke, blev dog idømt en bøde for uberettiget brug af dette mærke ved Landsover- samt Hof- og Stadsrettens dom af 4. november 1915.¹⁶ Nok var bagerne i Wien tapre, og nok hedder det stadigvæk wienerbrød – men der er alligevel en grænse!

Kommunevåbener

Da de ældste købstadsvåbener opstod i midten af 1200-tallet var de nok forbe-

1.

2.

3.

4.

5.

Dynefabrikantens forsøg på at omgå Rigsarkivets påbud fremgår af disse eksempler. Først nr. 5 blev anerkendt.

holdt borgmestre og råd til benyttelse i byens segl, men nogen egentlig eneret til brug af de frit valgte våbener var ikke fastslået.

En sådan eneret måtte snarere antages at foreligge, når kongen specielt *tildelte* en købstad et våben, således som det skete ved det våbenbrev af 23. april 1437, hvori Erik af Pommern tildelte Malmø det kendte våben med det kronede grifhoved, der var afledt af kongens eget fædrene våbenmærke. En tilsvarende holdning måtte nok også anlægges over for de tilfælde, hvor kongerne officielt *stadfæstede* et våben, der allerede var i brug, således for Løg herred i Sønderjylland 1447 og for Rønne købstad 1562.

Fra 1600-tallet blev disse stadfæstelser almindeligere, og fra slutningen af 1800-tallet var det normen for amtsvåbener og købstadsvåbener, at de blev godkendt eller fastsat ved kgl. resolution.

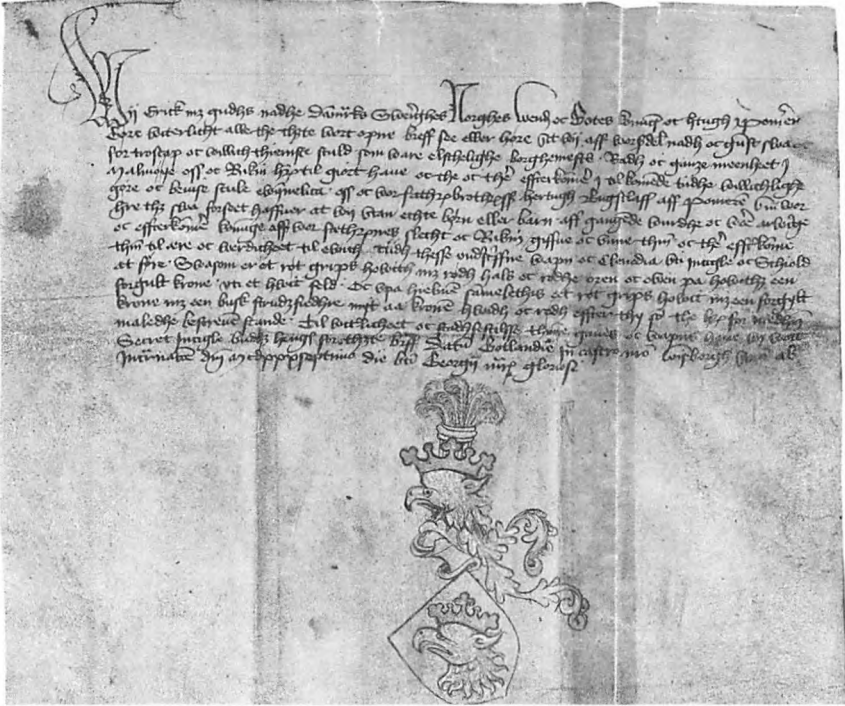
Nogen form for registrering eller regulering indebar det dog ikke, selv om Indenrigsministeriet i 1885 ved et cirkulære anmodede magistraterne om til ministeriet at indsende afbildning eller seglaftryk af købstædernes våbener.¹⁷ Ved en lov i 1914 blev der åbnet en egentlig mulighed for registrering i Fællesmærke­registret af fællesmærker, der

indeholder offentlige våbener.¹⁸ Handelsministeriet udstedte i 1936 en bekendtgørelse om anmeldelse af kommunevåbener og segl til Patent- og Varemærkevæsenet,¹⁹ og i en bekendtgørelse i 1954 til afløsning af 1936-bekendtgørelsen blev det fastslået, at et kommunevåben ikke må indeholde danske eller udenlandske statsemblemer eller lignende.²⁰

Som følge af den stærkt voksende interesse for kommunal heraldik i løbet af 1930'erne blev der i 1935 oprettet et heraldisk rådgivende embede – fra 1938 kaldet Statens heraldiske Konsulent – der ud over Indenrigsministeriet også stod til rådighed som rådgiver for kommunale myndigheder. Det blev nu almindeligt – men stadig ikke obligatorisk – at nye kommune- og amtsvåbener blev godkendt og indregistreret i Indenrigsministeriet og siden offentliggjort i Statstidende. Ønskede kommunen yderligere sit våben retsligt beskyttet, kunne den tillige indregistrere det i Direktoratet for Patent- og Varemærkevæsenet og dermed få det offentliggjort i »Registreringstidende for Vare- og Fællesmærker«. Mange kommuner, som forlængst havde våben – heriblandt nogle af landets allerældste købstadsvåbener – benyttede sig af denne fremgangsmåde.²¹

Københavns Bagerlaugs anvendelse af den kronede kringle.

Erik af Pommerns våbenbrev til Malmø 1437 – formentlig udfærdiget gennem den under denne konge kendte danske heroldsorganisation. Stadsarkivet i Malmø.

Det generelle lovgrundlag for at fastslå en egentlig retsbeskyttelse af et af en kommune antaget våben forelå imidlertid ikke, da bestemmelser herom ikke fandtes i de ældre kommunale styrelseslove. Selv om den nærmere afgrænsning ikke var helt klar, var det dog almindeligt antaget, at der på grundlag af førkonstitutionel praksis tilkom indenrigsministeren beføjelse til at godkende kommunevåbener og -segl.²²

I forbindelse med gennemførelse af den gennemgribende kommunalreform i 1970 blev der imidlertid taget højde for den lidt uklare retstilstand på dette område. I den nye kommunale styrelseslov nr. 223 af 31. maj 1968 blev det i lovens § 4 bestemt, at »kommunevåben og -segl,

der er godkendt af indenrigsministeren og anmeldt for Direktoratet for Patent- og Varemærkevæsenet i henhold til regler, der fastsættes af Handelsministeriet, er forbeholdt pågældende kommunale myndigheder«. Ved en lovændring i 1989 er kravet om Indenrigsministeriets godkendelse bortfaldet, og lovbestemmelsen i § 4 har nu følgende ordlyd: »Kommunevåben og -segl, der er anmeldt for Patentdirektoratet efter regler, der fastsættes af industriministeren, er forbeholdt de kommunale myndigheder i den pågældende kommune«.²³

Selv om det tidligere gældende krav om Indenrigsministeriets formelle godkendelse af kommunevåbener nu beklageligvis er bortfaldet, er den heraldiske

fane på dette område dog langt fra sænket som følge af denne lovændring – snarere tværtimod.

Patentdirektoratet har således ved bekendtgørelse nr. 377 af 14. juni 1993 om betingelserne for dets registrering af kommunevåbener og -segl fastsat, at der med ansøgningen om optagelse i registret skal følge en erklæring af Rigsarkivet som statens heraldiske konsulent om det ansøgte kommunevåben med en beskrivelse (blasonering) heraf. Man har i øvrigt ved lovændringen udtrykkelig forudsat, at statens heraldiske konsulent – som det var tilfældet før lovændringen – fortsat inddrages som rådgiver for kommunerne ved deres overvejelser i forbindelse med udarbejdelse af kommunevåben.

Det er yderligere for en heraldiker en ren fryd, at Patentdirektoratet i samme bekendtgørelses § 2, stk. 1 nu fastslår, at der ikke kan ske registrering som kommunevåben af »et mærke, der afviger fra grundlæggende heraldiske principper med hensyn til udformning og farvevalg«. Det er mig bekendt første gang, at dansk lovgivning har taget ordet heraldik i sin mund – så der er håb forude!

Domme og administrativ praksis

Misbrug af en kommunes våben eller segl vil kunne straffes efter borgerlig straffelovs § 132, såfremt andre forsættigt eller ved uagtsomhed på retsstridig måde benytter kendetegnet, som er forbeholdt kommunen som offentlig myndighed. Bestemmelsen tager ikke stilling til, om retten til et våben kan forbeholdes en kommune på andet grundlag end anmeldelse for Patentdirektoratet, f.eks. ved længere tids faktisk brug over for omverdenen. Dette spørgsmål har ikke været forelagt domstolene.

Straffelovens § 132 kan derimod næp-

pe anvendes, såfremt en kommune eller et amt har meddelt *samtykke* til institutioners eller foreningers anvendelse af våbenet, uanset om kommunen har været berettiget til at meddele dette samtykke eller ej. Spørgsmålet om en kommunes adgang til lovligt at meddele et sådant samtykke har givet anledning til megen fortolkningstvivil hos amter og kommuner.

Et skriftligt samtykke fra kommunen indebærer nemlig den farlige konsekvens, at vedkommende forening eller institution udstyret med en sådan officiel tilladelse i medfør af varemærkelovens § 14, nr. 3 herefter kan lade våbenet med foreningens eller institutionens navn registrere som dets varemærke i Patentdirektoratet.

Indenrigsministeriet har tidligere givet udtryk for, at anbringelse af en kommunes våben på et dokument eller en genstand angiver en retlig tilknytning til kommunen, og at kommunalbestyrelsen derfor som udgangspunkt måtte være afskåret fra at tillade andre end kommunale myndigheder at anvende kommunevåbenet. En sådan anvendelse ville efter ministeriets opfattelse indebære risiko for, at der skabtes et fejlagtigt indtryk af, at amtet eller kommunen deltog i eller støttede brugerens virksomhed.

Indenrigsministeriet har dog – blandt andet som følge af den udbredelse der rent faktisk har fundet sted af ikke-kommunal anvendelse af kommunevåbener – nu modificeret sin tidligere opfattelse. Det må erkendes, at det er uklart, hvilken retlig relation der angives ved anvendelse af våbenet, og Rigsarkivet har som heraldisk konsulent erklæret sig noget tvivlende over for den hidtidig anlagte strenge praksis. På denne baggrund har Indenrigsministeriet nu i en skrivelse af 2. september 1988 udtalt, at man ikke har fundet tilstrækkeligt grundlag for at antage, at en kommunal-

bestyrelse er afskåret fra at tillade foreninger, institutioner eller lignende med hjemsted i kommunen at benytte våbenet i forbindelse med foreningens navn.

Det er til gengæld klart, at en kommunalbestyrelse eller et amtsråd lovligt kan beslutte, at den som generelt princip vil afslå alle anmodninger om tilladelse til at benytte kommunevåbenet eller amtsvåbenet, men såfremt man een gang har meddelt tilladelse til en institution eller forening, kan anmodning fra andre kun afslås, såfremt der foreligger saglig grund til at gøre forskel.

Som følge af den almindelige kommunalretlige grundspørgning om, at kommunen som hovedregel ikke kan drive erhvervsvirksomhed, må det dog antages, at en kommunalbestyrelse ikke kan tillade en privat erhvervsvirksomhed at benytte kommunens våben som (del af) et forretningskendetegn.

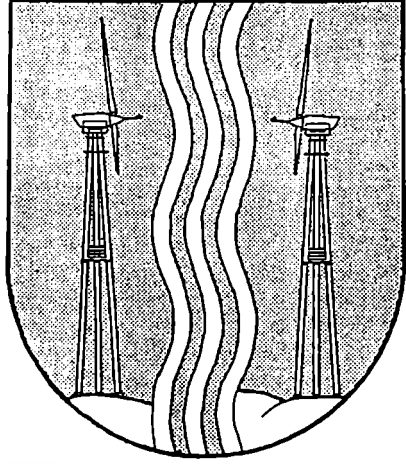
Benyttelse af kommunevåbener i erhvervsvirksomhed vil i almindelighed tillige indebære en tilsidesættelse af kravet om god markedsføringsskik § 1 i markedsføringsloven af 28. juni 1987, jfr. også de foran nævnte domme om fabrikanter anvendelse af rigsvåbenet på skeer. En sådan benyttelse kan endvidere være strafbar som overtrædelse af markedsføringslovens § 2, jfr. § 19, stk. 3 om forbud mod anvendelse af vildledende angivelser til påvirkning af efterspørgslen. Samme lovs § 5 om forbud mod benyttelse af fremmede forretningsstegn og lignende vedrører derimod ikke kommunevåbener.

I tilfælde, hvor det er klart, at anvendelsen af kommunens våben ikke angiver nogen retlig tilknytning til kommunen, f.eks. ved anbringelse på en bærepose sammen med andre kommuners våben, har Indenrigsministeriet udtalt, at kommunalbestyrelsen kan tillade en sådan anvendelse.²⁴

Endelig er det i kommunalretlig litteratur²⁵ antaget, at et kommunevåben kan anvendes til rent dekorative formål på souvenirs m.v. uden egentlig tilladelse fra kommunalbestyrelsen, såfremt våbenet ikke bliver den væsentligste bestanddel af genstanden. Hvor langt en sådan benyttelsesret strækker sig kan dog være tvivlsom, og her som overalt på dette område vil uoverensstemmelse mellem en kommune og en bruger vedrørende dennes ret til at anvende kommunens våben henhøre under domstolenes endelige afgørelse.

Domstolene har i nyere tid kun i et enkelt tilfælde beskæftiget sig med spørgsmålet om påstået misbrug af et kommunevåben. Brædstrup Kommune rejste i 1988 gennem politimesteren i Horsens sag mod et vindmøllelauget i kommunen med påstand om straf for overtrædelse af straffelovens § 132, idet vindmøllelauget på sit brevpapir havde anvendt et logo, der fremtrådte som en efterligning af det for Brædstrup Kommune forbeholdte våben. Rigsarkivet havde til brug for sagen udtalt, at der heraldisk set var »så store ligheder mellem kommunens og vindmøllelaugets våbener, at en forveksling er mulig«.

Retten frifandt imidlertid ved en utrykt dom af 14. oktober 1988 tiltalte for overtrædelse af straffelovens § 132. Retten fandt, at nok indeholdt kommunevåbenet og vindmøllelaugets logo en forvekslingsmulighed, idet begge indeholdt tre lodrette bølgelinier, men vindmøllelauget havde valgt en blå skjoldbund i modsætning til kommunens røde og havde som hovedmotiv i stedet for de to traner, der ledsagede bølgelinierne i kommunevåbenet alene valgt et helt andet og for lauget naturligt symbol, to vindmøller. Retten fandt på denne baggrund ikke, at der forelå en sådan efterligning af kommunens kendetegn og ej heller en sådan benyttelse heraf, at for-

Brædstrup kommunes våben og Brendhøje Vindmøllelaugs logo. Uanset dommens udfald synes forvekslingsmulighederne åbenbare.

holdet kunne være omfattet af straffelovens § 132.

Det er således ikke ethvert privat forsøg på at anvende et kommunevåben eller foretage en våbenerligning, der er strafbar. Der er derfor ofte grund til i spørgsmålet om, hvorvidt anvendelse af et mærke er retsstridigt, at tilråde kommunen til snarere at anlægge et civilt anerkendelsessøgsmaal end at anlægge en straffesag.

Indenrigsministeriet har på tilsvarende vis måttet tage stilling til en lidt mere kuriøs sag. Et kommunalbestyrelsesmedlem i Galten Kommune klagede til ministeriet over, at partiet Venstre havde brugt kommunens våben i en partiavis og som klistermærke i forbindelse med valgkampagnen op til kommunalvalget i 1989. Situationen var imidlertid lidt speget, idet Indenrigsministeriet i 1981 havde nægtet at godkende byrådets forslag til kommunevåbenet, og at dette følgelig ikke var anmeldt over for Patentdirektoratet. Kommunen havde på trods heraf stadigvæk anvendt det.

Indenrigsministeriet afviste herefter i en skrivelse af 7. juni 1990 klagen, idet den benyttelse, som partiet Venstre havde gjort af Galten Kommunes mærke efter ministeriets opfattelse ikke kunne betragtes som stridende mod den kommunale styrelseslovgivning, da mærket efter de gældende regler ikke var forbeholdt de kommunale myndigheder i kommunen. Indenrigsministeriet tilføjede dog forsigtigvis, at ministeriet ikke havde kompetence til at udtale sig om, hvorvidt det forhold, at kommunemærket siden 1979 havde været benyttet som et officielt kendetegn over for omverdenen, kunne medføre, at mærket på andet retsgrundlag måtte betragtes som forbeholdt kommunen.

Slægtsvåbener

Som billedlig fremstilling er våbenet et tegn eller kendemærke. Som sådan tjener det – ligesom navnet – til betegnelse af en person og til adskillelse af denne fra andre personer, selv om der ikke be-

står nogen retlig pligt til føring af slægtsvåben, således som det er tilfældet for slægtsnavnet. Våbenet har således samme identifikationsformål som navnet, men våbenet er et langt mere nuanceret og præcist identifikationsmærke end navnet. Medens det samme navn kan forekomme hos forskellige ikke med hinanden beslægtede personer, er våbenet eksklusivt og det eneste ydre skelmærke mellem ikke-beslægtede personer, der bærer samme navn.

Ældre retstilstand

Det ligger ganske naturligt i slægtsvåbenets udelukkende karakter, at uberettiget brug af andres våben straks fra våbenmærkernes fremkomst måtte betragtes som uretmæssig. I betragtning af heraldikkens praktisk talt endeløse muligheder bestod der ingen undskyldelig grund til at træde andres ret for nær. Som kendetegn tilkom våbenet kun en bestemt person eller familie. Såfremt andre var i stand til at bruge det samme, var våbenet værdiløst som identifikations tegn.

Selvom sædvaneret hjemlede den enkelte slægt en vis eneret i brugen af sit våbenmærke, har retsbeskyttelse af slægtsvåben herhjemme altid været af en mærkelig løs og problematisk beskaffenhed. End ikke de adesslægter, som kongen har tildelt adeligt skjold og hjelm, har derved opnået egentlig lovhjemlet eneret herpå. I adessbrevene siges kun, at ingen må hindre den pågældende slægt i at bruge det tildelte våben, men der nævnes ikke et ord om nogen retsbeskyttelse mod andres misbrug af dette, og adelens privilegier bortfaldt i øvrigt ved Danmarks Riges Grundlov i 1849. At retten til et våben dog kunne bringe sindene i kog og føre til retstvister viser to gamle domme fra 1500-tallet.

Ærkebiskoppen i Lund Birger Gun-

nersen havde som degnesøn ved sin uddannelse og dygtighed samt sit livlige væsen haft en enestående karriere, idet han fra sine ringe kår havde nået den højeste kirkelige stilling i Norden, som han beklædte 1497–1519. Det skabte naturligvis misundelse hos den skånske adel, der sammen med især rigshovmesteren Povl Laxmand betragtede ham som en opkomling, der på alle måder blev søgt generet. Som led i disse aktioner indklagede Henrik Krummedige i 1504 den brave Birger for kongen og rigsrådet med påstand om, at ærkebiskoppen blev pålagt at ophøre med som våbenmærke i sit segl at anvende et lindetræ, idet dette våben alene var forbeholdt Krummedigerne, der som ældgammel adesslægt førte en hvid lind i et blått felt. Ærkebiskoppen gav under retsagen imidlertid med stor myndighed og værdighed en lang redegørelse for, hvilken symbolsk betydning hver trevl, hvert blad, hver rose, hver farve på hans lind havde, sigtende til hans egen person og embede, og spurgte herefter spydig Hr. Henrik, hvilken betydelse hans lind vel havde. Henrik Krummedige blev ham formentlig svar skyldig, thi Huitfeldt tilføjer i sin bispekrønike,²⁶ at ærkebispens tale befandt Kongen og Rigens råd så vel, at »ingen efter den dag turde åbenbarlig bagtale eller bespøtte hans lind«.

Sagen viser, at adelen ikke ansås for at have eneret til at føre våben, og den burde i øvrigt formentlig alligevel været vundet af den gode ærkebiskop, hvis han i stedet for symbolik havde påberåbt sig bedre heraldiske argumenter. Hans bevarede segl viser nemlig, at det ud over linden som hovedmotiv indeholdt en smuk brisure i form af et skjoldhoved med bladindsnit. Allerede af den grund adskilte det sig fra Krummedigerens våben, men sådanne heraldiske raffinementer havde nok alligevel haft mindre

Ærkebiskop Birger Gunnersens prægtige segl 1513. Rigsarkivet, seglsamlingen. Foto: Tage Ludvigsen, Rigsarkivet.

Henrik Krummediges segl. Rigsarkivet. B. I. Håndfæstning nr. 7a, 1513 22/7. Foto: Tage Ludvigsen, Rigsarkivet.

indflydelse på kongens og rigsrådets afgørelse. Det var nok snarere ærkebispe-skoppens rappe svar under retssagen, der gjorde udfaldet.

En lidt mere principiel våbenretlig afgørelse blev truffet 1573 af Frederik II og rigsrådet i en strid om brugen af slægten Urnes våben.²⁷ Henrik Vestermand, der på mødre side nedstammede fra Urnerne, følte sig krænket over, at den sønderjyske slægt Glambek førte det samme våben som Urnernes sorte ørne-lår med gul klo. I raseri herover knuste han i lensmand Claus Glambeks hus forsættelig en rude, hvorpå lensmanden havde malet sit våben. Under retssagen blev det oplyst, at Glambekslægten havde ført sit våben siden 1300-tallet, og det forsøg, der blev gjort på at bestride slægtens ret til våbenet, mislykkedes. Ved dommen blev Vestermand dømt til at gøre afbigt med 12 adelsmænd i kongens nærværelse. Selv om selve tingsbeskædigelsen måske også har spillet ind ved afgørelsen, har senere genealogisk forskning²⁸ vist dennes rigtighed, idet Glambekslægten synes at være en gren af slægten Urne, der oprindelige førte navnet Rutze. Slægten fik dog ikke megen glæde af den vundne retssag, idet Claus Glambek ved sin død i 1591 ikke efterlod sig arvinger, medens slægten Urne først uddøde i 1908.

Nugældende retstilstand

Siden disse retssager fra 1500-tallet synes danske domstole beklageligvis ikke at have været forelagt noget spørgsmål om krænkelse af en slægts eneret til sit familievåben. Baggrunden herfor er vel den, at brugen af slægtsvåbener med uadventd identifikationsformål trods alt er begrænset til en snæver kreds, der til gengæld må nyde en rimelig retsbeskyttelse i tilfælde af grove overgreb mod anvendelse af deres slægtsvåbener. En vur-

Claus Glambeks segl 1499, som slægten Urne ikke fandt kongens og rigsrådets velsignelse til, at Glambek-slægten havde ført med urette. Rigsarkivet, seglsamlingen. Foto: Tage Ludvigsen, Rigsarkivet.

dering af retstilstanden på dette følsomme område må derfor – i mangel af særlig lovgivning – ske ud fra almindelige juridiske og immaterialretlige grundsætninger samt mulig analogislutning fra anden lovgivning.

Den samlede vurdering gøres ikke lettere af den omstændighed, at immaterialretten – der omfatter de bestemmelser, der beskytter enerettigheder til udnyttelse af intellektuelle præstationer og benyttelsen af individuelle kendetegn – og den nye på mange måder ændrede konkurrencelov af 7. juni 1989 bygger på helt modstridende hensyn.

Ved konkurrenceloven tilsigtes konkurrencefremme og dermed styrkelse af effektiviteten samt sikring af de bedst mulige vilkår for den frie erhvervsudøvelse. Gennem immaterialretten begrænses den frie konkurrence til fordel for en beskyttelse af rettigheder med det formål at stimulere til skabende præstationer.

Immaterialretten har et dobbeltsigtet. På visse områder gælder en lovbestemt eneret til udnyttelsen af intellektuelle præstationer (rettigheder, som er beskyttet ved patentloven, lov om ophavsret og fotografiske billeder, samt mønsterloven). På et andet felt gælder en lovbestemt eneret til anvendelsen af et kendetegn (rettigheder, som er beskyttet ifølge navneloven, lov om varemærker og firmaloven).

Hvis man inden for dette samlede lovgivningsområde skal forsøge at vurdere den nuværende retsbeskyttelse af slægtsvåbener kan man naturligt tage sit udgangspunkt i navneretten. Slægtsvåbener er i flere europæiske lande undergivet den samme retsbeskyttelse som slægtsnavnet. I *Schweiz* henregnes våbenet således til de i henhold til *Zivil-Gesetzbuch* art. 28 beskyttede »*Persönlichkeitsrechten*« og har samme retsbeskyttelse som navnet, hvilket også er anerkendt i retspraksis.²⁹ I *tysk* ret anses slægtsvåbenet for retslig beskyttet af bestemmelsen i *Bürgerliches Gesetzbuch* § 12, der direkte hjemler beskyttelse af slægtsnavnet, men som i retspraksis er ansat for analog anvendelig på slægtsvåbener.³⁰ I *britisk* ret er de af officielle heraldiske myndigheder udfærdigede våbenbreve undergivet fuldstændig retsbeskyttelse – i *Skotland* udtrykkelig forbundet med straf i tilfælde af krænkelse.³¹ I *Norge* fastslog man i forarbejderne til den tidligere norske varemærkelov af 1910, hvortil den nugældende varemærkelov henviser, at »en uberettiget benyttelse af familievåben visselig vil anses som retsstridig«, og vedkommende statsråd har på forespørgsel oplyst, at slægtsvåbener formentlig må nyde samme retsbeskyttelse som slægtsnavnet.

I dansk ret er privates retsbeskyttelse mod uberettiget brug af et slægtsnavn nu hjemlet i § 16 i navnelov nr. 193 af 29. april 1981, der har følgende ordlyd:

»Den, der uberettiget benytter et navn, straffes med bøde. Påtale finder kun sted, når en forurettet begærer det, eller hvis almene hensyn kræver det. Den, der kan godtgøre, at en anden uberettiget benytter vedkommende navn eller et navn, der har en sådan lighed hermed, at forveksling let kan ske, kan ved dom få den anden tilpligtet at ophøre med brugen af navnet«.

I analogi med den ovenfor nævnte fortolkning af schweizisk og tysk navnelovgivning, hvorefter et slægtsvåben nyder samme retsbeskyttelse som slægtsnavnet, er det nærliggende at antage, at danske slægtsvåbener skulle nyde en tilsvarende retsbeskyttelse, således at den private ved domstolene kunne få personer, der uden hjemmel i erhvervsøjemed eller på anden måde uberettiget benytter et slægtsvåben dømt til at ophøre hermed.

Så længe spørgsmålet ikke har været forelagt domstolene, kan det ikke afgøres, hvorvidt ordet »navn« i navnelovens § 16 også analogt kan anses at omfatte navnets symbolske fremstilling i form af navneindehaverens våben. Det gamle danske Selskab for Heraldik og Sfragistik forelagde i 1956 spørgsmålet for Justitsministeriet, der i en skrivelse af 31. maj 1956 indtog det standpunkt, at den på det tidspunkt gældende navnelovs § 8 efter ministeriets opfattelse ikke kunne anses som hjemlende retsbeskyttelse mod uberettiget brug af andres slægtsvåben, idet man dog forsigtigt tilføjede, at spørgsmålets endelige afgørelse henhørte under domstolene.

Til denne ministerielle lovforklaring er der dog det at sige, at den baserede sig på navneloven af 1904, der ikke indeholdt nogen bestemmelse, som umiddelbart tilsigtede at beskytte private mod uhjemlet brug af deres slægtsnavne. En egentlig lovfæstelse i dansk ret af den private navneret skete først ved navnelo-

Berlingske Tidende

Grundlagt 1749 af E. M. Berling

Berling-slægtens våben på Berlingske Tidendes forside. Det særprægede våben: i sølv en rød dexter skråbjælke, støttet af to blå pæle er formentlig et bogtrykkersymbol – en sætterpult. Bjørnen i hjelmtegnet er delvis talende: Be(h)r = Bjørn.

ven af 1961, der indeholdt en bestemmelse, der svarer til den nugældende navnelovs § 16. Der er derfor ikke længere rimelig grund til at betragte Justitsministeriets skrivelse fra 1956 som en stadig gældende vejledende udtalelse om den i dag gældende retstilstand.

Hvorvidt domstolene i en rejst sag om grov uberettiget benyttelse f.eks. i erhvervsøjemed af et slægtsvåben vil finde hjemmelen for eventuelt at idømme straf i medfør af navneloven eller i henhold til særlige bestemmelser i ophavsretsloven, varemærkeloven eller markedsføringsloven må afhænge af de nærmere forhold i det konkrete tilfælde. Så vi venter stadig på Godot i form af en domstolsafgørelse i en konkret retssag!

Uanset denne lovfortolkningstvivil kan man på anden vis i medfør af § 2 i varemærkeloven af 1991 sikre sig eneret til brug af et våben, såfremt det benyttes erhvervsmæssigt. Ved anmeldelse til Patentdirektoratet kan indehaveren af et firma således som kendetegn og logo for sine varer eller tjenesteydelser opnå at få sit våben registreret som varemærke, således at en forsættelig krænkelse af den herved erhvervede varemærkeret kan straffes. Retsbeskyttelsen gælder dog – hvis registreringen ikke fornyes – kun i 10 år, og der stilles krav om, at varemærket rent faktisk er taget i brug i markedsføringen – den såkaldte brugspligt. Registreringen beskytter endvidere kun det særpræg, der fremgår af den indleverede tegning af våbenet, men ikke dets blasonering. Den omstændighed, at et

firma f.eks. som varemærke har registreret et våben, der blandt andet indeholder en løve som hovedmotiv, kan således ikke anses for at være en beskyttelse mod, at et firma som abstrakt symbol anvender en løve i sit logo.

Selv uden en sådan registrering kan et familievåben imidlertid have en sådan ælde og være så almindelig anvendt over for offentligheden, at forsættelig misbrug af det allerede af den grund må anses for retsstridig. Berlingske Tidende har f.eks. siden 1749 til i dag anvendt slægten Berlings våben som logo på bladets forside. Såfremt andre end bladet uden samtykke skulle finde anledning til at anvende dette våbenmærke i anden sammenhæng, ville både slægten og avisen – uanset om våbenet er registreret eller ej – utvivlsomt kunne få nedlagt forbud mod og kræve erstatning for misbruget allerede i medfør af markedsføringslovens bestemmelser om »god markedsføringsetik«.

Det er i denne sammenhæng nødvendigt at fremhæve, at det må være en naturlig forudsætning for at anlægge en retssag med påstand om retsstridig brug af et slægtsvåben, at det kan sandsynliggøres, at våbenet har været i praktisk brug gennem længere tid og formentlig også, at misbruget har medført et økonomisk tab. Den individuelt skabende åndsvirksomhed, der ligger i en heraldisk kunstners specielle frembringelse af en gengivelse af et slægtsvåben i f.eks. en tegning eller gravering i et signet, vil dog, såfremt denne individuelle ud-

forming forsættelig anvendes af andre til erhvervsmæssige formål, være en krænkelse af ophavsretten til et kunstnerisk værk – ophavsrettens såkaldte *droit moral* – og vil kunne straffes i medfør af § 2, jfr. § 55 i ophavsretsloven nr. 453 af 23. juni 1989, der yder værket beskyttelse i 50 år.

På navnerettens område foretages der i medfør af navnelovens § 7 gennem Civilretsdirektoratet en egentlig officiel registrering af slægtsnavne, der anses for forbeholdte, og på hvilke der herefter ikke kan udstedes navnebevis. Et efternavn kan forbeholdes ved skriftlig anmeldelse til Civilretsdirektoratet, der i bekendtgørelsesform har udsendt en fortegnelse over de forbeholdte navne, der ved årlige tillæg holdes løbende à jour.

En tilsvarende almindelig adgang til at forbeholde et slægtsvåben eksisterer desværre ikke. I mangel heraf kan der være god grund til at anbefale, at våbenførende slægter på anden måde sikrer sig, at man i tilfælde af andres uberettigede brug af våbenet kan sandsynliggøre eller bevise slægts faktiske brug og anvendelse af dette.

For adelsslægternes vedkommende indeholder den siden 1884 udkomne Danmarks Adels Aarbog med sine mange stamtavler og omtale af slægtnes brug af sit våben gennem tiderne et væsentligt aktiv i så henseende.

I mangel af en almindelig statslig godkendt registrering blev der i 1940'erne taget et prisværdigt initiativ af Det danske Selskab for Heraldik og Sfragistik til at registrere især borgerlige slægtsvåbener. Inden registreringen måtte slægten indsende en tegning eller et signetaftryk af våbenet med udførlige oplysninger af genealogisk og heraldisk art samt meddelelse om, hvornår våbenet først vides ført. På denne baggrund blev våbenet efter en kritisk gennemgang af det ind-

leverede materiale optaget med nr. og indregistreringsdato i den af Selskabet førte våbenrulle, hvilket blev bekræftet med et diplom, der indeholdt en fuldstændig blasonering af det optagne våben.

Interessen for en sådan registrering viste sig at være forbavsende stor, idet over 600 slægtsvåbener blev optaget i våbenrullen. Våbenrullen med gengivelse af de optagne våbener, blasonering og genealogiske oplysninger, herunder om slægtens nuværende medlemmer, blev publiceret i det af Poul Reitzel redigerede store trebindsværk »Vaabenførende Slægter i Danmark«, der udkom i årene 1945–59.

Arbejdet med registrering og publicering af slægtsvåbener er siden 1963 fortsat med »Skandinavisk Vapenrulla«, der med hjemsted i Kristianstad, Sverige,³² registrerer og offentliggør såvel nyantagne som hævdvundne våbener, der tilhører slægter i de nordiske lande. Udgivelsen forestås af en særlig stiftelse med et heraldisk råd bestående af kendte heraldikere fra hvert af de nordiske lande.

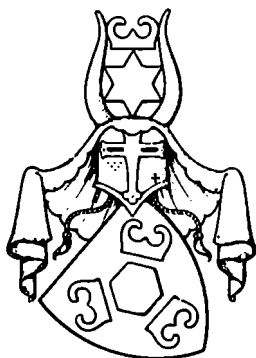
Registrering og offentliggørelse af et slægtsvåben i disse våbenruller medfører ingen retsvirkning i form af prioritet, eksklusiv våbenret eller anden særlig retslig beskyttelse, men offentliggørelsen tjener til over for omverdenen at markere slægtens særlige interesse i at føre netop dette våben og kan samtidig udgøre bevis for, at slægten senest fra registreringsdatoen *de facto* har ført det.

Den eneste reelle mulighed for en officiel registrering af et slægtsvåben er at stifte en egentlig »slægtsforening« med særlige vedtægter og med våbenet som dens kendetegn. Ved anmeldelse til Erhvervs- og Selskabsstyrelsen (Registeret for Foreninger) i henhold til lov om Foreningsregistret af 1988³³ registreres vå-

Forenings-Registret.

Under 29. September 1944 er optaget i Forenings-Registret som:

Register-Nummer 1222: „Slægten Flindt (til de tre Fyrstaal)“. „Danmarks Slægts-Forbund (Det Danske Slægts-Forbund eller Familie-Forbund)“ (Reg.-Nr. 1013) benytter tillige dette Navn som Betegnelse for en Afdeling. Afdelingens Kendetegn er: I et rødt Skjold en Guld-Sekskant, omgivet af tre

indadvendte Sølv-Fyrstaal; herover et Hjelmmærke med to røde Vesselhorn, hvorimellem en sekskantet Guld-Stjerne under et Sølv-Fyrstaal; Hjelmlædet indvendig Guld (eller gult), udvendig rødt.

Offentliggørelse i Statstidende af et i Foreningsregistret optaget slægtsvåben som kendetegn for en slægtsforening.

benet som foreningens kendetegn, og der sker samtidig offentliggørelse i Statstidende herom. Herved opnås eneret til benyttelse af våbenet, således at en krænkelse af denne eneret straffes med bøde indtil 2.000 kr. Gebyret for en sådan registrering er for tiden 2.500 kr. Den ved registreringen erhvervede retsbeskyttelse har imidlertid kun gyldighed i 10 år, hvis den ikke fornyes for nye 10 år, og arrangementet forekommer i det hele lidt tungt og besværligt med udarbejdelse af vedtægter og indkaldelse af

slægtens medlemmer til godkendelse af disse ved foreningens stiftelse.

Sammenfattende må det således konkluderes, at der for så vidt angår offentlige våbener gennem lovgivning, domme og administrativ praksis er skabt en rimelig retsbeskyttelse af kongelige, statslige og kommunale våbener, medens retsbeskyttelsen af slægtsvåbener synes mere problematisk. Den endelige afklaring vil i stor udstrækning – når bortses fra særlige immaterialretlige bestemmelser i ophavs-, varemærke- og markedsføringsloven – kun kunne ske ved domstolsafgørelse i det konkrete tilfælde.

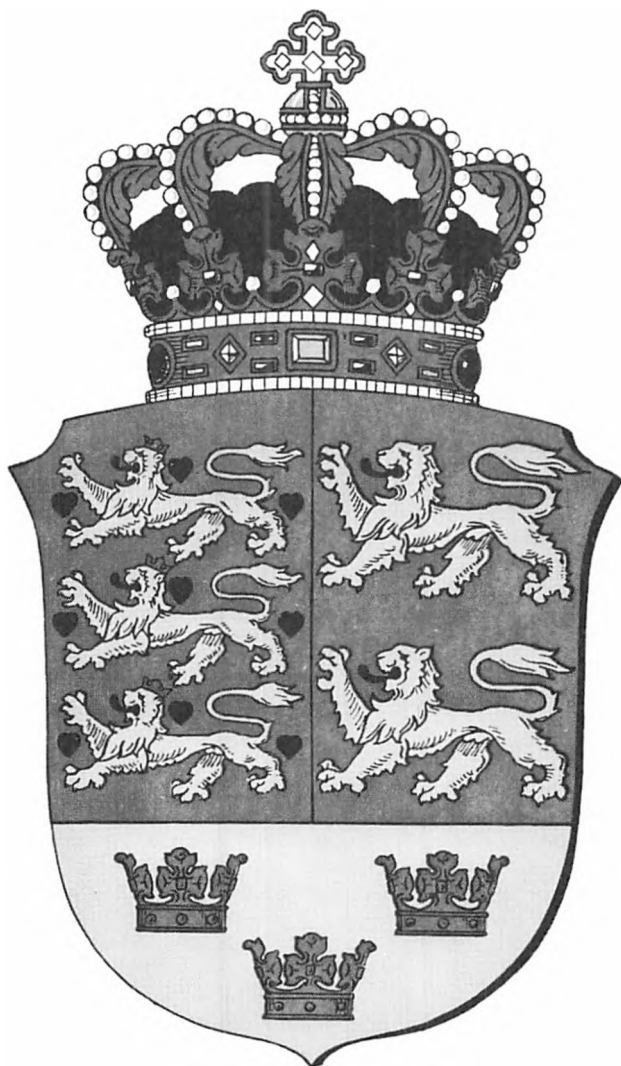
Noter:

1. Ernst Verwohlt: Valdemar Atterdag og Erik af Pommerns herolder, *Heraldisk Tidsskrift*, bind 1, 1960, p. 27–36. Samme: Kongelige danske herolder, *Heraldisk Tidsskrift*, bind 3, 1972, p. 3–29. Samme: Herold, *Kulturhistorisk Leksikon for Nordisk Middelalder VI*, 1961, sp. 483–87.
2. Ernst Verwohlt: Danske Våbenret, *Personallhistorisk Tidsskrift*, 13. række, 6. bind, 1958, p. 1–17. Om svensk, norsk og finsk våbenret henvises til Uno Lindgren: *Heraldik i svenska förfatningar*, Lund 1951, Hans Cappelen: Norske rettsregler om slektsvåben, *Heraldisk Tidsskrift*, bind 5, 1984, p. 139–47, Sunil Saigal og Henrik Degerman: Rätten til släktvapen, *Heraldisk Tidsskrift*, bind 5, 1984, p. 148–53, og Hans Cappelen: Våpenretten aktuell i Norge, *Heraldisk Tidsskrift* bind 7, 1994, p. 419–25.
3. Poul Bredo Grandjean: *Dansk Sigillografi*, 1944, p. 120–24. Poul Johs. Jørgensen: *Dansk Retshistorie*, 1940, p. 341–46.
4. Borgerlig Straffelov nr. 607 af 9. juni 1989.
5. Militær Straffelov nr. 642 af 30. september 1987.

6. Lov om civilforsvar og civilt beredskab nr. 517 af 28. juli 1987 og Beredskabslov nr. 1054 af 23. december 1992.
7. *Betænkning nr. 216, 1959, afgivet af det af Statsministeriet nedsatte udvalg angående anvendelsen af det store rigsvåben og det lille rigsvåben*. Statsministeriets meddelelse nr. 254 af 18. december 1959 om kongelig resolution om anvendelse af det danske rigsvåben. Indenrigsministeriets bekendtgørelse om ændring i det kongelige danske våben af 16. november 1972.
8. Nils G. Bartholdy: Regulering af officiel dansk heraldik i nutiden, *Arkiv*, 12. bind, nr. 2, p. 80 ff.
9. Varemærkelov nr. 341 af 6. juni 1991 § 14, stk. 1, nr. 3 og Lov om mønstre nr. 251 af 17. april 1989 § 4, nr. 2 a. Harry Hude og Julie Olsen: *Håndbog i Varemærker*, 1946, p. 145–63 og 252–56. Rigmar Carlsen: *Varemærker. Registreringspraksis*, 1980, p. 72–75.
10. Pariserkonventionen af 20. marts 1883 til beskyttelse af industriel ejendomsret som ændret senest 28. september 1979, Art. 6 c (bekendtgørelse nr. 84, Lovtidende C, 1984).
11. Genferkonventionen af 27. juli 1929, jfr. Bekendtgørelse nr. 11 af 14. januar 1933 art. 28.
12. Varemærkelovens §§ 25 og 28.
13. *Ugeskrift for Retsvæsen* 1941, p. 1168 og 1944, p. 667.
14. Lov om markedsføring nr. 455 af 17. juni 1991.
15. *Ugeskrift for Retsvæsen* 1940, p. 640.
16. *Ugeskrift for Retsvæsen* 1915, p. 303. Grosrerer-Societetets responsum af 3. juli 1914 vedrørende bagernes brug af den kronede kringle, *Ugeskrift for Retsvæsen* 1915, p. 870.
17. Indenrigsministeriets cirkulære nr. 184 af 30. december 1885 (Ministerialtidende 1885, p. 159).
18. Lov nr. 129 af 29. april 1914 § 3 (Lovtidende A 1914, p. 870).
19. Handelsministeriets bekendtgørelse nr. 237 af 9. november 1936 (Lovtidende 1936, p. 1796).
20. Handelsministeriets bekendtgørelse nr. 118 af 7. april 1954 (Lovtidende 1954, p. 270).
21. Offentliggjorte indregistreringer af købstads-, amts- og kommunevåbener, Sven Tito Achen og Ole Rostock: *Bibliografi over heraldisk litteratur i Danmark 1589–1969*, 1971, p. 125–130. Der henvises i øvrigt til den af Ernst Verwohlt i samme værk udarbejdede fortegnelse over våbenretlig litteratur, p. 145–51, samt Sven Tito Achen: *Danmarks kommunevåbener*, 1982, og Ernst Verwohlt: *Historiens stenografi – amternes våbener i festskriftet -Amter og Amtsråd. De første 150 år-*, 1991, p. 239–51.
22. Ernst Andersen: *Administrativt tilsyn med kommunalforvaltningen*, 1940, p. 110 f.
23. Lovbekendtgørelse nr. 483 af 21. juni 1991 om kommunernes styrelse § 4. Se i øvrigt Preben Espersen, Emil le Maire og Niels Preisler: *Lov om kommunernes styrelse med kommentarer*, 1991, p. 44–46, hvortil generelt henvises.
24. Indenrigsministeriets skrivelse af 17. maj 1984.
25. Erik Harder: *Dansk Kommunalforvaltning I. Kommunalbestyrelsen og dens udvalg*, 5. udgave, 1988, p. 17 f., og Kurt Nielsen, i *Ugeskrift for Retsvæsen* 1971 B, p. 50 f.
26. *Huitfeldts Bispekrønike*, 1653, p. 91 f.
27. Kolderup-Rosenvinge: *Udvalg af gamle danske Domme*, III, 1845, p. 220.
28. *Danmarks Adels Aarbog*, 1894, p. 137, og 1904, p. 466–67.
29. Dom af 4. december 1919 i sag om retsstridig anvendelse af slægten Lauterburgs våben, i *Zweizerische Entscheidung*, bd. 45 II, p. 623 f. J. O. Kehrl: *Der privatrechtliche Schutz des Familienwappens in der Schweiz seit dem Inkrafttreten des Zivilgesetzbuches*, i *Zeitschrift des Bernischen Juristvereins*, bd. 60, hæfte 12, 1924, p. 577–97. W. A. Munch: *Das Recht in der Heraldik*, i *Archiv für Schweizerische Familienkunde*, bd. III, 1950, p. 168–73.
30. Erward Beck: *Grundfragen der Wappenlehre und des Wappenrechts*, Speyer 1931, p. 225–91.
31. G. D. Squibb: *The Law of Arms in England*, The Heraldry Society, London 1953.
32. Stiftelsen Skandinavisk Vapenrulla. Redaktion SVR, Graagården i Vä, S-29165 Kristianstad, Sverige.

33. Lov om Forenings-Registeret nr. 147 af 17. marts 1988, jfr. bekendtgørelse nr. 903 af 21. december 1990 om anmel-

delse m.v. til Erhvervs- og Selskabsstyrelsens register for foreninger. Poul Meyer: *Dansk Foreningsret*, 1967.

Det såkaldte «kabinetsvåben» som indtil 1974 var anmeldt som officielt statskendetegn i henhold til Pariserkonventionen. Denne sammensætning af rigsvåbenets bestanddele kendes tilbage fra blandt andet 1700-tallets mønter med et politisk sigte (de tre kroner!), men er nu helt gået af brug.

Knud Pedersen Gyldenstierne og nemesis

En ligsten i muren om Kalundborg kirkegård

Af Susanne Vogt

I foråret 1991 skulle jeg som illustration til en artikel bruge et portræt af rigsråden Knud Pedersen Gyldenstierne til Tim.¹ Dansk Biografisk Leksikon oplyste, at der fandtes et »relief på ligsten, delvis itu (Kalundborg k.)«. ² Ethvert forsøg på at skaffe en gengivelse af denne sten ved henvendelse til Nationalmuseet, Det kgl. Bibliotek eller lokalt i Kalundborg var resultatløst. Værket Danmarks Kirker var endnu ikke nået til Kalundborg.

Der var altså ikke andet at gøre end at mobilisere gode venner, der både kunne køre bil og fotografere. En opringning til kirkegårdskontoret godtgjorde, at stenen var frit tilgængelig – samt at man heller ikke dér ejede nogen gengivelse af den. Men kontoret sendte en pjecce om kirken, dateret 1940, hvoraf det fremgik, at stenen med andre ligsten »i de senere år« var fundet i jorden og derefter opsat i kirkegårdsmuren.³

Her var åbenbart forklaringen på de manglende gengivelser. Hvis stenen siden Knud Pedersens død i Kalundborg i 1552 havde befundet sig i kirken, var den antagelig blevet tegnet af Abildgaard eller Løffler. Nu findes den beskrevet hos Chr. Axel Jensen, der nævner dens identifikation ved hjælp af hjelmtegnene, og at den rummer 1+1 anevåben og 3+3 skjolde.⁴ Jeg forberedte mig derfor på de våbener, jeg kunne vente at møde på den bevarede del af stenen.

Men – ved ankomsten til kirkegården viste det sig, at man vel kunne identificere de to hjelmtegn foroven, Gyldenstiernes arme, der holder et spejl (fig. 2 og fig. 3), og Ulfstands vesselhorn (fig. 4 og fig. 5), men stenen var i øvrigt så udslidt, at al videre søgen efter heraldik var forgæves. Selv ikke Knud Pedersens letkendelige mødrene Billevåben (for Regitze Torbernsdatter Bille) ud for hans højre albue lod sig tyde. Det viste sig også yderst vanskeligt at få et bare nogenlunde brugbart foto af den. Et kirkegårdsstræ forsynede den med solpletter, og efter endnu et forsøg i gråvejrr blev resultatet blot en flad og udvisket gengivelse, hvor kun hjelmtegnene lod sig se. Jeg måtte lade mig nøje med gengivelsen på fig. 6. Ved fornyet forespørgsel (august 1993) til Nationalmuseet om en eventuel ny optagelse af stenen har det vist sig, at man alligevel til brug for værket Danmarks Kirker havde et foto af stenen fra 1982. Det bringes – med speciel tilladelse, som jeg takker for – her som fig. 1.

Men er det rimeligt, at Knud Pedersen og fru Cecilie (Sidsel) Ulfstand fortsat skal sidde udsat for vind og vejr, kun »beskyttet« af et symbolsk kobbertag? Vel er Kalundborg kirke ikke stor indvendig, men det burde dog være muligt at opbevare den eneste eksisterende gengivelse af en så kendt person i Danmarks historie inden for dens døre. Eller i hvert fald inden døre et andet sted. Omridset af Ulfstands våbenskjold

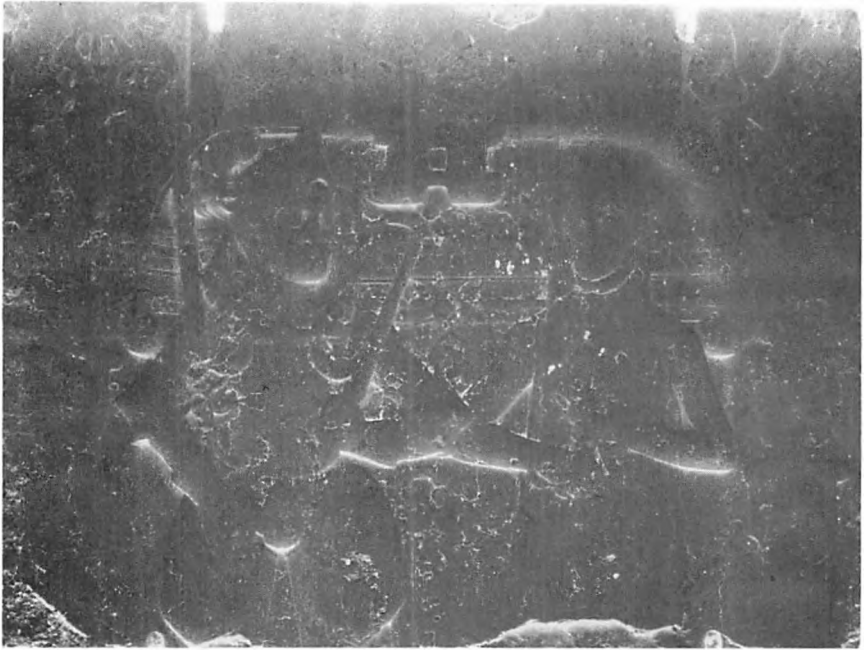

Fig. 1. Ligsten over rigsråd og hofmarskal Knud Pedersen Gyldenstjerne til Tim (ca. 1480–1552) og hustru Cecilie (Sidsel) Jensdatter Ulfstand, død 1575. På dette fotografi fra 1982 kan endnu skelnes omridset af Ulfstands våbenskjold øverst til højre under hjelmen med vesselhorn. Stenen, der oprindeligt må have rummet otte skjolde for hver person og altså have været dobbelt så stor, sidder nu i muren om Kalundborg kirkegård. Knud Pedersen blev som mangeårig lensmand på Kalundborg begravet foran højaltret i byens kirke. Hustruens enkedragt viser, at stenen må være sat af hende. Foto: Nationalmuseet 1982.

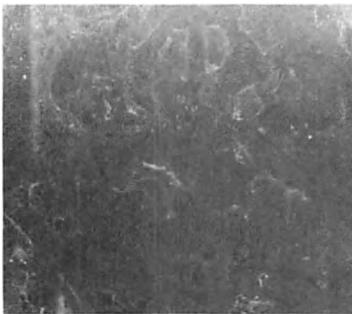

Fig. 2. Slægten Gyldenstiernes hjelmtegn, et par jernklædte arme, der holder et spejl. Detalje af ligsten fig. 1. Foto: Nationalmuseet 1982.

Fig. 3. Slægten Gyldenstiernes hjelmtegn. Gengivelse efter Storck, Rigsarkivet.

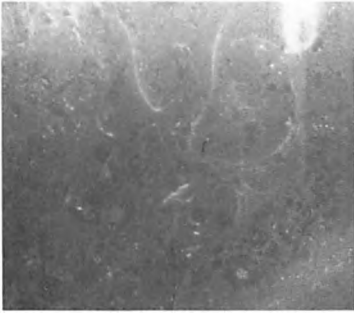

Fig. 4. Slægten Ulfstands hjelmtægn, et par vesselhorn. Detalje af ligsten fig. 1. Foto: Nationalmuseet 1982.

Fig. 5. Slægten Ulfstands hjelmtægn. Gengivelse efter Storck, Rigsarkivet.

Fig. 6. Knud Pedersen Gyldenstierne. Detalje af ligsten på fig. 1. Da stenen ikke er helt udslidt for hans ansigts vedkommende, kan man endnu ane, hvordan han selv eller hans hustru ønskede ham fremstillet. Knud Gyldenstierne ses i fuld rustning med den fjerprydede helms visir slået op, en stridskølle over den venstre og en lanse over den højre skulder. Selv om man ikke kan forvente portrætlighed af stenen, tror man gerne, han har lignet dens barske adelsmand, der ikke lod sig noget byde. Foto: Henrik Larsen, maj 1991.

øverst til (heraldisk) venstre på fig. 1 lader sig efter blot knap ti års forløb ikke længere skelne. Fruens handsker, som Chr. Axel Jensen nævner som et stilbestemmende træk, er næsten heller ikke til at få øje på. Også senere generationer bør kunne få mulighed for at danne sig et indtryk af Knud Pedersen, således som han selv eller hans hustru ønskede, at han skulle tage sig ud (fig. 6).

Knud Pedersen Gyldenstierne var fætter til Torben Oxe, der blev henrettet efter kong Christian II's elskede Dyvekes pludselige død i 1517. Knud Pedersen var også fængslet i forbindelse med det formodede giftmord, men slap med at blive forvist fra kongens øjne og tog ophold på sit jyske gods. Herfra vendte han tilbage efter Christian II's afrejse, og han blev – foruden hofmarskal – lensmand på Kalundborg i omkring 25 år til sin død den 20. juni 1552. Han blev begravet foran højaltret i Kalundborg kirke, men en senere eftertid blev træt af stenen – og måske også af den salme på henved 30 vers, som han berigede Hans Thomesens salmebog med – og hans sønderbrudte sten endte i jorden.

Man kan i den forbindelse tale om nemesis, idet nøjagtig den samme skæbne er overgået den ligsten, som Dyvekes mor Sigbrit Villumsdatter fik udført til

Fig. 7. Sigrith Villumsdatters ligsten på Tinggård 1795, tegnet af landinspektør Ivar Ellung. Funderen Poul Mathias Nødskov har tegnet indskriften. Man mente dengang, at det var Dyvekes sten. Foto: Nationalmuseet 1993.

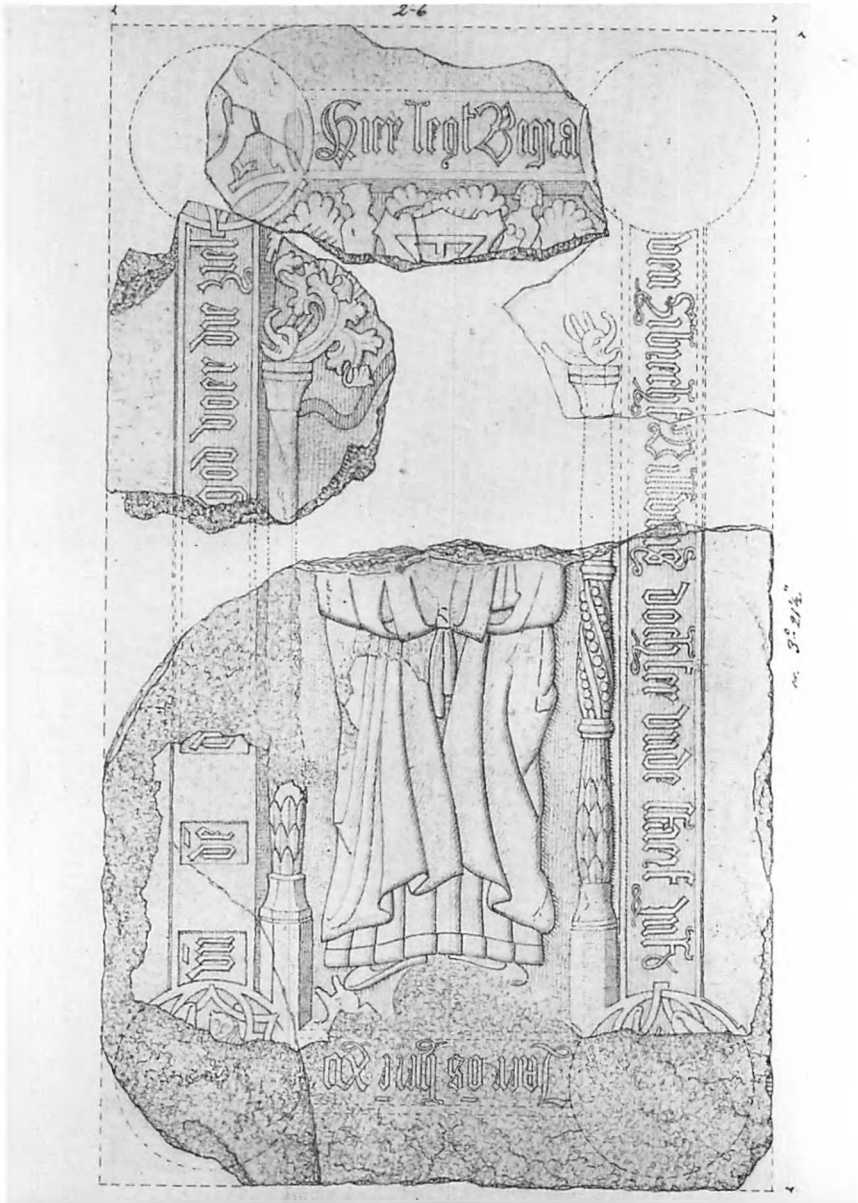

Fig. 8. Sigbrit Villumsdatters ligsten tegnet 1878 af J. B. Løffler til Henry Petersen efter fundet af det fjerde stykke ud for ladegavlen på Timgård. Henry Petersen læser indskriften (u=v): hier legt begra # uen Sibrecht [Villom]s dochter unde staerf int int # Jaer os here xu # un... de... [Bedet] god uoer die ziel. Foto: Nationalmuseet.

Fig. 9. Sigbrit Villumsdatters ligsten på Nationalmuseet (ældre foto). Over- og underdelen synes fjernere fra hinanden end på Løfflers tegning, hvad der giver bedre plads til de manglende dele af både skjoldet, figuren og indskriften. Foto: Nationalmuseet.

Sigbrit Villums

Fig.10. Sigbrit Villumsdatters bomærke. Gengivet efter Henry Petersen 1879.

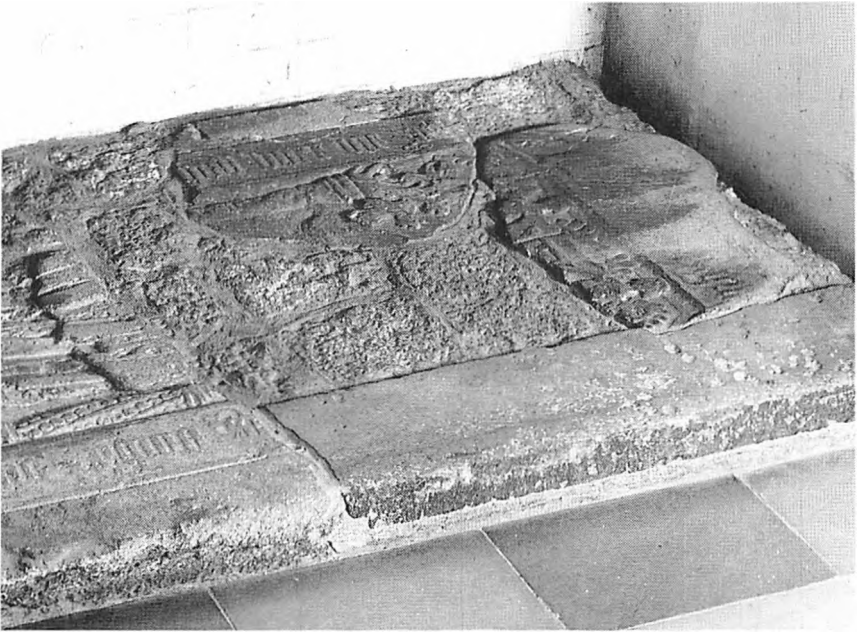

Fig.11. Detalje af Sigbrit Villumsdatters ligsten på Nationalmuseet, set fra siden (udsnit af ældre foto). Man ser her tydeligere skjoldholderne og det øverste af bomærket som på Løfflers tegning fig. 8. Foto: Nationalmuseet.

ᛒᛶᛐᛦᛦ

Fig.12. Finn Magnusens forsøg fra 1841 på at opløse Sigbrit Villumsdatters bomærke i runer. Runerne for S og B ser meget lidt autentiske ud, og runerne for I og T burde have haft samme længde som de øvrige, så resultatet er ikke overbevisende. Gengivet efter Heraldisk Tidsskrift.

sig selv, men som hun måtte efterlade i Danmark. Den blev i slutningen af 1700-tallet fundet i flere stykker henholdsvis ved brønden (det store, nederste), på rullen blandt stenvægtene (sidestykket med Sigbrits navn) og uden for ladegårdsporten på Timgård (det øverste stykke) (fig. 7).⁵ Finderen P.M. Nødskov, der antog stenen for at være Dyvekes, beretter, at Sigbrits dødsfjende Knud Pedersen (der vel har fået stenen af Mogens Gøye, der havde fået Sigbrits gård af kong Frederik I) lod den opstille i sin port og befalede sine »hofkarle« at spytte på den og »gjøre det, som værre er«, når de passerede den.⁶ Stenen nåede – efter mange trængsler – i begyndelsen af 1830'erne frem til Kommissionen for Oldsagers Opbevaring, idet stykket med Sigbrits navn dog forsvandt på vejen. Et nyt stykke fandtes i 1878 (fig. 8), og Henry Petersen bestemte den i 1879 ud fra Sigbrits bomærke (fig. 10), hvis øverste del på et skjold med skjoldholderne ses over hendes – nu forsvundne – hoved (fig. 8 og fig. 9, men bedst på fig. 11).⁷ Geheimarkivar og medlem af Oldsagskommissionen Finn Magnusen har i 1841 i værket Runamo og Runerne forsøgt at opløse bomærket i runer på en ikke særlig overbevisende måde (fig. 12).⁸ Jeg mener desuden engang at have læst, at skjoldholderne, en mand og en kvinde, skulle alludere til kong Christian II og Dyveke, men ingen af de historikere og heraldikere, jeg har spurgt, vil vedkende sig at have fostret eller bare at have hørt om denne teori. Den er sikkert heller ikke rigtig.

Også Sigbrits sten er i en så dårlig forfatning, at man i historiske værker aldrig bringer et fotografi af den, men viser Løfflers tegning. Den er heller ikke udstillet længere, men befinder sig i magasin. Det fremadskridende forfald lader sig tydeligt registrere ved at sammenholde Ellungs tegning fra 1795 (fig. 7) med

Løfflers fra 1878 (fig. 8) og Nationalmuseets fotografi (fig. 9).

Men ulig Knud Pedersen Gyldenstjerne er Sigbrit Villumsdatter dog kommet ind i varmen og er beskyttet mod yderligere ødelæggelse. Det ville være ønskeligt, om man på lignende vis ville beskytte de endnu identificerbare rester af Knud Pedersen Gyldenstjernes og fru Cecilie Ulfstands sten.

Noter

1. Susanne Vogt: Brødrene Knud og Axel Pedersen Gyldenstjerne på Tim og deres arvepart i skiftet efter Peder Nielsen Gyldenstjerne ca. 1510. *Hardsysseles Årbog* 1992, s. 105–126.
2. *Dansk Biografisk Leksikon*. 3. udg. red. af Sven Cedergreen Bech. København. 1978–87.
3. J.S. Møller: Vor Frue Kirke i Kalundborg. Ny udgave (u.å.) af særtryk af *Fra Holbæk Amt* 1940, s. 22 og 28.
4. Chr. Axel Jensen: *Danske adelige Gravsten fra Sengotikens og Renaissancens Tid. Studier over Værker og Kunstnere*. København 1951–53, bd. 1 s. 251 og bd. 2 nr. 480.
5. Brev, dateret København 14.09.1804, fra P.M. Nødskov til Hr. Graulund, formand for ligbærerne og boende på Regensen. Vedlagt findes Ivar Ellungs og Nødskovs tegning fra 1795 (fig. 7). Nationalmuseet, Antikvarisk Topografisk arkiv, Tim sogn, Hind herred, Ringkøbing amt.
6. Poul Mathias Nødskov: Beskrivelse over Thimgaard og Thim Sogn. Viborg 1787. Anden udgave ved Alfred Kaae. *Hardsysseles Årbog* 1968, s. 63.
7. Henry Petersen: Gravstenen fra Timgaard, »Dyvekes Ligsten« kaldet. *Aarbøger for nordisk Oldkyndighed* 1879, s. 56–86. Skjold og bomærke s. 74 ff.
8. Allan Tønnesen: Bomærker og runer. *Heraldisk Tidsskrift*, bd. 6, s. 26 f.

Ärkebiskopar och biskopar i Lund och Uppsala

Av Bengt Olof Kälde

Genom att Lund fick sin nye biskop hösten 1992 och Uppsala sin ärkebiskop våren 1993 har den episkopala heraldiken ånyo aktualiserats för bägge dessa kyrkliga metropoler.

Lundastiftets vapenserie

presenteras genom en liten vacker publikation i fyrfärgstryck av fil. dr Ran Raneke under titeln *Ärkebiskopar och biskopar i Lund*, med överrubriken *Series Archiepiscoporum et Episcoporum Lundensis*. Skriften omfattar 8 sidor och är tryckt hos Bloms Boktryckeri AB, Lund 1992. Den inledande texten är så pass kortfattad, att det här kan vara motiverat att återge den in extenso:

»År 1103 blev Lund säte för ärkebiskopen i det dåtida Danmark och han blev därjämte Nordens kyrkliga primas. Detta innbar bl. a., att alla nyutnämningar av biskopar och prelater, i detta till ytan största av Europas ärkebiskopsdömen, skulle gillas och stadfästas av ärkebiskopen i Lund. Denna kyrkliga överhöghet gällde formellt under medeltiden ut. Den långa raden av dessa kyrkofurstar och deras vapen presenteras kronologiskt i denna lilla trycksak.»

Raneke återger inte mindre än 24 sköldar för medeltida lundametropoliter alltifrån Absalon (1177–1201), varav ett par markerats som tveksamma. Det innebär att endast fyra sköldar tills vidare har måst lämnas tomma såsom varande okända för lundaärkebiskoparna från heraldisk tid. Nio medeltida vapen återges endast med konturteckning, eftersom tinkturerna är ovissa.

Raneke fortsätter: »Reformationen innebar stora förändringar för lundastiftet. Ärkebiskopsämbetet avskaffades 1536 och Lund var ej längre huvudort för danska kyrkan. 1658 blev Skåne svenskt. Serien fortsätter med en biskopslängd från 1638 till våra dagar.»

Den efterreformatoriska vapenserien inleds med Peder Winstrup (1638–79) och återger 16 sköldar, varav fyra utan tinkturer, eftersom vapenbilderna närmast är kända från sigillmaterialet. På samma sätt som i motsvarande heraldiska längder för uppsalaärkebiskoparna (jfr Heraldisk Tidsskrift 9/1964 o. 53/1986) har här de vapen medtagits, som förlänats en biskops »för faderns förtjänster» adlade barn. Serien avslutas med vapnet för nuvarande biskopen.

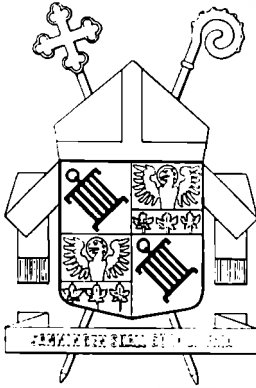
Biskop Karl Gustaf Hammars ämbetsvapen

Sköld: kvadrerad: 1. och 4. i fält av guld ett balkvis ställt svart halster med ringskaft uppåt (Lunds stift); 2. och 3. i fält av silver en från en blå stam, belagd med tre i bjälke ställda uppväxande vinblad av silver, uppstigande blå örn med gloria av guld (Hammar).

Timbrering: mitra, korsstav och kräkla av guld.

Motto: SANNINGEN SKALL GÖRA ER FRIA (Joh. 8:32).

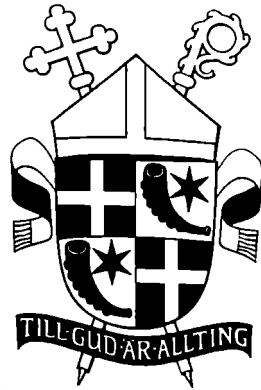
Lunds stiftsvapen uppvisar S:t Laurentius attribut halstret, som är känt som vapenbild för stiftet sedan 1514, med den

Biskop Karl Gustav Hammar, Lund.

ställning och de tinkturer det gavs 1923. Biskop Hammar har för såväl sköldemärken som motto valt johanneiska motiv: örnen som evangelisten Johannes attribut höjer sig till det gudomliga ljusets medelpunkt och utgör en symbol för Ordents kraft. Vinbladen syftar på »Jag är det sanna vinträdet» (Joh. 15:1). Även efter reformationen brukar lundabiskopen korsstaven som timbrering och som ett minne från ärkebiskopstiden, då han under sin jurisdiktion kunde räkna hela 25 suffraganbiskopar från Reval/Tallinn i öster till Gardar i väster, från Slesvig i söder till Nidaros och Uppsala i norr.

Ärkebiskop Gunnar Wemans vapen komponerades i samband med att han år 1986 blev biskop i Luleå. Motivet utgör en omvandling av ett jakthorn, som tidigare brukats som sköldemärke inom släkten Weman, men som torde ha ett annat ursprung (se Gösta Gustafsson Weman: *Om släkten Weman*, Uppsala 1912) än det Vedhult utanför Nässjö i Småland, vilket en gång föranlett den

Ärkebiskop Gunnar Weman, Uppsala.

nye ärkebiskopens förfader att antaga släktnamnet. Biskopen, som är son till den kände kyrkomusikern Henry Weman (1897–1992) och som varit direktor för Svenska kyrkans nämnd för gudstjänstliv och evangelisation, lät omforma jakthornet till ett vädurshorn. Det »liturgiserades» sålunda till att bli det gumshorn, som enligt urgammalt israeliskt bruk användes som trumpet (*shofar*) att inblåsa högtiden med, när de första stjärnorna blickas på kvällshimlen. Bilden fick sin förnyade aktualitet genom det Svenska kyrkans jubelår, som firades ifjor med anledning av 400-årsminnet av Uppsala möte 1593.

Vid förflyttningen från Luleå till Uppsala utbyttes stiftsvapnet och tillfogades den ärkebiskopliga korsstaven, var efter blasoneringen blivit:

Sköld: kvadrerad: 1. och 4. i rött fält ett kors av guld (Uppsala ärkestift); 2. och 3. i blått fält ett balkvis ställt vädurshorn av guld, ovan åtföljt av en sexuddig stjärna av silver (Weman).

Timbrering: mitra, korsstav och kräkla av guld.

Motto: TILL GUD ÄR ALLTING / DEO OMNIA (Rom. 11:36).

Heraldica varia

Internationale heraldiske kollokvier

Fra den 29. august til den 4. september 1993 var Canterbury rammen om det 8. internationale heraldiske kollokvium arrangeret af britisk heraldiks utrættelige organisator og pædagog *Cecil Humphery-Smith*, der til daglig forestår The Institute of Heraldic and Genealogical Studies dér i byen. Med sine mange historiske minder i form af våbener var domkirkebyen et ideelt sted for heraldiske foredrag og diskussioner. Nogle af møderne fandt sted i Chapter House ved den imponerende katedral, nok verdens koldeste foredragssal, men det varmede nogen af os i pauserne at se op på Erik af Pommerns og dronning Filippas våbener under hvælvingerne i klostergangen. Temaerne på kollokviet var *delinger af skjoldet som udtryk for famillemæssig sammenhæng, feudalt tilhørsforhold og officiel status og våbener for fyrsters og adeliges uægte børn*. Blandt bidragerne til det faglige program var *Bengt Olof Kälde* med et foredrag om kongelige bastardvåbener i 1500-, 1600- og 1700-tallets Sverige, og undertegnede talte om tilsvarende danske i 1200- og 1300-tallet. *Adam Heymowski* og *Stefan Kuczynski* holdt et fælles foredrag om firdelte våbener i Polen. Andre foredragsholdere behandlede emner vedrørende Frankrig, Portugal, England, Nederlandene og Østrig. Alle foredrag publiceres i en trykt rapport.

De internationale heraldiske kollokvier finder sted i det internationale heraldiske akademis regi, og enhver seriøst interesseret kan deltage, også med foredrag. Hidtil har kun få fra Norden været med, men nordiske foredragsholdere, som oftest de samme, har bidraget næsten hver gang. Siden det 2. kollokvium har der været tradition for, at man holder sig strengt til et eller to hovedtemaer. Det har den fordel, at den trykte rapport kommer til at fremtræde som en kompetent monografi. I modsætning til de internationale kongresser, der også omfatter genealogien, samler kollokvierne knap så mange del-

tagere, men da de normalt afholdes i mindre byer, bliver samværet mere intimt og det faglige udbytte ofte større.

Det 1. kollokvium fandt sted i 1978, det 2. i 1981, og siden har der været kollokvium i de ulige år. De store kongresser holdes i de lige år. Alle kollokvierapporter på nær én kan erhverves hos Éditions Le Léopard d'Or, rue Du Couëdic 8, F-75014 Paris, nemlig: 1. kollokvium 1978 i Muttenz ved Basel, 96 sider, 180 francs; 2. kollokvium 1981 i Brixen i Sydtyrol om *våbenernes oprindelse*, 172 sider, 300 francs; 3. kollokvium 1983 i Montmorency ved Paris om *ikke-adelige våbener i Europa fra det 13. til det 18. århundrede*, 168 sider, 300 francs; 5. kollokvium 1987 i Spoleto i Italien om *brisurer, augmentationer og forandringer*, 308 sider, 300 francs; 6. kollokvium 1989 i La Petite-Pierre i Alsace om *hjelmtegn*, 360 sider, 350 francs. Rapporten fra det 4. kollokvium 1985 i Bruxelles om *heraldikkens kilder i Vesteuropa*, 234 sider, er udsolgt. Det 7. kollokvium fandt sted 1991 i Cáceres i Spanien med overvejende *iberisk og spansk-amerikansk tematik*, og rapporten på 459 sider kan bestilles hos Centro de Distribución de Publicaciones del Ministerio de Cultura, Abdón Terradas 7, E-28071 Madrid, 2.500 pesetas. Det 9. kollokvium afholdes 1995 i Krakow i Polen, hvor hovedemnet bliver *ørn og løve*. Nærmere oplysninger kan rekvireres hos dr. Stefan Kuczynski, ul. Jana Styki 9 m. 2, PL-03928 Warszawa.

Nils G. Bartholdy

Våbenskjolde hos Mule og Ulfeldt

Hans Mule, stamfaderen til den berømte odenseslægt, fik 14. august 1444 af Christoffer af Bayern tildelt adelsbrev »med skjold og ulv udi et rødt felt« og med samme dyr på hjelmen.

Som påvist af Troels Dahlerup var det ofte sædvane, at en adelsmand skaffede en af sine underordnede et adelspatent, og at den ny-

Slægten Mules våben.

Slægten Ulfeldts våben.

adlede i sit våbenskjold optog motiver – let ændrede – fra den, han havde tjent. (Heraldisk Tidsskrift. Bd. 2. 1965–69, s. 65–80 og s. 303).

Meget tyder på, at Hans Mules halve springende ulv er overtaget fra slægten Ulfeldts våben. Motiv og farvændringer passer som fod i huse til Dahlerups teori. Ulfeldternes våben viser i hvidt en rød valrav – foroven ulv, forneden ørn; Mules skjold som nævnt en halv hvid ulv i et rødt felt. Farverne er således ombyttet. På hjelmen fører begge slægter en halv ulv, også med ombyttede farver.

Hans Mule har fået støtte fra et medlem af familien Ulfeldt, da han ansøgte og opnåede sit våbenbrev. Det kan næppe være andre end Henneke Ulfeldt, der var biskop over Fyns Stift 1440–1459. Han var magister og kannik i Roskilde, inden han flyttede til Odense. Under de nye forhold, biskoppen efter udnævnelsen stod overfor, har han haft behov for lokal rådgivning og støtte. Her var det naturligt for ham at indgå samarbejde med Hans Mule, der da var avanceret fra rådmand til borgmester. Derfor er han i løbet af få år blevet »belønnet» med optagelse i adelsstanden.

Endnu en forbindelse mellem bisp og borgmester kan påvises. Henneke Ulfeldt blev begravet i Skibby Kirke, siger Vedel Simonsen (Bidrag til Odense Bys ældre Historie. Bd. 1. Odense 1842, s. 150). Det kan kun være Skeby Sogn i Lunde Herred vest for Odense Fjord. Netop her havde Hans Mule

en vis tilknytning, idet der i et adelsbrev fra 1459 (for Peder Jensen) omtales en gård i Ølund (Skeby Sogn), »som Hans Mule udi bor«. Som tilfældet var for andre i den indflyttede borgeradel, havde slægten Mule gods både i byen og på landet.

Men hvilke grunde, biskoppen har haft for at vælge sit sidste hvilested i denne landsbykirke, hvor i øvrigt en af hans forgængere, Tetz Podebusk (død 1400), også var begravet, lader sig ikke sige.

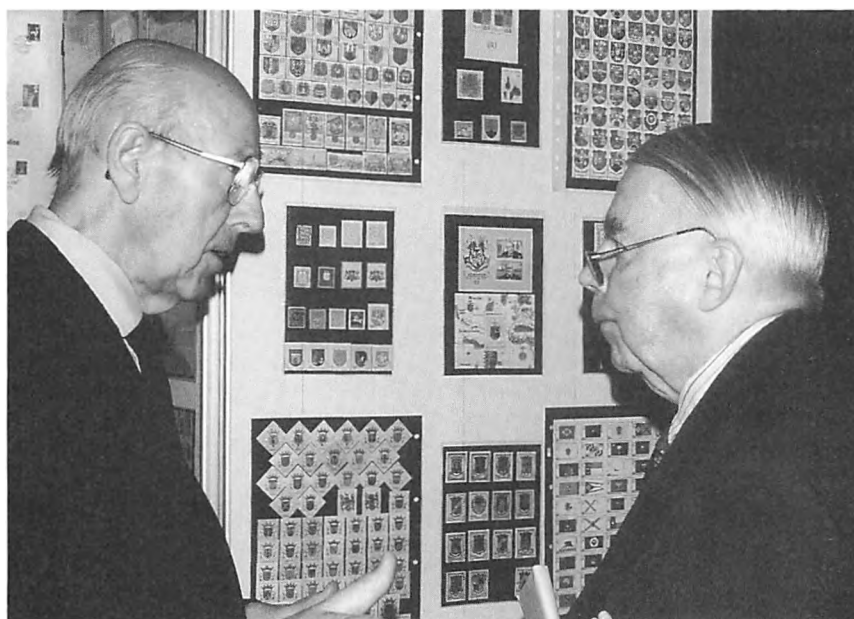
Bent Østergaard

Siden sidst . . .

Filatelistisk Heraldik

I forbindelse med Selskabets årlige generalforsamling havde Styrelsen arrangeret en specialudstilling i Rigsarkivets smukke Harsdorffsal. Vort medlem, cand. polyt. Bo Møller har igennem mange år samlet frimærker og andre postale emner med heraldisk motiv eller baggrund. Modstående fotos viser Bo Møller under gennemgangen af den udstillede »Filatelistiske Heraldik«, og nogle af de interesserede SHS-medlemmer. Da der var tale om »kleinkunst«, havde flere medbragt en lup, som gjorde god fyldest. Det var en smuk og farverig udstilling, som høstede mange lovord.

Carsten Frølich

Heraldisk litteratur siden sidst

Våbenrullen

Skandinavisk VapenRulla 1991–1992. Redigert af Tor Flensmarck. 16 sider i farver. Stiftelsen Skandinavisk VapenRulla. Broby 1992. Monitor-Förlaget. Graagården, Kung Valdemars v. 21, Vä, S-291 65 Kristianstad, Sverige. Pris: SEK ?

Skandinavisk Vapenrulla udkom med sit første hæfte i 1963 og har med dobbeltnummeret for 1991–1992 præsenteret 439 våbennumre. Antallet af gengivne våbener er lidt større, idet flere våbener er gengivet i to versioner, men er registreret under samme nummer.

Foreliggende hæfte omfatter numrene 424–439, men viser 17 våbener, idet bitrædende biskop i Uppsala stift, teol.dr. Tord Harlins to våbener, nemlig hans embeds- og slægtsvåben, gengives. De fleste, 13, er borgerlige slægtsvåbener, hvoraf 11 er nytegnede 1990–1992, mens to er nytegnede o. 1980 og 1981. Der gengives endvidere et adeligt våben, for slægten von Scheele, adlet i 1662 af kejser Ferdinand II og 1768 adlet i Sverige, våbenbrevet blev udfærdiget i 1773.

Herudover præsenteres Skånelands flag og våbensymbol. Flaget, i rødt et guld kors, er afledt af det symbol, som førtes af den nordiske kirke, hvis overhoved var ærkebiskopen af Lund, og blev i 1870'erne på ny lanceret som et moderne hjemstavnsflag i Lund. I dag anvendes det indenfor sport, kultur, næringsliv m.m. Våbensymbolet, i rødt en guld panter (blasoneres her som en »heraldisk, skånsk panter«), er afledt af overleverede gengivelser fra vikingetid og middelalder af den heraldiske panter og har været et symbol for historisk og kulturhistorisk bevidste skåninger.

De fleste våbener, i alt ni, er traditionen tro tegnet af Jan Raneke, fem er tegnet af Tor Flensmarck og tre af Bengt Olof Kälde. Deres nationalitet er desværre i nær overensstemmelse med våbenerne, af de 17 gengivne er 16 svenske og kun et dansk. Det ville

være ønskeligt, om der var flere bidrag fra de øvrige nordiske lande til denne prægtige våbenrulle. Herudover ønskes våbenrullen al mulig fremgang i de næste 30 år.

H.

Dansk ordensvesen

Fra korsridder til ridderkors. Elefantordenens og Dannebrogordenens historie. (Red. af) Mogens Bencard og Tage Kaarsted. Odense. I kommission hos Odense Universitetsforlag 1993. 333 s. ill. DKr. 390.

De danske kongelige Ridderordener har tidligere vært gjenstand for historiske fremstillinger navnlig siden første utgave av dette verket med denne tittel utkom i 1903, siste utgave i 1970. De ordenshistoriske avsnitt er i alle utgaver skrevet av kyndige historikere, i 1950 således av Louis Bobé og i 1960 og 1970 av Albert Fabritius. Redaktørene av dette nye verket er Mogens Bencard, direktør for De Danske Kongers Kronologiske Samling på Rosenborg og Tage Kaarsted, De Kgl. Ordeners historiograf og professor ved Odense Universitet.

Hensikten med »Fra Korsridder til Ridderkors« har vært i anledning av ordensstatuttenes 300 års jubileum å gi en ajourført fremstilling av de danske ridderordeners historie fra de eldste tider og til i dag byggende på ny tilkommen viten og med inndragelse av ikke før behandlede områder som for eksempel ordensdraktenes historie, ordenstegenenes tilvirkning og de enkelte elefantordenstegens historie.

Det har blitt et praktfullt verk som det er interessant og morsomt å lese. Siden både de »blå og hvite« riddere får sine våpen plassert i Frederiksborg Slotskirke, finner vi også i boken heraldikk i snever betydning, d.v.s. våpenskjold i farger. Men her er også en rekke andre fargeillustrasjoner. Det er portretter av Hendes Majestet Dronningen og Hans

Kongelige Højhed Prinsen, og med forord av sistnevnte, som er Ordenskansler.

I det første kapitlet «Broderskab – selskab – ridderorden; Ordenernes ældste historie» av Nils G. Bartholdy (som vel kjennes av Heraldisk Tidsskrifts lesere), får vi en interessant fremstilling av dette emnet. Av undertitler kan jeg nevne Korsriddere, Christian I.s orden, Afbildninger i udlandet, Hvorfor elefanten?, Brandenburgsk inspiration, «Selskabet» går af brug, Elefanten genopstår, Fra korsvisjon til ordenskors, Portugisisk påvirkning og til slutt National identitet. Av notene ser jeg at Bartholdy har gått grundig til verks i sin behandling av dette emne.

Det neste kapittel er «For dyd, tro tjeneste og mandige bedrifter; De danske ridderordener og enevældens rangdelte samfund», av Knud J. V. Jespersen, docent ved Odense Universitet. De to første eneveldskonger lyktes i å svekke og splitte den gamle fødselsadel. Det ble en ny ordning av det administrative maktapparat og det ble introdusert en ny herrestand med grever og friherrer. Fra 1671 fikk vi rangforordninger som med få års mellomrom avløste hverandre. Jeg skriver vi, siden det den gang også i høyeste grad gjaldt Norge. Vi fikk videre nye lovbøker, nemlig Danske lov av 1683 og Norske lov av 1687. Den første eneveldskonge synes også tidlig å ha vært oppmerksom på ordensvesenets muligheter til å knytte loyalitetsbånd. Ved historiske manipulasjoner ble ikke bare Elefantordenen men også Dannebrogordenen gjort adskillig eldre enn de var. Dannebrogordenen ble ikke innstiftet i 1671, men fornyet. Først langt senere stilte man seg kritisk til den slags historieskriving.

Vi får også en orientering om de tre husordener «de l'Union parfaite», «Mathildeordenen» og «Christian VII's Orden».

Den siste undertittel i dette kapittel er «Fra magtpolitisk redskab til landsfaderlig belønning», hvor Dannebrogordenen ble et viktig ledd i den konsekvente blanding av belønning og straff, hvormed eneveldet skapte den sterke 1700-talls stat og det senere landsfaderlige kongedømme.

Som et tredje kapittel har vi «Et udvortes tegn på erkendt borgerværd; Ordensvæsenets udvidelse» av Tage Kaarsted. Dannebrogordenen ble efter den franske Æresle-

gions forbilde, inndelt i flere grader. Dette skjedde ved et kongeligt åpent brev i 1808. Ved den anledning ble de gamle riddere av Dannebrog, riddere av Storkorsklassen. Fornøyleg er det å lese om hvordan 24. desember 1848 grevinne Danners lege, professor J. C. A. Bock kunne glede seg over at det ham tildelte Ridderkors av Kongen var hengt på juletreet.

Efter alt å dømme tok man 1808-reformen til seg, og ikke minst den menige manns Sølvkors kom straks i høy kurs. Dannebrogsmann ble synonym med hædersmand. På gravsteder finner man ennå betegnelsen «DM» eller Dannebrogsmann under den dødes navn. Men jeg sier meg enig med Kaarsted om at påskriften «Vogn- og Dannebrogsmann» på en gravsten må være apokryf.

På side 132 nevner Kaarsted den slesvigske treårskrig, med tre av de «arme riddere» Hertugen av Augustenborg, Prinsen av Nör og Friedrich Reventlow som ble fratatt sine ordener. Videre skriver han at, fratagelse for de mindre fremtredende skulle stilles i bero. Han skriver også: «For de andre mindre fremtrædende dekorerede, som havde været på den forkerte side, skete der som nævnt intet».

Et medlem av den danske gren av min familie, ritmester Frederik Emil v. Nissen, som var sjef for en eskadron, hadde sammen med en annen eskadronsjef v. Fürsen-Bachmann ved opprørets utbrudd forlatt byen Slesvig. Nissen hadde i 1846 blitt ridder av Dannebrog. V. Richter. Den danske landmilitæretat 1801–94. Del 2 Kbh. 1897 (manuskript i Rigsarkivet, København) skriver om den samme Frederik Emil: «Ved Patent af 29/3 52 udelukket fra Amnesti, 28/7 s.A. udslettet som Ridder». Han døde i Altona i 1857. Hvordan det gikk med kollegaen v. Fürsen-Bachmann vet jeg ikke, da jeg bare har en xerox-kopi av denne ene side fra Richter.

Dette kapitlet har bl. a. flotte fargeillustrasjoner av våpen malt av Johs. Britze, Franz Sedivy og Aage Wulff. Fornøyleg er også en del tegninger av hvordan Klods Hans og Blæksprutten oppfatter dette med ordensvesen.

Det neste kapittel er «En elefant af purt guld; Ordenstegnenes historie», av Jørgen

Hein, museumsinspektør ved De Danske Kongers Kronologiske Samling på Rosenborg.

Elefant- og Dannebrogordenens ordenstegn er små stykker ekte gullsmed- og juvelérarbeider. De blir gitt til Ridderen som lån og skal ved bærerens død leveres tilbake. Denne bestemmelsen gjør det mulig å plassere de bevarte ordenstegn i deres historiske og kunsthistoriske sammenheng. Vi får her en gjennomgang av hvordan særlig elefanten har variert. Siden Frederik 2.s nyordning av Elefantordenen i 1580 er det utnevnt over 800 riddere. Knapt 100 elefanter er bevart, hvorav enkelte er museumsstykker og 74 er tjenestegjørende. De sendes ut, forsynt med Ordensherrens monogram, vender hjem ved Ridderens død, omchiffreres hvis en ny monark har besteget tronen, og sendes atter ut.

Steffen Heiberg, som er museumsinspektør ved Det Nationalhistoriske Museum på Frederiksborg, har skrevet «Fromhed og retfærdighed»; Christian 5.s ridderkapel på Frederiksborg.

Det er en interessant gjennomgang av historien til ridderkapellet som ble innredet på Frederiksborg.

Katia Johansen, tekstilkonservator ved De Danske Kongers Kronologiske Samling på Rosenborg, gjør i sitt kapittel «En aura af historisk magt og pragt», rede for ordensdraktens historie. Draktene har utenlandske forbilder, hvor jeg kan nevne Hosebåndsordenens drakt, den franske Helligånds-ordens drakt og den spanske motedrakt.

Gullsmed, gemmolog Eigil Jensen skriver om «Elefanter på værksted». Gullsmedens møte med ordenstegnene finner sted, når de mellom to utdelinger blir innlevet til en oftest hårdt tiltrengt reparasjon. Som Eigil Jensen skriver: «De bærer tydelige spor av slemme knubs og skrammer, der er resultatet af elefantens hyppige nærkontakt med sabler og kongelige ekvipager». Vi får også vite at når det benyttes gull i Dannebrogordenen, så er det 20 karat.

Kapitlene er forsynt med noter og litteraturlister. Det har blitt et verk som både utgiver, redaktører og medarbeidere kan være stolte av.

Harald Nissen

Det Danske Rigs- og Kongevåben

Erling Svane: *Det Danske Rigsvåben og Kongevåben: Udvikling og Anvendelse*. Odense: Odense Universitetsforlag, 1994. 192 sider med 138 illustrationer, heraf 73 i farve. 250 DKK.

Som alle andre historiske disipliner lider heraldikken ofte af, at begivenheder i den virkelige verden nu og da overhaler og dermed antikverer skriftlige værker, og det er også tilfældet med, hvad der findes af litteratur om den danske kongelige og statslige heraldik.

Det er således snart 70 år siden, at det seneste større, hele verk om emnet, Poul Bredo Grandjeans klassiske og autoritative *Det Danske Rigsvåben* (1926) blev udgivet, og der er sket en del på området siden da. Ganske vist er, hvad der i dag betegnes det danske rigsvåben – d.v.s. de tre blå løver i guld, omgivet af ni røde hjerter – substantielt uændret, men det er i den mellemliggende tid ændret i mindre omfang i både udformning og blasonering. Dertil kommer, at kongevåbenet – monarkens og kongefamiliens våben – ved to lejligheder, i 1948 og 1972, har undergået mindre eller større forandringer, hvorved otte af de indtil da 14 individuelle felter med våbener er udgået. Endvidere er der sket ændringer i den praktiske anvendelse af både rigsvåben og kongevåben, ligesom historisk og heraldisk forskning har kastet nyt lys på udviklingen og anvendelsen af den officielle danske heraldik i de forgangne 800 år, især i den første halvdel heraf. Grandjeans bog kan dertil være svær at opdrive, og det er næppe en bog, der tekst- eller illustrationsmæssigt svarer til nutidige forventninger. Set i dette lys har der især i de seneste to årtier været et stadigt stigende behov for en ny bog om emnet, og dermed er Erling Svanes bog en meget velkommen udgivelse.

Bogen består af fire kapitler med tekst, samt et femte kapitel med diverse oversigter. I det første kapitel gennemgås opståelsen, den tidlige udvikling og anvendelse af våbenet med de tre blå løver (eller leoparder) i guld, omkranset af røde søblade, d.v.s. af det våben, der i de første 200–250 år var både de danske kongers personlige våben og våben for det danske kongerige (og som tidligere i en periode betegnedes det »lille rigsvåben«).

I bogens andet kapitel gennemgås kongevåbenet (det tidligere såkaldte »store rigsvåben«). Her menes det sammensatte våben, der siden 1400-tallet i skiftende versioner og udformninger er anvendt af primært de danske monarker som disses personlige og det kongelige hus' våben, og som udover rigsvåbenet også har indeholdt felter med våbener for de øvrige lande, som de danske monarker har regeret over eller præterederet til. I den forbindelse behandles blandt andet våbenets skiftende felter, skjoldformer, kroner, skjoldholdere, våbentelt, ordensinsignier, i perioden fra dronning Margrethe 1. og kong Erik 7. af Pommern og frem til dronning Margrethe 2.

Der er, som allerede nævnt, tale om en bog, hvis emne længe har fortjent en samlet behandling og ny præsentation, og det er således ganske forståeligt og berettiget, at forfatter og forlag har kastet sig ud i denne store opgave. Dette er på mange måder lykkedes ganske godt, og der er i det store hele tale om et smukt værk, som mange læsere uden tvivl vil have glæde af, også udenfor en snæver kreds af danske heraldikere. Grundet den historiske samhørighed og rigsfællesskabet har bogen informationer og illustrationer af interesse for både nordmænd og svenskere, samt for enhver med almindelig historisk interesse. Erling Svane er gået til emnet med et tydeligt stort engagement, hvilket blandt andet fremgår af det imponerende billedmateriale, som forfatteren har samlet over flere år. Dette indeholder mange mindre kendte versioner af konge- og rigsvåbenet og mange interessante eksempler på konkret anvendelse, enten af kongehuset eller af staten og dens institutioner.

Men når disse positive træk er fremhævet, så må det også pointeres, at der kan blive tale om en vanskelig balancegang, når et seriøst og dyrt værk om heraldik skal udgives. For man kan sige, at der typisk er to måder at skrive om heraldik på: Hvad der kan kaldes henholdsvis den »fagheraldiske« og den »populærheraldiske«. Mens den fagheraldiske litteratur altovervejende forsøger at være videnskabelig i sin udformning og primært henvender sig til heraldikere, genealoger og

andre historikere, sigter den populærheraldiske litteratur typisk på i en lettere tilgængelig form at udbrede interessen for heraldik, sigilliografi, vexillologi og symboler til personer, der har en almindelig interesse for historiske emner m.v. Typiske og gode danske eksempler på disse to typer af arbejder er på den ene side Grandjeans førromtalte bog og afhandlinger i fagtidsskrifter og på den anden side Sven Tito Achens fortrinlige, mere populære værker. Men det er svært at balancere imellem disse to former, for lægger man sig ikke helt i den ene eller den anden form, så risikerer man måske at lægge et værk for ambitiøst an til at tiltrække ikke-heraldikeren og at blive beskyldt for ikke at være omhyggelig nok. Og det er nok med hensyn til denne balancegang, at Svanes bog løber ind i visse problemer, for man må uvilkårligt spørge sig selv, hvem bogen skal henvende sig til.

I indledningen (pp. 9–10) lægger Svane vægt på, at der ikke er tale om en ny version af Grandjeans bog, men om et alment tilgængeligt og kronologisk overskueligt oversigtsværk. Hvis bogen således er tænkt som en introduktion af kongelig og staslig heraldik til den bredere del af befolkningen, så er den formodentlig ganske vellykket, måske endda næsten skudt over målet; her er der oversider lettilgængelig information om et emne, der ellers stort set kun har været skrevet afhandlinger af akademisk karakter om, og det tilmed i stort omfang. Men bogen er samtidig lagt ambitiøst frem, hvilket iagttages i den synlige inspiration fra Grandjean. Herudover har et universitetsforlag antaget bogen, der præsenteres som en »længe savnet nyhed, hvad dansk heraldik angår«. Men dermed risikerer forfatteren også næsten uundgåeligt at udsætte sit værk for kritik fra en fagheraldisk synsvinkel. For set i et sådant perspektiv må det på det indholdsmæssige plan konstateres, at det *ikke* er en videnskabelig bog og dermed heller ikke en opdatering af eller afløser for Grandjeans bog. Dertil indeholder bogen meget lidt, om nogen, ny forskning eller fortolkning, som ikke allerede er tilgængelig, ligesom den omvendt havde vundet ved at rumme mere af den betydelige forskning om emnet fra de seneste årtier. På sidstnævnte punkt kunne man have

ønsket sig en mere uddybende omtale af f. eks. de kongelige hjelmtegn, de kongelige majestæts- og rangkroner, den kongelige ordensheraldik, elefant- og løvesymbolikken, og de mange våbener, der gennem århundrederne er blevet afledt af selve kongevåbnet.

Men uanset bogens mulige publikum og ambitionsniveau, og uanset hvor meget man ellers måtte sætte pris på bogens gode sider, så er der desværre i form af fejl og uklarheder en række problematiske aspekter ved dele af bogen, som en kritisk anmelder ikke kan komme uden om, slet ikke i et fagtidsskrift.

Det første og mest umiddelbart iøjnefaldende eksempel er Svanes datering af den første kendte gengivelse af Knud den 6.s segl til »omkring 1190« (p. 15), d.v.s. af våbenet med søbladene og de tre leoparder. En sådan datering følger ganske vist Grandjean og Achen, men brevet, hvor seglet forekommer, dateres i dag overbevisende til cirka 1194. Det er selvfølgelig muligt, at våbenet er ældre end 1194; der er blot intet belæg for at sætte dets første forekomst til tidligere end 1194 og slet ikke specifikt til 1190. Svane har ganske vist ret i, at der *kan* være god grund til at formode, at våbenet – i hvert fald i dets oprindelse – er ældre end denne første gengivelse. Således førte efterkommerne af kong Knud 6.s (og hans efterfølger, kong Valdemar (2.) Sejrs) tre søstre også løve/leopardvåbener, der typisk ses som afledede af den danske konges våben. Dette er imidlertid ikke et *bevis* for, at disse fem søskendes fader, kong Valdemar (1.) den Store førte våbenet. Det er højst et bevis for, at efterkommerne af hans børn, *efter* at deres søskende havde bestegt den danske trone med løve/leopardvåbenet, selv anvendte afledede våbener for at angive deres præntioner til eller afstamning fra den danske trone. Når Svane samtidig flere gange gør meget ud af at påpege, at det danske våben ikke blot er et af de ældste eksisterende statsvåbener, men oven i købet måske *det* ældste, og det blandt andet med reference til en datering af den første forekomst af Englands tre guld løver i rødt til 1194, så kan man næsten ikke undgå at få den tanke, at han gerne vil gøre våbenet ældre, end der egentlig er belæg for. Men bortset

fra det faktum, at der findes endnu eksisterende statsvåbener, der beviseligt er ældre end 1194, så er en sådan formodet anciennitet for det danske våben baseret på en *hypotese* om dets alder sammenlignet med de første *faktuelle* forekomster af andre statsvåbener. Man skulle nok mene, at de danske kongers våben er både gammelt og smukt nok til at stå på egne ben, når det gælder om at måle sig med andre.

Desværre kommer Svane heller ikke så godt fra behandlingen af, hvad der kan være *oprindelsen* til de tre løver/leoparder. Det er nødvendigt her kort at repetere, at der i de seneste årtier er blevet formuleret to helt forskellige teorier om løve/leopardvåbenets symbolik og oprindelse. Ifølge den ene teori, som i sin tid blev fremsat af Sven Tito Achen (Heraldisk Tidsskrift nr. 20), og siden gentaget af bl. a. O. H. M. Haxthausen, antoges våbenet formodentlig af Valdemar den Store som en brisering af Hohenstaufernes våben i forbindelse med, at han i 1162 anerkendte den tysk-romerske kejseres overhøjhed som lensherre over Danmark. Der er imidlertid, som Nils G. Bartholdy (Heraldisk Tidsskrift nr. 49–50) har påpeget, mange problemer med denne teori. Hvis Valdemar den Store havde antaget et våben, der indikerede den tysk-romerske kejseres overhøjhed, ville et ørnevåben have været mere passende end en brisering af *hohenstaufernes* våben. Bartholdy fremfører derfor en anden teori med en modsat pointe. Han udelukker i sit omhyggeligt dokumenterede studie ikke, at Valdemar den Store kan have ført et løve/leopardvåben, men peger på, at enten denne eller Knud 6. måske antog våbenet efter inspiration fra Henrik Løve, hertug af Sachsen, og at det danske våben – ligesom Henrik Løves løvevåben – var et forsøg på at hævde suveræniteten overfor og uafhængighed af den tysk-romerske kejser.

Uanset om det var Valdemar den Store eller Knud 6., der antog et løve/leopardvåben, og uanset om våbenet blev antaget af en af disse for at markere enten et feudalforhold overfor eller uafhængighed af den tysk-romerske kejser, så er det centrale dog de to diametralt modsatte teorier. Og selvom Svane gør ret i at omtale begge teorier, fremlægger han disse ganske kort og reelt under ét (pp

16–17), samt uden henvisning til kilderne og uden at pointere, at der faktisk er tale om teorier, der gensidigt udelukker hinanden. Når teorierne præsenteres på denne måde, må resultatet for alle andre end den, der allerede er bekendt med teorierne, være en smule forvirrende. Og for den, der allerede er bekendt med teorierne, må behandlingen siges at være mindre end tilfredsstillende.

Men mere problematisk er Svanes præsentation af »De tidligste kongevåbener« (pp. 68–70), som gennemgår, hvad der betegnes som »våbenerne for to konger fra tiden før Valdemar den Store og Knud 6.», nemlig Svend Tveskæg og Magnus den Gode, der regerede henholdsvis 986–1014 og 1042–1047. Som kilder for at anføre, at disse to konger hver især skulle have ført våbener med henholdsvis en og tre stridsøkser, nævner forfatteren tre manuskripter fra midten og slutningen af 1200-tallet. Ganske vist nævnes det, at der muligvis kan være tale om en anakronistisk tilskrivning af våbener (således som det også kendes for f.eks. Jesu og kong Arthurs vedkommende), men dette er i en enkelt bisætning, og helhedsindtrykket bliver, at disse våbener har været ført. Og Svane konkluderer da også: »Men alligevel – har de tidlige danske konger anvendt øksen eller tre økser som våben? ... Måske har danske konger i tiden før Valdemar den Store brugt et våben med tre økser« (p. 70).

Dette er imidlertid ikke alene en tvivlsom, men også en forkert og vildledende konklusion. Der er simpelthen *intet* grundlag for at antage, at der har været anvendt noget andet våben af de danske konger end de tre løver/leoparder, endside at et sådant skulle have været anvendt før anden halvdel af 1100-tallet. Herfor taler det simple faktum, at der *overhovedet* ikke findes våbener fra det 11. århundrede, og at heraldikken normalt anses for at være opstået i forbindelse med korstogene i forlængelse af pavens opfordring hertil i 1095 og dermed tidligst i første halvdel af det 12. århundrede. Således anses Gøtfred (Plantagenet) af Anjous våben, der kendes fra hans grav fra ca. 1150–1151, generelt for at være det ældste kendte våben, og hans sønnesøn William Longspee, jarl af Salisburys identiske våben fra slutningen af 1100-tallet

som værende det første eksempel på et nedarvet våben. Mens det kunne have været på sin plads at nævne, at de opdigtede stridsøkse-våbener senere er blevet tilskrevet preheraldiske danske konger, så skulle formulering og sammenhæng være en helt anden.

Hvis der overhovedet er nogen historie bag tilskrivningen af et øksevåben til de danske konger, andet end ren og skær anakronistisk opdigting, kunne man spekulere i, hvorvidt de tre 1200-tals kilder måske, hver for sig eller med den ene inspireret af den anden, har forvekslet de *danske* kongers våben med de *norske* kongers våben. Faktum er i hvert fald, at Magnus den Gode også var konge af Norge, og at de senere norske konger netop i 1200-tallet plantede en stridsøkse i poterne på løven i deres segl. En sådan teori er også spekulativ, men i det mindste mulig.

Uheldig er efter min mening også, at et selvstændigt afsnit, »Våbenet med Hjelm og Vesselhorn« (pp. 70–71), præsenterer de segl, der blev anvendt af kongerne Christoffer 2. og Valdemar 3. i perioden 1320–1332, så indholdet i disse segl fremstår som et selvstændigt og anderledes kongevåben, forskelligt fra det oprindelige. Det er ganske vist korrekt, at de omtalte segl kun indeholdt en tønnehjelm og to vesselhorn, hvert besat med to vifter med påfuglefjer, og det er ligeledes korrekt, at der øjensynlig ikke findes bevarede segl fra denne korte periode med de tre løver/leoparder. Men dette er kun en del af historien, og der er et stykke derfra og til at omtale seglet som indeholdende et andet våben. Eftersom hjelmen med hjelmtegnet ikke er placeret i et skjold, er det i sig selv uheldigt at betegne seglmærket som et våben. Men dertil kommer det af Svane ikke omtalte forhold, at hjelmen og hjelmtegnet har været brugt noget tidligere og sideløbende med anvendelsen af segl med løve/leopardvåbenet. Christoffer 2. anvendte således allerede i 1293, før han blev konge, et stort set identisk segl med kun hjelm og hjelmtegn, hans broder kong Erik (6). Menved gjorde det samme som konge allerede i 1308, og deres søster Richizza anvendte i 1301 et lignende hjelmtegn i forbindelse med hendes fædrede våben. Endelig viser indskriften omkring Erik Menveds og Christoffer 2.s

segl med ordet »gal- eller »galea« (fra det latinske ord for hjelm), at disse segl simpelthen viser den danske konges hjelm. Det fremgår da også flere steder i bogen (f. eks. pp. 23–24, 31), at netop dette hjelmtegn siden i hvert fald Valdemar 4.s tronbestigelse i 1340 og i perioder herefter har været anvendt som en integreret del af de danske kongers våben. Når disse punkter sammenholdes med, at det allerede på dette tidspunkt var en heraldisk praksis nu og da at anvende et våbens hjelmtegn alene, uden skjoldet eller andre bestanddele, så burde det være klart, at der her ikke er tale om et våben forskelligt fra løve/leopardvåbenet. Her er ganske simpelt tale om dette hjelmtegn brugt alene, og til og med om et hjelmtegn, der som Bartholdy har argumenteret (Heraldisk Tidsskrift nr. 62) måske endog kan føres helt tilbage til de ovennævnte tre søskendes fader, kong Erik (5.) Glipping. Det havde derfor været mere på sin plads, om det pågældende afsnit havde været formuleret noget anderledes og været placeret som en del af afsnittet »Hjelm og Hjelmtegn« (pp. 24–25).

Til disse relativt substantielle kritikpunkter må nærværende anmelder også knytte et par mere subjektive betragtninger. Personligt finder jeg f. eks. Svanes insisteren på næsten konsekvent at betegne figurerne omkring de tre løver/leoparder som »hjerter« snarere end »søblade« svær at forstå. Ligeledes finder jeg den af Svane omtalte teori om de kongelige skjoldholdere problematisk (pp. 64–65). Ifølge denne kan det tænkes, at kong Christian 1. begyndte at anvende vildmænd som skjoldholdere, fordi »der forud for ham i den danske kongerække i mere end hundrede år ikke havde forekommet en naturlig arvegang fra far til søn. . . . Dette forhold kan have ført Christian 1. ind på den tanke, at skjoldholderne måtte være nogle mandige, stærke og avlekræftige krabater« (p. 65). Mens teorien som sådan ikke kan afvises, forekommer den lidt lovlig spekulativ og i hvert fald lidt fjern fra den symbolik, der normalt tillægges vildmændene. Hypotesen rejser i øvrigt det interessante spørgsmål, hvad Christian 1. så mente, da han ca. 1457 udskiftede den ene vildmand med en harniskklædt ridder og tre år senere denne med en engel!

Problematiske er også Svanes udsagn (p. 158) om, at de i 1693 udarbejdede rangkroner – herunder konge-, kronprins- og prins-kronerne – kun er gældende i forbindelse med ordensheraldikken. Mens det er korrekt, at rangkronerne blev udarbejdet i denne forbindelse, og mens det er muligt – som tilfældet er med prins Joachims skydeskivevåben – at prinser nu og da har anvendt kongekronen, så er udsagnet formodentlig en overdrivelse. Faktum er i hvert fald, at prinssekronerne også har været anvendt udenfor ordensheraldikken, og at de ved samme lejlighed festsatte rangkroner for adelens klasser ikke blot har været anvendt i andre sammenhænge, men til og med har været håndhævet i forbindelse med nobiliteringer.

Udover disse indholdsmæssige kritikpunkter bør desværre også nævnes en række kritikpunkter, som ganske vist går mere på formen end på indholdet.

Først og fremmest ville bogen uden tvivl på mange punkter have haft godt af en kyndig og ihærdig forlagsredaktørs trænede hånd. Svane er en forfatter med en uprætentiøs, letlæselig og -forståelig skrivemåde, men der kunne have været strammet op flere steder, både sprogligt og konsistensmæssigt. Et par iøjnefaldende eksempler herpå er, at kong Christian 1. det ene øjeblik kaldes Christian og det næste Christiørn, ligesom hans dynasti både skrives Oldenburgerne og Oldenborgerne, og i teksten p. 70 henvises til det engelske College of Arms' våbenrulle nr. B29, men i den tilhørende illustration (fig. 49) henvises til B28. Sådanne fejl kan aldrig undgås og bør delvis undskyldes. Derimod kunne man bestemt insistere på en noget større klarhed med hensyn til, hvornår der er tale om forfatterens egne vurderinger, og – i form af kilde- og litteraturhenvisninger – hvornår der er tale om andres forskning. Dette bliver ikke bedre af, at litteraturfortegnelsen er meget uortodokst og uhensigtsmæssigt opbygget. Nogle værker er på normal vis indekseret efter forfatternavn, hvorimod bidrag til antologier uforståeligt er indekseret efter værket's titel og tidsskriftsartikler efter tidsskriftsnavn og kronologisk.

Kildehenvisningerne er desværre ikke blot mangelfulde i teksten, men også ved de mange dejlige illustrationer, ligesom nogle af dis-

se mangler nummerering, mens andre mangler forklarende billedtekster. Langt størstedelen af illustrationerne er fotografier taget af forfatteren. Selvom disse alle er af en langt bedre kvalitet end amatørfotografier, er ud af bogens knap 75 farveillustrationer næsten en tredjedel desværre taget »skævt«, nedefra eller med genskin fra blitzen. Det kan i nogle tilfælde gøre mindre, men der er adskillige eksempler på, at det, som fotografiet skulle vise – de enkelte felter i de sammensatte våbener – er svært at få øje på. Måske er der taget et hensyn til bogens produk-

tionsomkostninger, men når det nu er dyrt at reproducere farvebilleder, og vil man bruge penge på det, så bør man så meget desto mere sørge for, at resultatet også er investeringen værd.

Flere af de her fremførte punkter kan måske affærdiges som overdreven kritik. Og det, at de er nævnt her, må i hvert fald ikke komme til at overskygge det faktum, at der, som helhed er tale om en smuk bog, som forhåbentlig vil være med til at øge interessen for den danske kongelige og statslige heraldik.

Peter Kurrild-Klitgaard

Rutger Croneborg in memoriam

Vi satt på en krog i Marienlyst vid Helsingör. Den gemytliga genealogiska och heraldiska kongressen 1980 i Köpenhamn hade samlats till lunch. Det svenska sällskapet med bla dåvarande statsheraldikern och riddarhusgenealogen, respektive Jan von Konow och Pontus Möller med fruarna Astrid och Marianne hade godhetsfullt upptagit Per Nordenvall och mig i sitt sällskap. Mittemot mig vid bordet satt en äldre herreman (född 1898 och årsbarn med min salig far). Det visade sig vara författaren till den genomgripande typologiska undersökningen av svenska adelsvapen, publicerad i *Heraldisk Tidsskrift* 1969–1978.

Bordssamtalet rörde sig naturligt nog kring denna artikelserie. Jag framkastade då, att undersökningen borde utsträckas att omfatta också de finska adelsvapnen. – Jag är för gammal att fortsätta, svarade Rutger Croneborg – det får bli din uppgift. Skam till sägandes har denna fortsättning ännu ej sett

dagens ljus, men uppdraget är därför ingalunda förgätet. Föga hade jag på Marienlyst anat, hur nära jag sedermera skulle komma de finländska adelsvapnen.

Som säkert få riddarhussekreterare intresserade sig Rutger Croneborg för den genealogiska och heraldiska sidan av riddarhusets verksamhet. Under sin tid på Sveriges riddarhus (1954–1965) lade han grunden till ett kartotek med vapenbeskrivningar och historiska kommentarer för alla ätter. Med detta kartotek som utgångspunkt drog Croneborg sedan vissa slutsatser om motivval under olika tidsperioder. En grundlig analys av det croneborgska materialet kommer ännu att lösa många gåtor kring det eviga temat varför just den adelsmannen valde just det vapnet.

Kommendören och förre riddarhussekreteraren Rutger Croneborg dog i Lund våren 1994 i nära 96 års ålder.

H. Dgm.

Register til Bind 7 = Nr. 61 - 70

Registret omfatter personnavne, stednavne, emner og begreber.
Sidetal efterfulgt af f eller ff betyder at stikordet er omtalt på denne og følgende side(r).
Alfabetiseret med "å" sidst, efter "æ/ä" og "ø/ö".

Udarbejdet af Peter Kurrild-Klitgaard og Poul Holstein.

Side 9 - 40 = nr. 61
Side 41 - 104 = nr. 62
Side 105 - 140 = nr. 63
Side 141 - 204 = nr. 64
Side 205 - 236 = nr. 65

Side 237 - 300 = nr. 66
Side 301 - 332 = nr. 67
Side 333 - 396 = nr. 68
Side 397 - 428 = nr. 69
Side 429 - 492 = nr. 70

Abbedstav 343 f
Abildgaard, slægt 354
Abildgaard, Søren 350 ff, 471
Abildgaardsgade, København 446
Absalon 449, 479
Académie Internationale d'Héraldique 315
Acanthaceae 150
Acanthus 150
Achen, Sven Tito 84, 234, 259, 298, 469, 487 f
Adam af Bremen 127
Adel
 Danmark 346 ff
 Norge 200
 Skotland 383 f
 Sverige 39 f, 102
Adelskroner 214, 378, 390
Adolf, storhertug af Luxembourg 375, 377
Adolf Fredrik, konge af Sverige 380
Af ..., se den følgende del af navnet
Afonso II, konge af Portugal 172
Afonso IV, konge af Portugal 177
Agdenes kommune 342 f
Agder forsvarsdistrikt (FDI 7) 247
Agder fylke 417
Agder kreds 417
Aggesen, Svend 127
Agnes af Ostfriesland 120
Agnus Dei 88
Ahlefeldt, Anne von 85
Ahlefeldt-Laurvig, greverne 257
Ahlefeldt-Laurvig, Preben greve 444
Ahlefeldt-Laurvig-Bille, Preben greve 440
Ahlstedt, Bruno V.M. 315
Ahrén, Per-Olov 184, 186
Aker 52

Akershus fæstning 54
Akershus forsvarsdistrikt (FDI 4) 246
Akershus fylke 41 f, 52, 143, 146
Akershus fylkeskommune 54
Ala-Könni, Erkki 313
ALBA (EDB-program) 14
Albertus Pictor 92
Albrecht, hertug af Mecklenburg 74
Albrecht, hertug af Sachsen 63
Alcacer do Sal 168, 172, 180
Ale kommune 293
Alexander, russisk storfyrste 139
Alexander II, czar af Rusland 92
Alexander Nevski-orden, russiske 139
Alfonso Henriques, konge af Portugal 168
Algotsson, Bengt, svensk hertug 367
Alienor (Elconora), portugisisk prinsesse
 172
ALIS (EDB-program) 14
Allinge-Gudhjem kommune 61
Allinge-Sandvig købstæder 61
Alsace 481
Alstahaug kommune 141
Alv Jarl 243
Alvdal kommune 146
Alzey, Truchsess von 142
Amerika 430
Amnähärad 56
Amtsvåbener, danske 456
Anders Mundskaenk 449
Andersen, Ernst 469
Andersen, Trond 342
Andersson, A. 16
Andersson, Max. 39, 102, 232, 292
Andersson, Per 292

- Andorra 199
 Andreas kirke, Sankt, Malmö 185
 Andreaskors 335
 Andreas-orden, Sankt, russiske 139
 Anemone vernalis 151
 Anctavle
 Margrethe Skovgaard 27
 Axel Rosenkrantz 263
 Anglenius, Simon Danielsson 289
 Angleur, Franc d' 91 f
 Anjou 409
 Ankerkors 336
 Annae-orden, Sankt, russiske 139
 Anna af Holsten-Schaumburg 120
 Anne, prinsesse af Danmark,
 dronning af Skotland 102
 Anne-Marie, prinsesse af Danmark 39
 Appenzell 204
Anteckningar i heraldik och sfragistik 303
 Antell, Kurt 310
 Antonius, Sankt 337
 Antonius-kors 337
 Antonius-ordenen, Sankt 337
 Aragonien 38, 409
 Arbo-Bähr, C.F. 440
 Arendal kommune 333, 336
 Arenfeldt, C.D.A. 280
 Arenfeldt, Ellen 140
 Arensberg, von, slægt 116
 Armansberg, von, slægt 116
 Armbolt 342
*Armorial des gentilshommes normands du
 XVIIe siècle* 9
Armorial Lusitano 136
 Arnesen, Bjørn 413
 Arnim, von, slægt 201
 Arnsberg, greverne von, slægt 113 ff
 Arnsberg, grevskab 114
 Arnsberg, Elisabeth von 115
 Arnsberg, Ermengarde von 115
 Arnsberg, Gottfried greve von 114 f
 Arnsberg, Gottfried II greve von 114, 116
 Arnsberg, Gottfried III greve von 114, 116
 Arnsberg, Gottfried IV greve von 114
 Arnsberg, Heinrich I greve von 115
 Arnsberg, Friedrich "den Stridbare"
 greve von 113 f
 Arnsberg, Hermann greve von 113
 Arnsberg, Sophia von 114
 Arnsberg, Wilhelm von 114
 Arnsperg, von, slægt 116
 Árpád, huset 198
 Arran, earl of 132
 Arte et Marte 383
 Arthur, sagnkonge 489
 Aschebrück, von, slægt 193 f
 Ask 258
 Asker kreds 417
 Askvoll kommune 333 f
 Assing sognekommune 60
 Audnedal kommune 343
 Augmentation 481
 August, prins af Sverige 366 f, 381
 Augustenborg, hertug af 446, 485
 Aukra kommune 41, 47
 Aurc kommune 340
 Aurich 67
 Aurland kommune 41, 47
 Aust-Agder 417
 Aust-Agder fylke 46, 51 f, 255
 Austrheim kommune 148
 Austrått 257
 Av ..., se den følgende del af navnet
 Axelsson, Carl von 222
 Axelvold 258
 Aa..., se under Å
 Baafskatedralen, Sankt, Gent 410
 Banhaga 430
 Bach, Knud Erik 94
 Baden, slægt 162
 Baden, Anna Jensdatter 160
 Baden, Jacob 433
 Baden Oluf Mortensen 160
 Bagge IV, slægt 355
 Bagge, Anne Ovesdatter 355
 Bagge, Birgitte 355
 Bagge, Johan 355
 Bagge, Niels 355
 Bagge, Ove 355
 "Bagger, de jyske", slægt 355
 Balaton-øen 298
 Balder 336
 Balestrad kommune 153
 Balholmen 153
 Balley Brandenburg 294
 Balslev, slægt 285
 Banak-Norsjøvasdraget 149
 Banér, Eskil Isaksson 216
 Banner 155 f
 Banner, slægt 94
 Banner, Eiler 94
 Banner, Erik Thomsen, 94 f
 Bar 409
 Barber, Richard 291
 Bardenfleth, Carl Emil von 436
 Barfoed, Viggo 278
 Barker, Juliet R.V. 231 f, 291
 Barnekow, von, slægt 84
 Barnekow, Anne von 84 f

- Barnekow, Christian von 85
 Barsted, Trygve Magnus 152
 Bartholdy, Nils G. 61, 70, 138, 168, 200, 229,
 290, 298, 300, 345, 397, 427, 469, 481, 485,
 488, 490
 Bartholin, Thomas 177 f, 180
 Basel 439
 Basel historiske Museum 439
 Basse, slægt 354
 Basse fra Vendsyssel, slægt 357
 Basse, Jesper Nielsen 357
 Basville, Nicolas de Lamoignon de 11
 Batalha kloster 169
 Bayeux-tapetet 250, 388 f
 Beaufort, slægt 387
 Beauharnais, Eugen de 368 f, 381
 Beaulincourt, Antoine de 403
 Bech, Sven Cedergreen 478
 Beck, Edward 469
 Beck, H. 140
 Beck, Jens Svendsen 160
 Beck-Friis, slægten 297
 Begravelsesvåbener, svenske 215 ff
 Béla III, konge af Ungarn 198
 Beldenak, Jens Andersen 319 ff, 327
 Bele, norsk sagnkonge 153
 Belfrage, slægt 384
 Bellenville, våbenbog 75, 77, 171, 192
 Bencard, Mogens 484
 Benderup, slægt 362
 Bendix, Gunnar 366
 Bendts kirke, Sankt, Ringsted 73, 75 f
 Bengt Algotsson, svensk hertug 367
 Bening, Simon 403 f
 Bennedsen, P.E. 344
 Benzon, Carl Ludvig Adolph 437
 Benzon, Niels 203
 Benzon, Aage von 441
 Berdon 130
 Beredskabsloven 451, 469
 Berencreutz, slægt 202
 Berengaria (Berenguela), portugisisk prinsesse
 172
 Berg kommune (Norge) 51
 Berg kommune (Sverige) 55
 Bergen 243
 Bergenhus 243, 250
 Bergens stift 267
 Bergenshus 160
 Bergersen, Thorbjørn B. 237 ff
 Berghman, Arvid 100, 303 ff, 366 ff, 373 ff,
 377, 380 f, 394
 Bergroth, Tom C 138, 294, 301, 383
 Bergshammar, våbenbog 79, 81, 193
 Bergsmo 43
 Berlevåg kommune 145
 Berling, slægt 466
 Berling, Carl 436
 Berlingske Tidende 466
 Bernadotte, fyrstehuset og greverne 366 ff,
 395
 Bernadotte, Marianne 380
 Bernadotte, Carl Johan 108
 Berntsen, Børge 273
 Bertényi, Iván 200, 298
 Bertil, prins af Sverige 377 f
 Bertouch, Ernst Albrecht von 432
 Bertouch-Lehn, Johan Julius Sophus Ernst
 lensbaron de 437
 Beutin, Gabriel 221
 Bevakningsflotiljen, finske 309
Bibliographie général de l'ordre cistercien 9
 Bibliothèque Royale, Bruxelles 402, 404
 BIBSYS (EDB-program) 14
 Bielke, slægt 104, 306
 Bielke, Jens 32
 Bielke, Ture Pedersson 216 f
 Bild, slægt 359 f
 Bild, Kirsten 359
 Bildt, Karen 258 ff, 264
 Bildt, Knud 258
 Bildt, Nils Daniel Carl 259
 Bille, Anders 442
 Bille, Esge 164
 Bille, Regitze Torbernsdatter 471
 Bille, Steen Andersen 437
 Bille Brahe, Jørgen Christian baron 358
 Binald kommune 335
 Bircherød, Jens 226
 Birger Magnusson, konge af Sverige 35, 73
 Birgitta, Sankt 35, 395
 Biskopsvåbener, svenske 183 ff, 479 f
 Bismarck, von, slægt 201
 Bispehuc 426 f
 Bitegn 366 ff, 383 f
 Bjarkøy 243
 Bjarkøy kommune 256
 Bjarkøy, Erling Vidkunsson af 243
 Bjarkøy-slægten 105, 239, 251
 Bjelke, Jens 257
 Bjelland kommune 47
 Bjerkestrand, kongsgård 43
 Bjugn kommune 148
 Bjørgvin kreds 414
 Bjørn, Andreas 434 f
 Björneborg 214
 Bjørnemoose 85
 Björnlår, Karl Larsson 216
 Björnsholm 434
 Björnsson, Bo 196

- Björnstierna, slægt 394
BLAISE-LINE (EDB-program) 16
Blanc, Picrre-Louis 281 f
Blanka af Namur 35
Bleckinge 88, 394
Blik, Johanne 350 f
Blixencrone-Møller, Otto 444, 447
Blome, slægt 184
Blome, Didrik 85
Blome, Margrethe 85 ff
Bloms Boktryckeri AB 479
Blücher, skib 144
Blæksprutten 485
Blåkløkke 337
Bobé, Louis 95, 484
Bock, J.C.A. 484
Bock, Knut Knutsson 289
Boemand, Gabriel 434
Boesdorph, Euphrosyne 284
Bohus fæstning 88
Bohuslän 88
Bojesen, Bo 279
Bokna-fjorden 417
Boll, Peter Georg 433
Boman, Mogens 9
Bonaparte, fyrstehuset 368 ff, 372, 381
Bondé, slægt 234 ff
Bondé, Karen Pedersdatter 324, 327
Bondé, Karl Knutson, konge af Sverige 103, 235, 287
Bondé, Margrethe 235
Bondé, Peder 235, 323 f, 327
Book, Petter 221
Borenus, Tancred 209 f
Borg 417
Borge kommune 417
Borgerrådsmedalje, norske 108
Borgessyssel 417
Borgund kirke 55
Bornholm 125
Bornholms amt 61
Bornholms drage 387
Borre kommune 333
Borup, Morten 338
Bosnien 199
Boström, H.J. 206
Botcher, Allayne 129
Botkyrka kommune 90
Botvid, Sankt 90
Bouchier, slægt 145
Boyne 130
Brabant 379
Brahe, slægt 84
Brahe, Axel 85
Brahe, Karen 85 f
Brahe, Margrethe 85
Bramstang, Gunnar 376
Brandenburg balley 201
Branden, Jens 361 f
Brandt, Enevold greve 438, 451
Brangstrup 85
Bratbak, Bjorn 298, 386
Bratsberg 85
Braumann, slægt 393
Braun, von, slægt 202
Bredsdorff, slægt 285
Bregninge kirke 171
Breide, Alhed 24, 27
Bremen, våben 239
Bremen, Adam af 127
Brendhøje Vindmøllelaug 460 f
Brenner, Elias 99, 313
Brenner, S. Otto 94
Bretagne, hertugerne af 383
Bricka, Carl Frederik 140
Brigade (BRIG 5), 5. 246
Brigade (BRIG 6), 6. 246
Brigade (BRIG 7), 7. 247
Brigade (BRIG 8), 8. 247
Brigade (BRIG 12), 12. 250
Brigade (BRIG 13), 13. 251
Brigade (BRIG 14), 14. 251
Brigade (BRIG 15), 15. 251
Brigade Nord (BRIG N) 251
Brigade Sor (BRIG S) 246
Brigade Vest (BRIG V) 247
Brinkkala, slægt 307
Brisure 366 ff, 383 f, 387, 481
Britze, Friedrich 203 f, 229, 344, 453
Britze, Johannes 203, 313, 485
Brixen 481
Brockenhuus, Anne 85
Brockenhuus, Birgitte 272 f
Brockenhuus, Lauritz 270, 273
Brockenhuus, Rigborg 270
Broderbog 434
Broer 340, 344
Brolæggerstræde 430
Bromölla köping 293
Brook, Romaine 280
Brooke, N.M. 9
Broue, de la, slægt 134
Brower, slægt 134
Brown, John 432
Bruchhausen, slægt 118
Bruer, Andreas 134
Brun ("i Skåne"), Sidsel Romelsdatter 258
Brundtland, Gro Harlem 111
Brunlanes kommune 333
Bruxelles 481

- Brügge 65
 Bryske, Iven 317
 Brødstrup kommune 460 f
 Brønnøy kommune 141, 144
 Brønnøysund 141, 144
 Brøtsø ø 148
 Buchan, John 277
 Buddenbroch, Heinrich friherre von 103
 Bugge, Anders 32
 Bugge, Jens Larsen 30
 Bugge, Karen (Karine) Jensdatter 30
 Bull, Tage 277
 Burgund, Philip af 64
Burke 10
 Buskerud 246
 Buskerud fylke 149
 Buskerud kreds 417
 Butler, Edmund 133
 Butler, Frans 130, 133
 Butler, Gertrud Margrethe 130 ff
 Butler, Jacob, earl of Ormonde 130
 Butler, James, count of Ormonde 129
 Butler, James, earl of Carrick, earl of Ormonde 134 f
 Butler, Piers, earl of Ormonde 135
 Butler, Theobald 130 f
 Butler of Garryhunden, baronet 130 f
 Butler of Ireland, Lord 129, 132
 Butler of Wexford 133
 Butlerfield, Herbert 426
 Bygland kommune 343
Bürgerliches Gesetzbuch 465
 Byvåbencr, se kommunevåbener samt de enkelte byer
 Byzantinsk heraldik 16
 Byzantinsk kejservåben 79
 Bærum kreds 417
 Bø kommune 49, 142
 Børde, Ketil 110
 Børsa-øra 41
 Båhus 151
 Bårdsson, Skule, norsk hertug 34, 42
 Bååt, Bjørn Pedersson 196
- Cabral, slægt 136
 Caithness 258
 Calamnius, NN 92
 Campanula rotundifolia 337
 Canterbury 481
 Cappelen, Hans 154, 236, 236 f, 290, 392, 419, 428, 468
 Carl, prins af Danmark 37, 434
 Carl, prins af Sverige 109, 379
 Carl Johan, konge af Sverige og Norge 108, 154
 Carl Johan, prins af Sverige 377 f
 Carlsburg, von, slægt 204
 Carlsen, Rigmor 469
 Carlsen-Langes Legatstiftelse 316
 Caro, slægt 137
 Carpentier, slægt 297
 Carrick, earl of, se Butler
 Carrick, grevskab 133 f
 Carron, Villom 102
 Carvalhal, slægt 136
 Casnovc, Guillaume de 236
 Castrén, Jalmar 206
 Ceausescu, Elena 392
 Ceausescu, Nicolae 392
 Cech, Z.J.K. 204
 Cederkrantz, Isak 222
 Central Museum of the Soviet Armed Forces 139
 Centraleuropa
 Våben 39, 198, 203
 Cervantes Saavedra, Miguel de 137
 Chapter House, Canterbury 481
 Chief Butler of Ireland 129
 Christensen, I.C. 279
 Christensen, Poul 102
 Christian I, konge af Danmark, Norge og Sverige 77, 104, 317, 400, 439, 485, 490
 Christian II, konge af Danmark, Norge og Sverige 81, 160, 163, 318, 324 ff, 397 ff, 473, 478
 Christian III, konge af Danmark og Norge 19, 125, 325, 405, 407 f, 430
 Christian IV, konge af Danmark og Norge, 19, 85, 173, 175 f, 270, 284, 351, 396
 Christian V, konge af Danmark og Norge 173, 176 ff, 434 f, 448 f, 451, 486
 Christian VIII, konge af Danmark 391
 Christian IX, konge af Danmark 435
 Christian X, konge af Danmark 367, 455
 Christian, prins til Danmark 434
 Christian August, hertug af Augustenborg 446, 485
 Christian Frederik, konge af Norge, se Christian VIII
 Christian VII's Orden 485
 Christiania 428
 Christianshavn 434
 Christiensen, Peder 322 ff, 327
 Christina, prinsesse af Sverige 290
 Christine, prinsesse af Danmark 406, 408 f
 Christoffer II, konge af Danmark 70 f, 73 f, 78, 489
 Christoffer, hertug af Lolland 74, 449
 Christoffer af Bayern, konge af Danmark 429, 439, 469, 481

- Christus-orden, portugisiske 168 f
 Cistercienserklostret, Sorø 344
 Civilretsdirktoratet, Danmark 467
 Clausen, Andreas 434
 Clavelli, slægt 335
 Claveson, Alexandre-Francois-Xavier greve de
 Tournon-Simiane, marquis de 12 f
 Clerck, slægt 296
Coat of Arms, The 36
 Colbjørnsen, Christian 432
 College of Arms, England 490
 Colombo, Domenico 236
 Colonna, slægt 239
 "Colonus" 235
 Columbus, Christopher 234 ff
 Compiègne 191
 Conolly, Cyril 280
 Conrad, tysk-romersk kejser 113
Conrad Schnitts våbenbog 81
 Courtoisic 93, 387
 Crafoord, slægt 383
 Crafoord, John 383
 Cranach, Lucas 400, 404
 Creutz, slægt 307
 Croneborg, Rutger 492
 Crowe, Philip Kingsland 441
 Cuich, van, slægt 113 f
 Cuich, Gottfried greve van 114
 Cuich, Heinrich van, greve von Arnsberg 114,
 116
 Cuich, Johann van 113
 Cunha, slægt 136
- d'..., se den følgende del af navnet
- Dacia, priorat 295
 Dahlberg, Eric 99
 Dahlby, Frithiof 138, 297
 Dahlerup, Troels 317, 323, 481 f
 Dalarna, hertug af 377
 Dalarna 88 f, 293
 Dalby kommune, Skåne 77
 Dalmatien 199
 Dals-Ed kommune 293
 Dalsland 88
 Dam, NN 435
 Dam, Sigvard Mahler 105, 204
 Dan, NN 27
 Dan, Karen Lauridsdatter 22, 27
 Dan, Laurids 22 f, 27
 Danica 455
 Danmark
 Adel 346 ff
 Dannebrog 76 ff, 80, 168, 397
 Flag 77 f, 484
 Heraldik 16
 Hjelmtegn 70 ff
 Hærens afdelingsmærker 386 ff
 Kommunevåbener 58 ff, 343 ff, 455
 Kongevåben 70 ff, 229 ff, 448 ff, 486 ff
 Monter 40
 Offentlige våbener 452 ff
 Rigsarkivet 59, 229 f, 344 ff, 451, 455, 459
 Rigsvåben 229 f, 332, 386, 397 ff, 448 ff,
 486 ff
 Skjoldholdere 202 f
 Slægtsvåbener 461 ff
 Våbenret 448 ff
Danmarks Adels Aarbog 27, 347 f, 355 ff, 359,
 362, 467
Danmarks Kirker 471
Danmarks Riges Historie 320
 Dannebrog 76 ff, 80, 168, 397
 Dannebrogorden, danske 107, 168 ff, 234, 386,
 484 f
 Dannebrogskorset 168 ff, 397
 Danner, Louise grevinde 485
Dansk Biografisk Leksikon 471
 Danske Kompagni, Det, 429 ff
 Danske Lov 448 f, 485
 Danske Selskab for Heraldik og Sfragistik, Det
 465, 467
 Daren 194
 Davidsen, Stein 43 f, 336
 Davinde kirke 26
 De/de la ..., se den følgende del af navnet
 Degerman, Henrik 100, 204, 233, 236, 288,
 290, 468, 492
 Desirée, dronning af Sverige og Norge 377
 Desmond, earl of 133
Det Danske Rigsvaaben 386
 DIALOG (EDB-program) 14, 16
Dictionary of Heraldry 100 f
 Didron, Agneta Elisabeth 222
 Didron, Frans Karl 222
 Differentiering 387
 Digernes, John 341
 Dinc, S.S. van 280
 Direktoratet for Patent- og Varemærkevæsenet,
 Danmark 58 f, 452, 456, 458 f, 461, 466
 Distrikter, militære, Norge 242 ff
 Ditmarsken 409
 Dohna, greve von 21
 Domme, heraldisk 459 ff
 Donner, Conrad Hinrich 436
 Dorotea kommune 293
 Dorothea, dronning af Danmark 442
 Dorothea, prinsesse af Danmark 406
 Douglas, greverne 330 f
 Douglas, Archibald greve 330
 Douglas, Sir James 330

- Douglas, Robert 331
 Douglas-Habsburg, alliancevåben 330 ff
 Drakenberg, Agneta Beata 222
 Drammensfjorden 255
 Drangedal kommune 150
 Drejer, Abraham 10 f
 Drobaksund 144
 du ..., se efterfølgende del af navnet
 Dubuc, M.R.E. 9
 Duncan, konge af Skotland 167
 Durham, biskop af 427
 Durov, V.A. 138
 Düren, Adam van 319, 328
 Dürer, Albrecht 36, 313
 Dyveke 399, 473 ff, 478
 Daae, Ludvig 201
- EDB 9 ff, 233 f
 Eds kirke 222
 Edward, engelsk prins 34
 Edward I, konge af England 230
 Edward VII, konge af Storbritannien og Irland 392, 440
 Edward VIII, konge af Storbritannien 379
 Egmont, Karl hertug af 127
 Ehrenhoff, von, slægt 286
 Ehrström, Eric O.W. 99, 212 ff
 Eidsivating 52
 Eidsvold værk 428
 Eidsvoll kommune 52
 Eisenhower, Dwight D. 342
 Ekblom, slægt 204
 Ekkje, Kolbjørn 129, 224
 Elefantordenen 234, 386, 400, 484 ff
 Eleonora af Habsburg 398
 Elfström, slægt 314
 Elgenstierna, Gustaf 202
 Elgin, John 102
 Elisabeth (Isabella) af Habsburg, dronning af Danmark og Norge 398 f, 405, 407 ff, 411
 Elisabeth af Thüringen 171
 Elizabeth II, dronning af Storbritannien 394
 Ellung, Ivar 474, 478
 Elverum kommune
 Emma, dronning af England 167
 Emmertz, slægt 204
 Emmertz, Paul 204
 Enemark, Poul 347
 Engelbrektsen, Olav 107, 200
 Engelstad, Sigurd 28
 Engerdal kommune 340
 England 481
 Heraldik 16, 35 ff
 Våben 39
- Våbenret 465
 Enno greve af Ostfriesland 119 f
 Enoksen, Ivar 336
 Ense, slægt 194
 Erhvervs- og Selskabsstyrelse, Danmark 467
 Erik, Sankt 395
 Erik (V) Glipping, konge af Danmark 35, 71, 73, 490
 Erik (VI) Menved, konge af Danmark 35, 48, 70 ff, 489
 Erik (VII) af Pommern, konge af Danmark, Norge og Sverige 80 f, 103, 399, 439, 456, 458, 468, 481, 487
 Erik XIV, konge af Sverige 101
 Erik Magnusson, hertug 48, 73
 Erik Plovpenning, konge af Danmark 35
 Erik Præstehader, konge af Norge 34
 Eriksen, Niels 94
 Eriksson, Arvid 307
 Eriksson, Olof 305, 316
 Eringisleson, Nils 217
 Erlingsson af Bjarkøy, Bjarne 250 f
 Erlingson, Magnus 106
 Escovar, slægt 136
 Esens, herskab 118
 Esens, Anna von 119
 Eskelund 328 f
 Eskelä, Y.J. 213
 Eskola, Aarne 311
 Espersen, Preben 469
Essai de classification systématique des armoiries européennes 9
 Essunga kommune 293
 Estland 169 f, 175
 Ethelred den Rådvilde, konge af England 167
 Etne dal kommune 152
 Eugen, prins af Sverige og Norge 376
 Eurajoki kommune 311
 Europa
 Dynastier 38 f
 Turneringer 291 f
 Eufemia af Rügen 35
 Evenes kommune 334
- Fabricius, Paul Jacob Andreas 444
 Fabritius, Albert 484
 Faia, slægt 137
 Falch, slægt 224 ff
 Falch, Barnett Neilson 224
 Falch, Berend 224
 Falch, Neils B. 224, 227
 Falch, Niels 224, 226, 228
 Falch, Olaus 226, 228
 Falch, Oluf Nielsen 226 ff

- Falck, Heinrich 228
 Faldgitter 387
 Falk, slægt 224 ff
 Falkeorden, islandske 105
 Falkenberg af Sandemar, slægt 296
 Falmouth 224 ff
 Faner, se Flag
 Fano kommune 345
 Fauske kommune 145
 Fedje kommune 337
 Felbrigge, Simon 95
 Felttegn 383
 5. Brigade (BRIG 5) 246
 15. Brigade (BRIG 15) 251
 Fenger, Gustav 446
 Ferdinand I, tysk-romersk kejser 455
 Ferdinand II, tysk-romersk kejser 484
 Ferdinand af Aragonien 398, 405
 Ferrando, hertug af Flandern 172
 Festskrift, Hans Gillingstam 103
 Fet kommune 417
 Filatelistisk heraldik 482
 Filip den Gode af Burgund 402, 410
 Filip, ærkehertug af Østrig, konge af Spanien 398
 Filippa, dronning af Danmark 481
 Finland
 Heraldik 232 f, 286 ff, 301 ff
 Kongekrone 99
 Ordener 105, 111
 Segl 286 ff
 Finlands Armé 309 f
 Finlands Flotta 310
 Finnmark fylke 44, 51, 145
 Finnmark kreds 414
 Finnmark landforsvar (FLF) 251
 Finnøy kommune 256
 Finske frihedskrig 205 ff
 FitzGerald, earl of Desmond 133
 FitzGerald, Joan 133
 FitzWalter, Theobald 129
 FitzWalter Butler, slægt 129
 Fiume 199
 Fix, Johann Leonhard 433
 Fjaler kommune 340
 Fjelde 336 f
 Fjordane forsvarsdistrikt (FDI 10) 247
 Fjordane fylke 45 ff, 50, 54, 149, 153
 Fjordane kreds 414
 14. Brigade (BRIG 14) 251
 Flag og faner
 Danmark 77 f, 484
 Frisland 62 ff
 Norge 155 f, 392, 419 ff, 424 f
 Schweiz 204
 Sverige 484
 Flakstad kommune 152
 Flatanger kommune 339
 Fleetwood, Harald friherre 210, 383
 Flekkefjord provsti 417
 Flemming, Anne Hermansdatter 18
 Flensberg kommune 149
 Flensmarck, Tor 204, 484
 Flindt, slægt 468
 Flinthoug, Kristian Royem 271
 Floris, Cornelis 19
 Flynderborg 163
 Fogdö kirke 217
 Folkunge-slægten 35
 Folkunge-tiden, fyrstebilleder 34 f
 Follad kommune 146
 Follo kreds 417
 Folkunge-slægten 34 f
 Fonnesbech, Anders 446
 Fontanarosa, Susanna 236
 Forbes, se Forbus
 Forbus, Carina Willumsdatter 162 f, 164, 166 f, 236, 327
 Forbus, Duncan 166 f
 Forbus, John 167
 Forbus, Margrethe Willumsdatter 162 f
 Forbus, William 166
 Forbus, Willum (William) 161 f
 Foreningsregistret, Danmark 454, 467 f
 Forman, Robert 163
 Forsand kommune 142
 Forssman, Samuel Mattsson 289
 Forsvarets ABC-skole (FABCS) 253
 Forsvarsdistrikter, Norge 242 ff
 Fox-Davies, Arthur Charles 37, 87
 Franc, Petter 221
 Framgaard 200
 Frands, prins af Danmark 323
 Frankrig 430, 481
 Heraldik 15, 281 f
 Kongevåben 79
 Våben 39
 Frans I, hertug af Lothringen 408
 Frans II Sforza, hertug af Milano 408
 Frans II og I, kejser af det Tysk-Romerske Rige og af Østrig 331
 Frans Ferdinand, ærkehertug af Østrig-Ungarn 379
 Frans Josef, kejser af Østrig-Ungarn 331, 379
 Frans Stefan, hertug af Lothringen 331
 Frederik I, hertug af Slesvig og Holsten, konge af Danmark og Norge 19, 81, 173, 320, 324, 346, 397 f, 401, 404, 408, 478
 Frederik I, konge af Sverige 108
 Frederik (II), kronprins til Danmark 430

- Frederik II. konge af Danmark og Norge 19,
 160, 164, 173, 175, 409, 442 464, 486
 Frederik II. kurfyrste af Pfalz 406
 Frederik III. konge af Danmark og Norge 85,
 409
 Frederik (IV). kronprins til Danmark og Norge
 434
 Frederik V. konge af Danmark og Norge 435
 Frederik (VI). kronprins til Danmark og Norge
 432
 Frederik VI. konge af Danmark og Norge 435
 Frederik VII. konge af Danmark 379, 435, 455
 Frederik IX. konge af Danmark 387
 Frederiksborg 486
 Frederiksborg slotskirke 342, 484
 Frederiksen, Erik Ellegaard 230
 Fredrikstad 243, 417
 Frei kommune 43
 Frentelburg 265
 Friar, Stephen 100
 Fridtjofs Saga 153
 Friedrich II. konge af Preussen 124
 Friedrich Emil August, prins af Slesvig-
 Holsten-Sønderborg-Augustenburg
 (Nør) 446, 485
 Friedrich Karl, prins af Hessen 99
 Friedrich Wilhelm, tysk kejser 201
 Friefeldt, David 281
 Frigg 336
 Friherrekroner, finske 214
 Frihedskors, finske 205 ff, 310
 Frihedsmedaljer, finske 214
 Friis, A. 140
 Friis, Anne 359
 Friis, Christen 21
 Friis, Claus Achton 452
 Friis, Hans 327
 Friis, Johan 322
 Friis, Jorgen Hansen 324, 327
 Friis, Karen Jørgensdatter 324, 327
 Friis, Knud 320
 Friis, Tommes 30
 Frisland
 Flag 62 ff
 Våben 62 ff
 Fritzøe 257
 Frogn kommune 143
 Frosell, Bertil A. 295, 388, 427
 Frosta kommune 41, 48
 Frostating 48
 Fryslân 62
 Frölich, Carsten 385, 447, 482
 Frøya kommune 43
 Furberg, Tore 185, 189
 Furseth, Astor 335
 Fusa kommune 343
 Fyens Folkekommune 84
 Fyns amt 59
 Fyns stift 482
 Fürsen-Bachmann, NN von 484
 Fyrstebilleder 34
 Fyrstebriusere, napoleonsk 367, 374
 Fællesmærkeregistret, Danmark 456
 Fältartilleriskolan, finske 310
 Färla, Bengt Nilsson 217
 Færøerne 229, 454
 Færøernes landsstyre 60
 Førde kommune 336 f
 Fåborg helligåndskloster 320
 Faack, Niels Berntsen 227
 Fårup kirke 350

 Galba, Mart Joan de 100
 Galbreath, D.L. 141 f
 Galle, slægt 236
 Gallén-Kallela, Akseli 99, 207 ff, 214, 312
 Galliker, Joseph Melchior 204
 Galmoy, viscount of 130 f
 Galten kommune 461
 Galtung, slægt 134
 Gama, Vasco da 173
 Gamvik kommune 338
 Gardar 480
 Gardie, Fredrik de la 219
 Garmann, Rune 339
 Garnisonen i Porsanger (GP) 251
 Garnisonen i Varanger (GSV) 252
 Garnnåle 338
 Gato, slægt 137
 Gaille, de, slægt 282
 Gaille, Charles de 281
 Gaille, Philippe de 282
 Gay, slægt 224 f
 Gay, William 224 f
 Ged 339
 Gelderland 62
 Geldern 192, 194, 409
 Gelre, våbenbog 74, 76 ff, 171, 192, 260,
 334
Genealogica et Heraldica 1990 298
 Genferkonventionen 454, 469
 Gentschein, slægt 202
 Georg, Sankt 170, 184
 Georgs Banner, Sankt 172
 Georgskorset, Sankt 170
 Georgsorden, russiske 139
 Gerberge, prinsesse af Burgund 113, 127
 Gertrud, Sankt 396
 Geresvik 258
 Gerhard III den Store, greve af Holsten 71 ff

- Gether, Knud 113
Gether, Nicolaus 123
Gildeskål kommune 142
Gillingstam, Hans 33, 103
Gimso kloster 85
Gisela, prinsesse af Schwaben 113
Giske 250 f
Giske, slægt 105
Glambek, slægt 464
Glambek, Claus 464
Glanville, Randolph de 129
Glob, slægt 359 f
Glob, Else 359
Glob, Sidsel 359
Glomma 243
Glomma elv 143
Glorup 85
Glåmdalen 417
Gnesta kommune 294
Gnosjö 293
Gotfred (Plantagenet) af Anjou 489
Gothers, de 409
Gotland 88, 102, 375, 377, 395, 439, 442
Gotland, hertug af 375, 377, 395
Gotschalck, Johannes 102
Gould, F.C. 276
Grahl-Madsen, Atle 421
Gralho, slægt 137
Gran kommune 55
Grandjean, Poul Brede 60, 386 f, 486 ff
Grankvist, Rolf 150 f
Grantangen kommune 336 f
Granungar fylke 43
Granvin kommune 143
Graulund, NN 478
Gregor I den Store, pave 320
Grep, Brita 380
Grevckroner, finske 214
Grevens Fejde 324 f, 430
Grey, Agnes 167
Griffenfeld, Peder lensgreve 178 f, 257, 449
Groeben, von der, slægt 272 f
Groeben, Anne Elisabeth von der 271 f, 274
Groeben, Christopher 272 f
Grong kommune 43
Groningen 62, 65 f
Grosserer-Societetet 469
Grothusen, slægt 306
Grubbe, slægt 354
Grundlov, danske 462
Grundtvig, Svend 203
Grünenberg, våbenbog 116, 169 f
Grünewald, våbenbog 80
Gron, slægt 354 f
Gron, Iver 354 f, 358
Gronland 202, 229, 454
Grønnegaard, Odense 85 f
Grønvold, Odd 112
Gudbrandsdalen 42 f, 149
Gudenåen 60
Guderson, Peder 104
Gudhem cistercienserkloster 34
Gudrun 66
Guds Legemes Lav 161
Guldager kirke 356 f
Guldblomme-blomsten 344
Gulen kommune 334
Gullev, Christian 93 f
Gullspångs kommune 56, 293
Gunnensen, Birger 318 f, 427, 462 f
Gustav I, konge af Sverige 102
Gustav II Adolf, konge af Sverige 219
Gustav III, konge af Sverige 98, 380
Gustav IV Adolf, konge af Sverige 380
Gustav V, konge af Sverige 375 ff
Gustav VI Adolf, konge af Sverige 281, 376 f, 381 f
Gustav, kronprins til Sverige 109
Gustav Vasa, konge af Sverige 287, 380, 404
Gutenberg 123
Gyldenlove, Ulrik Frederik 257
Gyldenstjerne, slægt 347, 365
Gyldenstjerne, Jytte Henriksdatter 272 f
Gyldenstjerne, Knud 270
Gyldenstjerne, Knud Pedersen 471 ff
Gyldne Vlies, Den 80 f, 397 ff
Gylland, Ketil 50
Gyllenhielm, Karl Karlsson 218 f
Gyllensvaan, slægt 297
Gädda, Peter 104
Gædeken, Clara 268
Gärtner, Bertil 189
Gästrikland 88
Göteborg 89
Göteborg stift 189
Gøye, slægt 161
Gøye, Birgitte 19
Gøye, Mogens 478
Habsburg, fyrstehuset 199, 330 ff, 399 f, 407
Habsburg, Maria Theresa von 331
Habsburg, Otto von 332
Hadsel kommune 41
Hafrsfjord 417
Hald, Kristian 53
Halden 417
Hall, M. Radclyffe 280
Halland 88
Halland, hertug af 377
Hallingdal 48

- Hallsbergs sogn 294
Hallvard, Sankt 255
Halsa kommune 146
Halvegge, slægt 354, 356
Halvmåne 343 f
Hamar kommune 333
Hamarøy kommune 256, 343
Hambro, stortingspræsident 392
Hamburg 258
Hamelmann, Hermann 175
Hamilton, slægt 384
Hamilton, Cosmo 276
Hammar, Ahti 305
Hammar, Karl Gustaf 479 f
Hammerfest 246, 333
Hammershus 125
Hammersta, slægt 217
Handelsministeriet, Danmark 58, 456, 458, 469
Hangö 139
Hans, konge af Danmark og Norge 81, 104, 107, 318 f, 322, 397, 400
Hans, prins af Danmark 405
Hans Jylland 405, 411
Hans' Kors, Sankt 313
Hansen, Svend Aage 356
Harald V, konge af Norge 156 f, 423 f
Harald Hårderåde, konge af Norge 250
Harald Hårfagre, konge af Norge 417
Haraldshaugen 417
Haram kommune 50
Harberge, Erik van der 25
Hardanger 106, 130, 257
Hardangerfjorden 54
Hardenberg, Joachim 24 f, 27
Hardenberg, Kirsten Eriksdatter 85
Hardenberg, Mette 27
Harder, Erik 469
Harlin, Tord 185, 484
Harran 43
Harsdorffsal, Rigsarkivet, Kobenhavn 482
Hartvigsen, Per 333
Hase, Anna Jacobsdatter 226
Hase, Jacob Jensen 228
Hase, Jacob Andersen 226, 228
Haslund-Christensen, Soren 444
Hasselblatt, Ivar Wilhelm 206 f
Hasselnødder 341
Hastings, slaget ved 388 f
Hattarberg 257
Hatteberg 257 f, 260
Hauch-Fausboll, Th. 162
Haugaland kreds 417
Haugesund 417
Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Wien 404
Hausen, Reinhold 212
Havhest 392 f
Havtor-slægten 111
Haxthausen, Otto Heinrich Maximilian baron 94, 488
Haye, Turid 341
Hector, slægt 204
Hedberg, Carol 301 f
Heddals kirke 55
Hedin, slægt 202
Hedlund, Bertil Bull 277
Hedmark fylke 41 f, 51, 142 f, 146, 151 f
Hedmark kreds 417
Hedrum kommune 333
Hedvig af Holsten 73
Hegnesgavl 48
Heiberg, Carl Christian Beck 437
Heiberg, Steffen 258, 265, 486
Heijne, von, slægt 204
Heijne, Lennart von 281
Heim, Bruno Bernhard 316, 426 f
"Heimi" 235
Hein, Jorgen 485 f
Heinberg, A. 202
Heise, A. 320
Heldene, grevskab 194
Helena af Danmark 74
Helgansholmen, Stockholm 195
Helgeland 251
Helgener
 Sankt Antonius 337
 Sankt Birgitta 35, 395
 Sankt Botvid 90
 Sankt Erik 395
 Sankt Georg 170, 184
 Sankt Gertrud 396
 Sankt Hallvard 255
 Sankt Helena 395
 Sankt Henrik 35
 Sankt Jakob 318
 Sankt Johannes 395, 480
 Sankt Knud 76 f, 170
 Sankt Martin 184
 Sankt Mikael 395
 Sankt Nikolaus 395
 Sankt Olav/Olof 106 f, 184, 334, 395
 Sankt Paulus 185, 395
 Sankt Peter 184 f
 Sankt Petrus 395
 Sankt Ragnhild 396
 Sankt Sunniva 341
Helena, Sankt 395
Helle kommune 344
Hellige Birgitta, Den 35, 395
Hellige Grav, Den 177

- Hellige Krone, Den 198
 Hellige Land, Det 76
 Hellige Stol, Den 184
 Helligåndsordenen 486
 Hellmark, Christer 388
 Hellsström, B. Harald 305
 Helsingør 159, 455, 492
 Helsingør hospital 161
 Helsingør karmelitterkloster 162
 Heltzen, slægt 393
 Hemne kommune 341
 Henneberg, von, slægt 127
 Henrik I, greve af Holsten 73
 Henrik II, konge af England 129
 Henrik III, konge af England 34, 191
 Henrik, prins af Danmark 445, 447, 484 f
 Henrik, Sankt 35
 Henrik Love af Lüneburg 74
 Henrik Love, hertug af Sachsen 488
 Henrik Søfareren, konge af Portugal 169
 Henriksen, Ola 50
 Henry VII, konge af England 387
Heraldica 383
 Heraldik
 Augmentationer 481
 Brisurer 366 ff, 383 f, 387, 481
 Differentiering 387
 EDB 9 ff, 233 f
 Hjelmtegn 481
 Ikke-adelige våbener 481
 Kirkelig heraldik 183 ff, 395 f, 426 f, 479 f
 Kollokvier 481
 Oprindelse 481
 Opslagsbog 100
 Souvenirer 89
 Terminologi 37
 Våbenret 419 ff, 448 ff
Heraldischer Atlas 36
Heraldisk Kunst 383
 Heraldisk Selskab, København 316, 384 f, 413, 482 f
Heraldisk Tidsskrift 183, 294, 299
 Heraldiska Sällskapet i Finland 315
 Heraldiske kollokvier 481
Heraldiskt vademecum 303
Heraldry in the Catholic Church 426
Herbarz Polski 193
 Hercegovina 199
 Hermann, hertug af Schwaben 113
 Hermelin 383
 Herolder 102, 230 f
 Hertugbrisur 214, 366, 374
 Hertugkroner, napoleonske 366, 374
 Herøy kommune 43, 49
 Heselholm 85
 Hessenstein, fyrsterne von 367
 Hestbo-slægten 256
 Hestchovplante 337 f
 Helland, T. 271
 Hetsch, Gustav Frederik 438, 447
 Heymowski, Adam 15, 289, 298, 481
 Hielmstjerne, Agnete 267
 Hielmstjerne-Rosencroneske Stiftelse, Den grevrlige 267
 Hindenburg, von, slægt 201
 Hindenburg, Paul von 294
 Hindsgavl 48
 Hindsholm, Laurids Jacobsen 284
 Hirtznach, Johanne 227
 Hisøy kommune 333
 Hitra kommune 50
 Hjartdal kommune 148
 Hjelmtegn 70 ff, 232, 481
 Hjortzberg, Oille 210 f
 Hjul 334
 Hoff Rosencrone, Christian Henrik 267 f
 Hoff Rosencrone, Hermann Reinhold 268
 Hoff Rosencrone, Marcus Gerhard 268, 271
 Hoffmørsel, Anna Catharina Stricht von 10 f
 Hof- og Stadsretten, Wien 455
 Hol kommune 342
 Holgersen, G. 344
 Holgerson, Truels 227
 Holland, grevskab 62
 Holm, Erik Einar 344 f
 Holm, Frits 203
 Holm, Sigrid 264
 Holmestrand 298 f
 Holmskov, Helge 279
 Holst, slægt 204
 Holstein, Poul 201, 204, 484
 Holsten-Gottorp, fyrstehuset 380, 382
 Holstens nældeblad 386, 397 f, 401, 408
 Holte, Adolph Edelherr von 115
 Holte, Heinrich von 115
 Holtålen kommune 142
Hopaleijona 232 f
 Hordaland 106, 417
 Hordaland forsvarsdistrikt (FDI 9) 247
 Hordaland fylke 46, 48, 53, 143, 145, 148
 Hornemann, slægt 42
 Hornindal kommune 50
 Horten kommune 333
 Hosebåndsorden, engelske 234, 486
 Hotel Marientyst, Helsingør 455
 Hougaard, Per 203, 276
 Hova 56
 Hovland 257 f, 260
 Hoya und Bruchhausen, Erich greve von 118 f
 Hude, Harry 469

- Huitfeldt, Arild 170, 175, 179, 462, 464
 Huitfeldt, Christopher 201
 Huldén, Anders 99
 Plumphery-Smith, Cecil 481
 Hundwil 204
 Hurdal kommune 146
 Husaby 41
 Husten (Houston), Carolus 102
 Hvasser ø 148
 Hvide Ørneorden, polske 139
 Hvideslægten 449
 Hyllestad kommune 149
 Hälsingland 88 f
 Hærens forsyningskommando (HFK) 252
 Hærens forvaltningsskole (HFS) 253
 Hærens jegerskole (HJS) 254
 Hærens afdelingsmærker 237 ff, 386 ff
 Hærens stabsskole (HSTS) 252
 Härjedalen 88
 Härjedalen kommune 293
 Härnösand 90
 Härnösand kommune 56, 293
 Härnösand stift 189
 Härryda kommune 293
 Høeg, Iver Juul 95
 Høg, Jytte 53, 93 f
 Høg, Margrethe 359 f
 Høkkvarterets minneskors, finske 312
 Højesteret, Danmark 455
 Høvåg kommune 51
 Høyanger kommune 46
 Høylandet kommune 334
 Há kommune 342 f
 Håkansson, Sune 306
 Håkon V Magnusson, konge af Norge 35, 47 f, 105, 242, 255
 Håkon VI, konge af Norge 157, 390
 Håkon VII, konge af Norge 43, 109, 112, 146, 154, 156, 367, 390
 Håkon, kronprins til Norge 157
 Håkon den Gode, konge af Norge 43
 Håkon Håkonsson, konge af Norge 250, 255, 257
 Hålegg, Håkon 34
 Haas, NN 442
 Haas, Georg 435
 Håverstein, S.M. 342
- Iberisk heraldik 481
 Ibsskaller 318
 IHS 326
 Ijsselmeer 62
 Ikke-adelige våbener, Europa 481
 Imres, konge af Ungarn 198
 Indalsälven 88
 Indenrigsministeriet, Danmark 58 f, 456, 458 ff, 469
Individ och historia. Studier tillägnade Hans Gillingstam 1990 103
 Indre Salten 145
 Ingeborg, dansk prinsesse, dronning af Frankrig 172
 Ingesman, Per 426
 Institute of Heraldic and Genealogical Studies, The, Canterbury 481
 Instituto de Valencia de Don Juan, Madrid 403 f
 Ippes, Jappe 146
 Isaacq, Thomas 404
 Isabella af Kastilien 398, 405
 Iscgrav 243
 Island 105, 203
 Istedgade 438
 Italien 481
 Ivall, D.E. 224 f
 Iveland kommune 52
 Iversen, Sofren 31
- Jacobsdatter, Elina 226 f
 Jacobæus, Holger 19
 Jagthorn 480
 Jakob, Sankt 318
 James III, konge af Skotland 102
 James VI, konge af Skotland 102
 Jansson, slægt 204
 Jarlsberg, grevskab 257, 417
 Jarlsberg amt 257
 Jason 398, 410
 Jacob, Sankt 318
 Jensdatter, Margrethe 318, 327
 Jensen, Christian Axel 471, 473, 478
 Jensen, Eigil 486
 Jensen, Jakob 228
 Jensen, Jep 27
 Jensen, N.P. 447
 Jensen, Peder 317 f, 327, 482
 Jensen, Thomas 95
 Jensenius, Herluf 278
 Jéquier, L. 141 f
 Jerusalem, kongerige 409
 Jerusalemkors 138
 Jespersen, Knud J.V. 485
 Jesus 179, 489
 Joachim, prins af Danmark 445, 447, 490
 João III, konge af Portugal 39, 173
 Johan III, konge af Sverige 298
 Johan III den Milde, greve af Holsten 72
 Johan, hertug af Finland 287
 Johan Kasimir, konge af Polen 33
 Johanitterordenen 201, 207, 281, 294 f

- Johann, greve af Ostfriesland 120
 Johann, hertug af Jülich, Cleve og Berg 127
 Johann Edzard, greve af Ostfriesland 120
 Johanna af Aragonien og Kastilien 398
 Johannes Døberen 395, 480
 Johannesen, Karin 44
 Johansen, Katia 486
 Johansson, Johan 104
 John, konge af England 232
 Johnsson, Gaute 257
 Joinville, slægt 191 ff
 Jondal kommune 53
 Jonson, Jonas 185
 Jordbærstengel 335
 Josefina, dronning af Sverige og Norge 368 f,
 372, 377, 381
 Joussineau, Siegfried de 289
 Jucl, Erik 360
 Jucl, Jens 32, 359
 Jucl, Laurids 360
 Jucl, Mikkel 360
 Jucl, Niels 360
 Jucl, Vincents 359 f
 Junge, Boye 438
 Justitsministeriet, Danmark 451, 454, 466
 Jutta, dansk prinsesse 35
 Juul, Hans 93
 Juul, Jørgen 140
 Jülich 409
 Jäders kirke 219 f
 Jämtland 88
 Jämtlands län 55
 Jødchuc 355
 Jørgensen, Eirik 55
 Jørgensen, Poul Johannes 468
 Jørlunde sogn 140
- K ..., se også under C
- Kabinetsvåben, Danmark 470
 Kádár-regimet 198, 200
 Kajander, Kaj 305
Kalender över Ointroducerad Adels Förening
 1990 102
 Kalf, Anne Nielsdatter 27
 Kalf, Jep 22, 27
 Kalf, Niels 22, 27
 Kalix kommune 56, 293
 Kallebodstrand 435
 Kalmarunionen 399
 Kalundborg kirke 471 ff
 Kannik, Preben 68
 Kantola, Ilkka 236
 Karadordević, fyrstehus 204
 Karageorgevitz, fyrstehus 204
- Karelska Artilleriregimente 309
 Karesuando 334
 Karin kirke, Sankt, Åbo 97
 Karl IV, tysk-romersk kejser 172
 Karl V, tysk-romersk kejser 65, 398 f, 401 ff,
 407
 Karl VI, tysk-romersk kejser 331
 Karl VIII Knutsson Bonde, konge af Sverige
 103, 235, 287
 Karl IX, konge af Sverige 214, 394
 Karl X Gustav, konge af Sverige 298
 Karl XI, konge af Sverige 220, 373, 396
 Karl XII, konge af Sverige 298
 Karl XIII, konge af Sverige 380
 Karl XIV Johan, konge af Sverige og Norge
 366 ff, 376, 378, 380 f
 Karl XV, konge af Sverige og Norge 367 f
 Karl, hertug af Egmont 127
 Karl Martell, frankisk konge 136
 Karl den Modige, tysk-romersk kejser 65
 Karl den Store, tysk-romersk kejser 136, 168
 Karl XIII:s Orden 381, 395
 Karlsen, Johan 429
 Karlskrona 396
 Karlstad stift 189
 Karlstadskonventionerne 374
 Karlsvognen, stjernebillede 366, 371
 Kastilien, våben 38
 Katalonien, heraldik 15
 Katharina Jagellonica, polsk prinsesse 298
 KATI (EDB-program) 14
 KAUKO (EDB-program) 14
 Kaunitz, greve von, slægt 121
 Kaunitz, Maximilian Ulrich greve von 120
 Kaunitz-Rietberg, Wenzel Anton greve/fyrste
 von 120 f
- Kautokeino-Guovdageaidnu kommune 51
 Kavli, Guthorm 389 ff
 Kedjas, Einar J:son 290, 383
 Kedjas, Irma 383
 Kehrli, J.O. 469
 Kejserkrone 401
 Kejservåben, tysk-romerske 79
 Kennedy, John F. 392
 Keszthely, slot 298
 Kettilmundsson, Mats 306
 Kettilsson, Nils 24
 KFUK-spejdere 413
 KFUM-spejdere 413
 Khrustsjov, Nikita 392
 Kilchman, Ludwig 439
 Kildare, earl of 133
 Kildare Fitzgerald, Joan 133 f
 Kimstad kirke 220
 Kinne herred 195

- Kirkelig heraldik 183 ff, 395 f, 479 f, 426 f
 Kirt Jep 361 f
 Kirt, Palle 361 f
 Kiaer, Erika S.M. Cappelen 428
 Kjeldsen, Matts 317, 327 f
 Kjær, Henning Kabell 446
 Klampenborg 438
 Klingspor, Carl Arvid 202, 373, 375
 Klingstrup 85
 Klint, Erik 57
 Klint, Gustav Svensson 195
 Klods Hans 485
 Kløverblad 338, 341 f
 Knieper, Hans 165
 Kniphof, Claus 324, 327
 Kniphof, Walther 327
 Knive 341
 Knop, Bernt 128
 Knud den Hellige, konge af Danmark 319 f
 Knud Lavard, Sankt 76 f, 170
 Knud VI, konge af Danmark 75, 178, 488 f
 Knuds gilde, Sankt 170
 Knuds kirke, Sankt, Odense 18, 26, 85, 284
 Knutson, Knut 294
 Knutsson, Holmger 34
 Kobrinck, slægt 193 f
 Kock (Cochran), David 102
 Kock, Jørgen 324 ff
 Koht, Halvdan 421
 Kolachine, hertugdømme 203
 Kolchos, fyrstehus 235
 Kolderup-Rosenvinge, NN 469
 Kolding, Sofren Erichsen 30
 Kommunale styrelseslov, Danmark 458
 Kommunevåbener
 Danmark 58 ff, 343 ff, 455 ff, 458 f, 460
 Norge 41 ff, 141 ff, 333 ff, 420
 Sverige 55 ff, 292 ff
 Kompagnihuset, København 430 f, 434
 Kompagnistræde, København 430
 Kongefugleskydning 435
 Kongekroner 154, 229 f, 390 ff, 432, 435, 451, 453
 Kongelig Dansk Automobilklub 454 f
 Kongelige Bibliotek, Det, København 359, 450, 471
 Kongelige Københavnske Skydeselskab og Danske Brøderskab, Det, 429 ff
 Kongelige Norske Videnskabers Selskab, Det 233, 267
 Kongens Garde, Hans Majestet (Norge) 247
 Kongevåben 70, 430 f, 434, 448 ff, 452, 486 ff
 Kongresser
 Luxemburg 427
 Ungarn 298
 Uppsala 289
 Kongresrapport 298
 Konow, Astrid von 492
 Konow, Jan von 492
 Konstantin II, Hellenernes konge 39, 445, 447
 Konstantin, romersk kejser 168, 173, 175, 178
 Konstantine, dronning af Ungarn 198
 Kornerup, Jacob 76
 Kors 333 f
 Korsholm kommune 308
 Korsriddere 335
 Korstog 231
 Korstogsheraldik 14
Kort handledning i heraldik 305
 Kossuth, våben 199 f
 Kossuth, Lajos 200
 Kotte, Laurids Nielsen 318, 327, 329
 Kotte, Niels Lauridsen 327
 Krabbe, Niels 361
 Krabbe, Sophia 93
 Krag, Elisabeth 93 f
 Krag, Kield 93
 Krag, Niels 93
 Kragset, Helge 48, 52
 Krefting, slægt 393
 Krestensen, Kresten 279
 Krigsskolen (KS), Norge 252
 Kristdala kirke 216
 Kristiansand 260
 Kristiansen, Mette Svart 92
 Kristianstad 396, 467
 Kristina dronning af Sverige 33, 331, 373
 Kristoffer ..., se Christoffer ...
 Kristusmonogram 326
 Kroatien 199
 Krogen 163
 Krognos, Olof Moudritsen 442
 Krognos, Pernille 442
 Kronborg 80 f, 163 f
 Kronoby kommune 308
 Krumme, slægt 193, 195 f
 Krumme, Christina 196
 Krumme, Nils 196
 Krummedige, slægt 24 f, 354
 Krummedige, NN 27
 Krummedige, Henrik 319, 329, 462 f
 Krummedige, Margrethe Eriksdatter 24 f
 Krumpen, Otto 125
 Krumstrup, NN 27
 Krumstrup, Kirsten Clausdatter 23 f, 27
 Kruse, slægt 355
 Kruse, Anna 355

- Kruuse af Verchou, slægten 297
 Kuczynski, Stefan 481
Kulturhistorisk Leksikon 200
 Kulturhistorisk Museum, Randers 91
 Kulturministeriet, Danmark 230
 Kun, Béla 200
 Kongl. Armémuseum, Stockholm 383
 Kongl. Biblioteket, Stockholm 370 f
 Kungsholm kirke 220
 Kunst i heraldikken 35 ff
 Kunoe, Ib 444, 447
 Kurck, den ældre slægt 306
 Kurck, Knut Eriksson 307
 Kurrild-Klitgaard, Peter 84, 234, 491, 493
 Kutuzovorden, russisk 139
 Kvalsund gård 44
 Kvalsund kommune 44
 Kvindefigur 341
 Kvinesdal kommune 141
 Kvinnherad kirke 257, 261
 Kviteseid kommune 54
 Kvitsoy fyr 150
 Kvitsoy kommune 150
 Kvænangen kommune 337
 Kückelheim, slægt 192
 Kyren, de, slægt 306
 Kysnes 130
 Kälde, Bengt Olof 204, 282, 289 f, 330, 332, 423, 479, 481, 484
 København 429, 438, 451
 Københavns Bagerlaug 457
 Københavns Bymuseum 438
 Københavns Magistrat 435, 438
 Københavns Universitetsbibliotek 326
 Københavnske Skydeselskab, Det 429 ff
 Købstadsvåbener, danske 455 f
 Köhn, Per 447
 Köhn Group 447
 Köln ærkestift 114, 116
 Kölner Symposium von Siegelexperten, Das 10
 Kaae, Alfred 478
 Kålfjord kommune 147
 Kaarsted, Tage 484 f
- l' se den følgende del af navnet
 La/la se den følgende del af navnet
 Lagarto, slægt 137
 Lage, slægt 194
 Lagerbielke, slægt 285 f, 394
 Lagerbielke, Gustaf friherre 285
 Lagerbielke, Johan Gustaf greve 286
 Lagerbielke, Magnus greve 285
 Lajos II, konge af Portugal 39
 Lamm, Jan Peder 294
 Landskabsvåbener, svenske 88 ff
 Landsoverretten, Wien 455
 Landstein-Sesina-Austi, von, slægt 121
 Lange, slægt 23, 285
 Lange, NN 27
 Lange, Dorthe Gundersdatter 260, 262
 Lange, Niels 19
 Langeland-Mathiesen, Aage 429 f, 438 f, 442, 447
 Langholz, Carl 328 f
 Lanterburg, slægt 469
 Lappland 88
 Lars Skrifvare 288
 Larsen, Henrik 473
 Larvik amt 257
 Larvik kommune 147, 333
 Laudal kommune 47
 Lauenburgs hestehoved 386
 Laurentii kirke, Sankt, Söderköping 219
 Laurentius, Sankt, Lund 479
 Lauridsdatter, Abigael 284
 Laurila, Kari K. 236
 Laurvig, grevskab 417
 Laurvigen 257
 Lauterburg, slægt 469
 Lauwick, van der, slægt 264 f
 Lauwick, Justina Ursula van der 264
 Lavangen kommune 55
 Lawick, van, slægt 264
 Lax til Bussila, slægt 307
 Laxmand, Povl 462
 Le Maire, Emil 469
 Lebesby kommune 145
 Lebrão, slægt 137
 Leclercq, Julien 276
 Ledos, Eugene 276
 Leidt, slægt 194
 Leite, slægt 194
 Leiel, slægt 161
 Leiel, Sander 161, 164
 Leka kommune 150
 Leksvik kommune 338
 Lenin State History Museum 139
 Leningrad 139
 Leninorden, russiske 139
 Lennart, prins af Sverige 375 ff
 León, våben 38
 Leonora Christina, datter af kong Christian IV af Danmark 273
 Leopold III, konge af Belgien 379, 382
 Lepas, slægt 307
 Lerche, Vincens 266
 Lerche, Christian greve 266
 Lesja kirke 42
 Lesja kommune 42

- Lestjärvi kommune 308
 Levetzau, von, slægt 387
Lexikon der Heraldik 15
 LIBRIS (EDB-program) 14
 Lichtenberg, Henrik 220
 Lichten, Robert greve 220
 Liebenfeld, Dani 277
Liehuvat Vårit 232
Lieure de l'ordre du Toison D'or 404
 Lillehammer 246
 Lillehammer, våben 255
 Lillesand kommune 41, 51
 Lillie, Axel 220 f
 Lillie, Axel Johan 220
 Lilliefeld, slægt 325 ff
 Lilliefeld, Anne Pedersdatter 160, 325 ff
 Lilliefeld, Carine Pedersdatter 326 f
 Lilliefeld, Peder Hansen 160, 162 ff, 325, 327
 Limingo sogn 92
 Lindberg, Knud 441
 Lindenov, slægt 94
 Lindetræ 319
 Lindgren, Uno 281, 394, 468
 Lindgård, Sven 183, 185 f
 Linderud Stitelse 428
 Linderud Hovedgård 428
 Lindhe, Casimir Sparre 137
 Lindholm, slægt 204
 Linköping domkirke 222
 Linköping stift 185
 Linvald, Steffen 447
 Lippe, Anne von der 265
 Lippe, Margarete von der 118, 120
 Lippe, Simon greve von der 119
 Lippe-Pyrmont, Simon von 119
 Lippstadt 114
 Litauen, våben 33
 Liunge, Jacob Pedersen 227
 Livland 169
Livro do Armeiro-Mor 137
 Ljungan, flod 88
 Lobo, slægt 137
 Lokalhistorie 140
 Løke 336
 Lolland 169
 Lokalhistorisk Afdeling, Københavns Universitet 140
 Lom kommune 43
 Londemann, Edvard 266
 Londemann af Rosencrone, Edvard 266 f
 Londemann af Rosencrone, Marcus Gerhard lensgreve 266 ff
 Longspee, William, jarl af Salisbury 489
 Lord Lyon King of Arms 37
 Los 343
 Loscinen, von, slægt 193
 Losna-ætten 335
 Lothar II, tysk-romersk kejser 62
 Lothringen, hertugerne af 409
 Louët, Philippe 282
 Lov om civilforsvar, Danmark 469
 Lov om Forenings-Registret, Danmark 470
 Lov om markedsføring 469
 Lov om offentlige arkiver 451
 Ludvig af Bayern, tysk-romersk kejser 76, 171
 Ludvig den Hellige, konge af Frankrig 14
 Luja, Christian 284
 Luja, Christian Henrik 284
 Luja, Euphrosyne 285
 Luleå 480
 Luleå stift 189
 Luleås 89 f
 Lumsden, Thomas 102
 Lund 195, 479 ff, 492
 Lund domkirke 319
 Lund stift 186, 479, 484
 Lund, ærkebiskop af 479, 484
 Lund Universitet 77
 Lunde, Charles 339
 Lunde brug 152
 Lunde herred 482
 Lundenæs 85
 Lundgreb, Lena 388
 Lunge, slægt 359
 Lunge, Anne 359
 Lunge, Dortc 352 f
 Lunge, Folmer Jensen 361
 Lunge, Kirsten 359
 Lunge, Vibeke 359
 Lunov, slægt 355
 Lunov, Las Johansen 355
 Lupin, Arsene 278
 Lusian, slægt 193, 195
 Lusitania 136
 Luster kommune 336
 Luszczkowska, Jadwiga 33
 Luther, Martin 404
 Luzyński 193, 195 f
 Lüneburg, våben 73
 Lyngdal kommune 44
 Lyngdalskua 44
 Lyng, Cornelius Poulsen 227
 Lyngen kommune 51
 Lyon Court 383
 Lysaker, Trygve 200
 Lüttichau, Hans Helmuth von 441, 447
 Lærdal kommune 55
 Læstadius, Lars Levi 334 f
 Læstadiusvalmuer 334

- Løffler, J.B. 471, 475 ff. 477 f
Løg herred 456
Lønnebo, Martin 183 ff
Lønnermark, Lars Göran 184 f
Love 481
Løvenbalk, Jens Nielsen 361 f
Løvenskiold, H.L. 428
Løvenskiold, Herman 234
Løvenskiold, Johanne 428
Løvkni 340
Löwenhielm, Fredrik 289, 295
- Macbeth 167, 388
Macduff 388
Macduff, lady 388
Machado de Faria, António 136
McNeile, H.C. 277
Machiavelli, Nicolo 335
Madla 247
Madsen, Niels 361 f
Madsen, Peder 357, 365
Madsen, Rasmus 327
Magdeburg 123
Magleby kirke 442
Magna Carta 231
Magnus den Gode, konge af Norge og Danmark 250, 489
Magnus Birgersen (Ladelås), konge af Sverige 56, 73
Magnus Lagaboter, konge af Norge 34, 257
Magnus Smck, konge af Sverige og Norge 35, 73
Magnus, Olaus 215 f
Magnussen, Finn 477 f
Mahaut, prins af Frankrig 113
Mahr, Jørgen 162 f
Mainz, ærkebiskoppen af 334
Majestætsforbrydelse, Danmark 448 ff
Malines, herald 400
Malkenes 258
Malm, slægt 314
Malm, Carl Wilhelm 202
Malmvogn 339
Malmö 456
Malmö Stadsarkiv 458
Manthey, Johann Georg Ludvig 436
Manuel I, konge af Portugal 137, 173
Manuel du blason 141 f
Margaret, skotsk prinsesse 34
Margrethe I, dronning af Danmark og Norge 77, 487
Margrethe II, dronning af Danmark 445, 447, 452, 484, 487
Margrethe, dansk prinsesse 73
Margrethe, dansk prinsesse, dronning af Skotland 102
Margrethe, regent i Nederlandene 398 f
Maria af Burgund 398
Maria kirke, Helsingør 408
Maria kirke, Lippstadt 123
Maria kirke, Oslo 35, 105
Maria kirke, Sigtuna 216 ff
Maria kirke, Visby 217
Maria-Theresia-riddere 204
Mark, grevskab 194
Markedsføringslov, Danmark 454, 460
Markelingerode 194
Marks of Bastardy 37
Marks of Cadency 36
Marnadal kommune 47
Marshall of Arms, The 37
Martin, Elias 98
Martin, Sankt 184
Martorell, Joanot 96
Masfjorden kommune 338 f
Mason, A.E.W 276
Mathiesen, Erika S.M. 428
Mathiesen, Haakon L. 428
Mathiesen, Jørgen 95, 428
Mathiesenske Samlinger, De 428
Mathildeorden, danske 485
Mattsen, Peter 328
Maud, prinsesse/dronning af Norge 37, 154
Maura, Sankt 47
Maximilian, tysk-romersk kejser 39, 398 f
Maximilian, konge af Bayern 370
Mecklenburg 193
Mecklenburg, hertug af 201
Mecklenburgs tyrchoved 394
Medaljer, russiske 138 f
Medelpad 88
Mediá 43
Medrano, slægt 137
Mel 258, 260
Mel, sædegård 257
Meland kommune 46
Mellemfrisland 62
Meltingen 200
Mémoires pour servir à l'histoire de Languedoc 11
Mercer, William 280
Mercker, Friedrich 10
Meråker kommune 338 f
Metsovaara, slægt 311, 313
Meyer, Poul 470
Meyerbær 388
Michel, Sankt 205
Michelsen, Jacob 434
Middelfart kommune 59
Middelhavet 66

- Midsund kommune 46
 Midsundet 46
 Midøya 46
 Mikael, Sankt 395
 Mikaelsson, Martin 289
 Mikkelsdatter, Edele 327 f
 Mikkelsen, Jens 317 f, 327 ff
 Mildrid 200
 Militær heraldik 237 ff, 386 ff
 Militære faner 383
 Militære medaljer og ordener, russiske 138 f
 Militærets afdelingsmærker 237 ff, 386 ff
 Militærfortjænstmedaljen, finske 312
 Mistelsten 336
 Mjøsa 52
 Mjøsbygdene region 42
 Moe, Inger Johanne 48
 Mogenson, Oluf 201
 Mogopen 151
 Moland kommune 333
 Moldefjord 250
 Mols, H.P. 280
 Monogrammer 387, 389 ff, 394, 396
 Monrad, Abigael 393
 Montcalto, slægt 258
 Montenegro 204
 Montgomery, slægt 388
 Monthaut, slægt 258
 Montmorency 481
 Monzepat, André greve de Laborde de 445, 447
 Mor Sigbrit 163
 Mora kommune 293
 Morastrand 293
 Morken, Sverre 424
 Mortensen, Gotfred 413
 Moses 179
 Mosviken 200
 Mowat, Anders (Andreas) 257 f
 Mowat, Axel 257, 260
 Mowat, Karen 257, 260, 265
 Mowat of Balquholly, Patrick 258
 Muirhead, Wilhelm 135
 Muirhead of Lauchope 135
 Mule, slægt 328, 356, 481 f
 Mule, våben 481 f
 Mule, Anna 284
 Mule, Christen 324, 329
 Mule, Hans 107, 317 f, 327 ff, 481 f
 Mule, Jørgen 284
 Muller, Jean-Claude 427
 Munch, W.A. 469
 Munk, Birgitte Jensdatter 355
 Munk, Johannes 361 f
 Munk, Mogens 361 f
 Munk, Stig 361 f
 Munthe, G.O. 49
 Murray, slægt 384
 Murray, Gilbert 102
 Mühlhausen, Gottschalk 450
 Münster, stift 62
 Møllebakken 431
 Møller, Bo 482
 Møller, J.S. 478
 Möller, Marianne 492
 Möller, Pontus 492
 Møllesten 342
 Mønsterlov 452
 Mønter, danske 40, 313
 Møntergaarden, Odense 84, 320, 322
 Møre forsvarsdistrikt (FDI 11) 250
 Møre fylke 43, 46 ff, 50, 52, 55, 146 f, 149, 152, 414
 Mørkov kirke 170
 Månebjælke, slægt 324
 Maanestierne, slægt 347
 Mårtensson, Mats 306
 Nagler 335
 Namdalseid kommune 153
 Nannestad kommune 337 f
 Napoleon I, kejser af Frankrig 107, 367 f, 374
 Napoleon III, kejser af Frankrig 372, 381
 Napoleonsk heraldik 366 ff
 Narvik 299
 Nassau, hertugdømmet 126
 Nassau-Siegen, fyrste af 201
Nationalencyklopedien, svenske 39
 Nationalhistoriske Museum, Frederiksborg 486
 Nationalmuseum, Budapest 391 f
 Nationalmuseum, København 351 ff, 399, 449, 471, 474 ff, 478
 Natt och Dag, slægt 104
 Naumadal fylke 47
 Naumdola fylke 151
 Naustdal kommune 54
 Navnelov, Danmark 465 f
 Nederkalix' sogn 56
 Nederlandene 481
 Nederlandene, fyrste af 201
 Nederlandske Antillernes flag 63
 Neergaard, John 147
 Neis, Th. 344 f
 Nekrologer
 Uno Lindgren 281 ff
 Jørgen Mathiesen 428
 Ottfried Neubecker 300
 Rutger Croneborg 492

- Nes kommune 142
Nesjar 250
Nesna kommune 151
Ness, Kåre 333
Neubecker, Ottfried 300, 316
Neva 139
Nevés, Clara 58, 88, 289, 393
Nevés, Torgny 98
Nidaros 105, 107, 110, 414, 480
Nidaros bispedomme 200
Nidaros domkirke 106, 156, 243, 250
Nielsen, Anders 31
Nielsen, Bernt 227
Nielsen, Erik 94
Nielsen, Kurt 469
Nielsen, Svend 31
Nikolai I, czar af Rusland 214
Nikolaistad (Vasa) 214
Nikolaus, fyrste af Rostock 73
Nikolaus II, fyrste af Werle 71
Nikolaus, Sankt 395
Nilsen, slægt 393
Nilsen, Kjersti Tveit 47
Nilsen, Niels 393
Nilson, slægt 393
Nilsson, Erensisle 306
Nilsson, Svante 104
Nisbeth, Åke 215
Nissen, Frederik Emil von 485
Nissen, Gunnar 201
Nissen, Harald 9, 37, 41, 44, 95, 137, 141, 150
f. 201, 233, 257, 299, 333, 393, 413, 417,
486
Nittedals Tændstikfabrik 42
Nittedal kommune 42, 141
Nokia, slægt 307
Nome fylke 149
Noord-Holland 65
Nord-Aurdal kommune 417
Nord-Hålogaland landforsvar (NHLF) 251
Nord-Norge 414
Nord-Norge (DIV 6), distrikt 243
Nord-Trøndelag forsvarsdistrikt (FDI 13) 250
Nord-Trøndelag fylke 43, 45, 47 f, 51, 143,
150, 153
Nord-Trøndelagen 200, 414
Norrdal kommune 335
Norden
Heraldisk terminologi 37 f
Kommunevåbener 41 ff, 141 ff, 333f
Nordenwall, Per 290, 492
Nordland 251
Nordland fylke 49, 53, 142, 144, 146, 151 f
Nordland kreds 414
Nordmore kreds 414
Nordre Land kommune 53, 417
Nordre Valdres 48
Nordstjerneorden, svenske 234
Nordsøen 66
Norge
Adel 200
Banner 155
Flag 141, 155, 420 f
Hærens afdelingsmærker 237 ff
Kommunevåbener 41 ff, 141 ff, 333 ff, 420
Kongelig signing 154 ff
Kongelige monogrammer 389 ff
Militærheraldik 237 ff
Ordener 105 ff
Rigsvåben 230, 243, 298, 371, 381, 397 f,
407 ff
Spejderkredsmærker 413 ff
Unionsvåben 370 ff, 374, 381
Våbenret 419 ff, 465
Norges Industriforbund 428
Norges Landbruksvitenskapelige Forsknings-
råd 428
Norges Lærerhøgskoles bibliotek 233
Norrbottens län 56
Norrtälje kommune 395
Norsk Folkemuseum 28
Norsk Heraldisk Forening 413, 428
Norsk Speidergutt-Forbund 413
Norsk Speiderpikforbund 413
Norske Forsvars Overkommando, Det 238
Norske Fortjenstorden, Kgl. 105, 112
Norske Grundlov 421
Norske kirke, våben 243
Norske Krigskors 110
Norske Lov 485
Norske Lov-orden, Den 108, 110
Norske Luftforsvar, Det 238
Norske Minnesmerkers Fond 428
Norske Oljedirektorat, Det 393
Norske Sjöforsvar, Det 238
Norske Skogselskap, Det 428
Norske Slektsvåpen 392 f
Norske Utenriksdepartement 421 f, 424
Northumberland, hertugen af 335
Nothin, Torsten 395
Notke, Bernt 170 f
Nousis kirke 35
Novgorod 243
Nuland, van, slægt 325 f, 329
Nuland, Citze Kortsdatter van 325, 327
Nuland, Kort van 325, 327
Numers, Berit von 316
Numers, Christina von 312
Numers, Gustaf von 301 ff
Numers Prisen, Gustaf von 316

- Numers. Gösta von 312
 Numismatiske Foreningen i Finland 313
 Nybom, Randall 311
 Nybøllegård 271
 Nyegaard, Anna Christina 266
 Nyffeler, slægt 204
 Nykvist, Brita 10
 Nyköping 195
 Nystad 139
 Nældeblad 386, 397 f, 401, 408
 Närke 88
 Nærøy kommune 41, 47
 Nässjö 480
 Nodeskov, Poul Mathias 474, 478
 Noer, prinsen af 446, 485
 Nøragergaard 266
 Nørgaard, Philip 446
 Nørholm kirke 320 f
 Nørre Fælled, København 449
 Nørreport, København 434 f
 Nöteborg 139
- Obelitz, Bredo Ove Ernst von 440
 Obrenović, fyrstehus 204
 Ockelbo kommune 41
 Ocklawitz, NN von 92
 Odense fjord 482
 Odense gråbrødrekloster 323
 Odense slot 85
 Odense universitet 485
 Odensegård 85 f
 Odense-monogrammist 21
 of ..., se den følgende del af navnet
 Offentlige våbener, Danmark 448 ff
 Ohmucheovich, Pedro 204
 Olai kirke, Sankt, Helsingør 159, 161
 Olav V, konge af Norge 112, 154, 156, 238, 389, 391 f
 Olav den Hellige, konge af Norge 51 f, 105 f, 110, 158, 243, 250 f
 Olav den Helliges Orden 108, 111
 Olav den Helliges saga 142
 Olav Tryggvason, konge af Norge 41
 Olav/Olof, Sankt 106 f, 184, 334, 395
 Olavs økse, Sankt 184, 414
 Olavskors, Sankt 106, 110 f
 Olavsmedalje, Sankt 110
 Olavsmerket 157
 Olavsordenen, Sankt 108 f, 112, 156 f, 373, 392
 Oldeland 354
 Oldenbourg, slægt 137
 Oldenburg 62, 397 f, 404 f
 Oldenburg, fyrstehuset 235, 397
 Oldenburg, greve af 62
 Oldenburg, grevskab/hertugdømmet 62, 397 f, 404 f
 Oldenburg, von, slægt 21
 Olesen, Erik H. 18
 Olofsson, Alf 289
 Olsen, Julie 469
 Olsen, Peder 169
 Olufsen, Bjorn 361 f
 Ommelanden 65 f
 Onarheim 258
 Onarheimsgildet 106
 Onsøy kommune 143
 Oom, slægt 137
 Op dem Berge, slægt 194
 Ophavsretslov, Danmark 467
 Oppegaard 200
 Oppel, von, slægt 201
 Oppland fylke 42 f, 45, 48, 53, 55, 142, 147, 149, 152, 417
 Oppland fylkeskommune 141, 151
 Oppland kommune 41
 Ordener 105 ff, 367 ff, 484
 Ordenskapitlet, Danmark 446
 Orkney-øerne 258
 Orlogsflag, danske 454
 Ormen Lange, skib 41
 Ormonde, earl of, se Butler
 Ormonde, hertug af 132
 Ormonde, marki af 130 f
 Oscar, prins af Sverige og Norge 374 ff
 Oskar I, konge af Sverige og Norge 108, 112, 371 ff, 375, 377, 396
 Oskar II, konge af Sverige og Norge 373 ff, 396
 Oscarsberg 144
 Osen kommune 44
 Oskarshamn 396
 Oslo 42, 417
 Oslo fjord 144
 Oslo krets 417
 Oslo Mariakirke 35, 105
 Oslo universitet 267 f
 Oslo Vestre Gravlund 299
 Osterholz 120
 Ostfriesland, se Agnes, Enno, Johann, Johann Edzard og Sabina Catharina
 Oswald, G. 15
 8. Brigade (BRIG 8) 247
 Otrante, hertugerne d' 367
 Otroya 46
 Ottadalen 43
 Ourique 168, 172
 Overhalla kommune 141, 151
 Oxc, Torben 473

- Oxenstierna, Christian 217 f
Oxenstierna af Croneborg, Gabriel Turesson 219 f
Oxholm, Oscar O'Neill 437, 446
- Padel, Ingrid 89
Panter, heraldisk 484
Panter, slægt 347
Pantzerhielm 202
Papagayo 430
Papegoje 430 f
Papegojeskydning 430, 434
Paris 92
Pariserkonventionen af 1883 454, 469 f
Parisiensis, Matheus 36
Parlin, Gevert 361 f
Parlin, Gro 361 f
Parsberg, Anne 18
Pascálgo, slægt 137
Pasquino 332
Pastourcau, Michel 15 f
Patentdirektoratet, Danmark 452, 459, 466
Patent- og Varemærkevæsenet, Danmark 456, 458
Patronymika 346
Paulus, Sankt 185, 395
Peders kirke, Sankt, Næstved 77
Peders kirke, Sankt, Randers 91
Pedersdatter, Barbara 324, 327
Pedersdatter, Dorothea 160
Pedersen, Christiern 169, 321 f, 329
Pedersen, Jacob 227 f
Pedersen, Jørgen 324, 327
Pedersen, Laurids 323 f, 327
Pedersen, Peder 324, 327
Pederson, slægt 226
Pedersson, Jan 235
Pehkonen, E.Y. 206
Pelsværk 343, 383 f
Percy, slægt 335
Pereira 137
Peringskiöld, Johan 220
Peter, Sankt 184 f
Petersdatter, Zephora 30
Petersen, Henry 61, 475, 477 f
Petersson, Stig-Åke 293
Petit-Pierre, La 481
Petri klosterkirke, Sankt, Gent 406 f
Petrović-Njegoš, kongehus 204
Petrus, Sankt 395
Peyrefitte, Roger 427
Pfalz, fyrstehuset 367
Philippa, dronning af Danmark 80 f
Philippe Auguste, konge af Frankrig 172
Pilkington, slægt 388 f
- Piper, Carl greve 222
Pirinen, Kauko 305
Piteå kommune 395
Plessen, von, slægt 201
Plovjern 337
Podebusk, Hans 361 f
Podebusk, Henning 78
Podebusk, Johanne Hansdatter 361 f
Podebusk, Tetz 482
Poitiers 136
Poitz, slægt 307
Polen 481
 Heraldik 15, 298
 Rigsvåben 298
 Våben 33
Pont, François du 10
Ponte Corvo, fyrstedømme 366 ff
Ponte Molle 173
Pori 214
Porsanger kommune 256
Porsfeldt, Otto 320
Portugal 168, 481
 Våbenbog 136
Posselt, Gert 40
Postkort, heraldiske 236
Poulsen, Iver 434
Prange, Knud 16, 37, 140, 289, 346, 384, 426
Precht, Burchard 220
Preisler, Niels 469
Preussen 193
 Kongevåben 114
Preussen, fyrsten af 201
Priseretten, Trondhjem 11
Provstegade, Randers 91
Præstehader, Erik, konge af Norge 34
Psilander, von, slægt 286
Pudasjärvi kommune 308
Puder, Abel Tygesdatter 23, 27
Pusjkin, Aleksander Sergejevitsch 377
Putbus, se også Podebusk
Putbus, fyrsterne von 367
Putbus, Henning 78
Püngel, Johannes 123
Påhlsson, Leif 204, 294
- Queen Alexandra's Royal Army Nursing Corps 386
Queixada, slægt 137
Qucirós, Eca de 280
Quijada, slægt 137
- Radboud, frisisk konge 67 f
Radøy kommune 341 f
Ragnhild, Sankt 396
Rákosis 200

- Rancken, A.W. 305
 Raneke, Jan 138, 183, 190, 202, 204, 234, 281, 293, 297, 383, 479, 484
 Rangkroner, finske 214
 Rani, Gyde Karlsdatter 94
 Rantzau, von, slægt 317, 328
 Rantzow, von, slægt 317, 328
 Rasch, Claus 434 f
 Raseborg ruin 96
 Rasmussen, Jens Juul 446
 Rastarkalv 43
 Raszien 148
 Ravensberg, Johan Jepsen 426
 RED (EDB-program) 9
 Redbad, frisisk konge 67 f
 Redberge/Rebberge, Hermann von dem 124
 Registrering, offentlige våbener 452 ff
Registreringstidende for Væb- og Fællesmærker 456
 Redtberge, Simon greve 118
 Regunn, Jorg 65
 Reimers, Mareken Hendrichsdatter 227
 Rein, gård 42
 Rein nonnekloster 42
 Rein kloster 201
 Reinsgodset 42
 Reitzel, Poul 467
 Relikvieskrin 335
 Rendalen kommune 151
 René af Anjou, konge af Frankrig 409
 Renwall, Heikki 206
 Retberg, von, slægt 122 ff
 Retberg, Anton Günther Albrecht greve von 124
 Retberg, Gobel von 124
 Retberg, Johann von 120, 122 ff
 Retberg, Johann Heinrich von 126
 Retberg, Marcus 123 f
 Retberg, Margaretha von 123
 Retberge, Cord Wibbecking von 126
 Retsbeskyttelse, våbener 148, 429, 448 ff
 England 465
 Norge 465
 Schweiz 465
 Skotland 465
 Tyskland 465
 Rettberg, von, slægt 125 f
 Rettberg, Arnold Goswin von 123
 Rettberg, Heinrich Jonas von 126
 Rettberg, Johann Rembrecht 123 f
 Reumert, Poul 276
 Reval 480
 Reventlow, NN greve 277
 Reventlow, Friedrich greve 485
 Richard I, konge af England 230
 Richelieu, Andreas du Plessis de 203
 Richizza, dansk prinsesse 71, 73, 489
 Richthofen, von, slægt 201
 Richter, Vilhelm 485
 Riddarholmskyrkan, Stockholm 369, 371, 378, 393
 Riddarhuset, Stockholm 221, 380, 383, 492
 Ridderordener, danske 484 ff
 Ridderturneringer 231 f
 Rietberg, greve von, slægt 113
 Rietberg, Armgard von 118 f
 Rietberg, Conrad greve von 114, 116 f
 Rietberg, Ferdinand Maximilian greve von 120, 123
 Rietberg, Maria Ernestine Franciska 120
 Rietberg, Friedrich greve von 117
 Rietberg, Heinrich greve von 114, 116
 Rietberg, Johann von 118
 Rietberg, Johann greve von 118, 120, 122
 Rietberg, Otto greve von 120
 Rietberg, Walburgis von 119 f
 Rietberg slot 114
Rietberg 10, 12 f
 Rigsarkivet, Danmark 59, 229 f, 344 ff, 456, 459 f, 463 f, 482
 Rigsvåben
 Danmark 332, 397, 407 ff, 432, 434, 486 ff
 Norge 230, 371, 381, 397 f, 407 ff
 Sverige 366 ff, 398 f, 406 ff
 Riis, Thomas 102
 Rike, Daniel 150, 343
 Riksarkivet, Oslo 41
 Riksheraldikeren, Sverige 373 f, 378, 394
 Rindal kommune 147
 Ringkobing amt 60
 Rinne, Juhani 212
 Rissa kommune 42
 Rittberg, von, slægt 113, 125
 Rittberg, greve von, slægt 124
 Rittberg, Johann Dietrich Arnold greve von 124
 Rittberg, Johann Wilhelm Florenz greve von 124
 Roan kirke 47
 Robert I Bruce, konge af Skotland 166, 330
 Robert le Diable, hertug af Normandiet 388
 Robessart, Lewis, lord Bourchier 94 f
 Rodsteen, slægt 94
 Rogaland 417
 Rogaland forsvarsdistrikt (FDI 8) 247
 Rogaland fylke 142, 144, 150, 417
 Rogaland krets 417
 Rogne 147
 Rollo, hertug af Normandiet 167
 Rom 67

- Romanovskij, fyrsterne 381
Romerike krets 417
Romsdal fylke 43, 46 ff, 50, 52, 55, 146 f, 149, 152
Romsdal kreds 414
Roos av Ervalla, slægt 236
Roosevelt, Theodore 97
Rosen af Kardina, von, slægt 202
Rosenberg, Christian 446
Rosenborg 451, 486
Rosenborg, Christian greve af 445, 447
Rosendal, baroni 257, 260, 266
Rosenholm 258, 260
Rosenkrans 42
Rosenkrantz, slægt 335, 365
Rosenkrantz, Axel lensbaron 258, 260 f, 264 ff, 268
Rosenkrantz, Frederik 258, 270
Rosenkrantz, Henrik 217, 442
Rosenkrantz, Holger 260, 271, 274
Rosenkrantz, Jorgen 260, 262
Rosenkrantz, Karen 269 f, 359
Rosenkrantz, Ludvig lensbaron 257 f, 260 f, 264 f, 269 ff
Rosenkrantz, Maximilian 258
Rosenkrantz, Otto Nielsen 260
Rosenstand-Goiske, Peder 433
Rosenthal, David H. 97
Rosenvinge, slægt 160, 324 ff
Rosenvinge, Barbara Mogensdatter 284
Rosenvinge, Dorothea Mogensdatter 166
Rosenvinge, Henrik Mogensen 161, 163 ff, 326
Rosenvinge, Henrik Willumsen 167
Rosenvinge, Jens Mogensen 163 ff
Rosenvinge, Mogens Henriksen 166 f, 324, 326 f
Rosenvinge, Mogens Jensen 160, 162, 325 ff
Rosenvinge, Mogens Mogensen 166
Rosenvinge, Niels Mogensen 166
Rosenvinge, Willum Mogensen 166
Rosenvingeska Huset, Malmö 326, 328
Roskilde 438, 449, 482
Roskilde domkirke 75, 77, 426
Roskilde museum 449
Rostock, Ole 202, 469
Rotevatn, Inge 336 f, 340 f
Rotschild, von, slægt 103
Rowlandsson, W. 277
Rud, Mogens 388
Ruder 341
Rudolf, kronprins til Østrig-Ungarn 379
Ruge, Herman 49
Rundstedt, von, slægt 201
Runberg, Johan Ludvig 202
Rung, Otto 277
Runge Poulsen, slægt 204
Rusland 99
 Heraldik 15
 Medaljer 138 f
 Ordener 138 f
Rust, Jesper Hansen 284
Rustung, Anna Christophersdatter 258
Rustung, Christopher Trondson 236, 258
Rustung, Else Christophersdatter 258 f, 264
Rutze, slægt 464
Ryberg, Niels 433
Ryslinge kommune 59
Ræv, Anders 18
Rod, Knut 47
Rode Fanes orden, russiske 139
Rode Kors 454
Røde Stjernerorden, russiske 139
Rodoy kommune 142
Rødoylova fjell 142
Ronne 456
Rønnow, Anne 27
Rønnow, Claus 23 f, 27
Rønnow, Markvard 27
Rorby kirke 170

Sabina Catharina af Ostfriesland 120
Sachsen
 Våben 39
Saigal, Sunil 468
Sala 88
Salazar, Abel 280
Salisbury, William Longspee jarl af 489
Sallingsund kommune 344
Salomon, Harald 386
Saltal kommune 146
Samnanger kommune 336 f
Samson-Himmelstjerna, von, slægt 202
San Marino 199
Sancho I, konge af Portugal 172
Sande kommune 52
Sandefjord, våben 255
Sanderumgaard 18, 26
Sankt, se den følgende del af navnet
Sannes, Tor Borch 234
Saracensk heraldik 14
Sarpsborg 243
Sarpsborg kommune 333
Saterland 68
Sauherad kommune 152
Savhjul 343
Saxild, H.W. 384
Saxo 127
Scavenius, biskop 226 ff
Scavenius, Anne Margrethe Lauritsdatter 226 ff

- Scavenius, Lars 227 f
 Scavenius, Laurits 226
 Scavenius, Laurits Klausen 227
 Schaboe, Laurids Lauridsen 227
 Schedelich, slægt 194
 Scheele, von, slægt 484
 Scheffer, G.C.U. 202, 292
 Schepping (Sceppinck), Heinrich 323, 327
 Schleppegrell, F.A. 386
 Schlüter, slægt 388
 Schmidt, J.P., firma 455
 Schnitt, Conrad 81
 Scholten, Peter Carl Frederik von 436
 Schoultz, Carl 209 f
 Schreeb, Hans von 103
 Schultz, V. 446
 Schumacher, Peder 178 f, 257, 449
 Schweiz 439
 Faner 204
 Våben 204
 Våbenret 465
 Schwerin, von, slægt 201
 Scholler, Carl-Gustav 238, 386 f
 Sedivy, Frantz 446, 485
 Seeckt, Hans von 280
 Segersven, Anders 96
 Sehested, slægt 23 f
 Sehested, NN 27
 Sehested, Axel 93 f
 Seim 257 f, 260
 Selbu kommune 341
 Selje kommune 340 f
 Seljord kommune 152
 Selle, Arvid 94
 Selskab for Heraldik og Sfragistik 465, 467
 Sem kommune 333
 Senja o 51
 Serafimer-orden, svenske 108, 367 ff, 378, 381, 393, 395
 Serbien 148, 203
 Sergio, Antonio 136
 Serlin, Alhed 24, 27
 Shakespeare, William 388
 Shetland 258
 Shofer 480
 Sicilien (Napoli) 409
 Siebenbürgen 199
Siebmachers Wappenbuch 10
 Sierksma, Klaes 62
 Sigismund, konge af Polen 33, 298, 402
 Sigvard, prins af Sverige 375 ff
 Sigvat på Leirholar 48 f
 Siljan kommune 150
 Siménon, Georges 277
 Simiane, de, slægt 12
 Simon, Henry 381
 Simonsen, Vedel 482
 Simpson, Wallis 379
 Sinding, Karin 265
 Sintzemann, Johann von 122
 Sintzemann, Maria von 120, 122
 6. Brigade (BRIG 6) 246
 Sjøgården 257
Skandinavisk Vappenrulla 184, 204, 467, 484
 Skara 34
 Skara stift 185
 Skaraborgs län 56
 Skatteministeriet, Danmark 332
 Skaun kommune 41
 Skeby sogn 482
 Skeel, Abel 19
 Skeel, Ingeborg Albretsdatter 22
 Skibby kirke 482
 Skillingaryd 57
 Skjeberg kommune 333
 Skjerstad kommune 341 f
 Skjervold, Einar 334, 338 f, 341, 343
 Skjervøy kommune 45
 Skjoldholdere 202
 Skjåk kommune 141, 149
 Skjåk-Ola 150
 Skodje kommune 47
 Skoglund, Even Jarl 334, 336 ff, 342
 Skotland 105, 258
 Herolder 102
 Våbenret 465
 Skotte, Carolus 102
 Skovgaard, Hans 18 f, 23
 Skovgaard, Jes Jepsen i 27
 Skovgaard, Jep Jensen i 22, 27
 Skovgaard, Jorgen Jepsen 18, 27
 Skovgaard, Margrethe 18 ff
 Skovgaard, Karen 18
 Skrivers, Mogens Jensen 160
 Skt. (Sankt), se den følgende del af navnet
 Skule Bårdsson, norsk hertug 34, 42
 Skuseth, Jarle 343
 Skydeskiver, heraldiske 429 ff
 Skyttele 339
 Skåne 88, 90, 102, 479
 Skånc, hertug af 367
 Skåneland
 Flag 484
 Våben 484
 Skånland kommune 146
 Slavonien 199
 Slesvig 386, 397 ff, 480
 Slesvig-Holsten, hertugerne af 397, 401
 Slidredomen, Vestre Slidre 53, 95

- Slægten Wassards Oprindelse* 162
 Slægtstavler
 Valdemars-slægten 35
 Folkunga-slægten 35
 Rosenkrantz-slægten 263
 Skovgaard-slægten 27
 Sverre-slægten 35
 Slægtsvåbener 448 ff, 461 ff
 Smith-Kielland, Ingvald 112
 Smitson, Cosmus de 277
 Smola kommune 149
 Småland 88, 195, 480
 Småland, hertug af 376
 Smålands armbrøst 395
 Snillfjord kommune 338
 Snorre 142
Snorres Edda 336
Societas Heraldica Scandinavica 384 f
 Soest 123
 Sofia, dronning af Sverige og Norge 376
 Sogn fylke 45 ff, 50, 54, 149, 153
 Sogn kreds 414
 Sognefjorden 153
 Sokndal kommune 144
 Solund kommune 335
 Solør 51
 Solør-Odal region 42
 Sophie Hedvig, prinsesse af Danmark 434
 Sonja, dronning af Norge 156
 Sonnenburg 281, 294 f
 Sonnenburg kirke 201
 Soop, Hans Åkesson 218
 Soro kirke 449
 Soro kommune 77, 343 f
 Spanien 430
 Sparré, Axel 222
 Spejdevåbener, norske 413 ff
 Spence, slægt 388
 Spencer, slægt 388
 Spend, slægt 360
 Spend, Mikkel 360
 Spener, Philipp Jacob 81
 Spens, Erik greve 33, 35, 40, 89, 92, 103, 104, 138, 139, 202, 281, 286, 297, 366 f, 371, 374 ff, 379 f, 384, 389, 396
 Spens of Bodham, slægt 388
 Spens of Wormiton, slægt 388
 Spiraler 343
 Spoleto 481
 Squibb, G.D. 469
 Squire, Romilly 38
Srpski grbovi - Heraldry of Serbs 203
 St. (Sankt), se den følgende del af navnet
 Stadsarkiv, Malmö 458
 Stanislavs-orden, polske og russiske 139
 Starenflycht, Peter Julius 221
 Statens heraldiske konsulent, Danmark 59, 315, 387, 451, 455 f, 459
 Statsbygd kommune 42
 Statsheraldikerembedet, Sverige 315, 396
 Statsministeriet 451
Statstidende 456, 468
 Statsvåben, Danmark 448 ff, 453 f
 Stattin, Carl-Axel 90
 Stavanger 417
 Stavern kommune 333
 Stavseth, Ola 48
 Stedesdorf-Wittmund, herskab 118
 Steeg, slægt 354
 Stefanskronc, Sankt 199, 391 f
 Steigen kommune 339 f
 Steinnes, Asgaut 235
 Steinviksholm borg 201
 Stenfors, Alfred Wilhelm 209
 Stiftsvåbener, svenske 183 ff
 Stiklestad 251, 414
 Stjerner, seksoddede 343 f
 Stjördal kommune 256
 Stjorna kommune 42
 Stockhausen, von, slægt 265 f
 Stockhausen, Clara Catharine von 265
 Stockhausen, Hans Frederich 265
 Stockholm stift 189
 Stockholmske blodbad 319
 Storck, Herman 203, 472 f
 Stord kommune 48
 Stordahl kommune 342 f
 Store Bjørn, stjernebillede 394
 Storfjord kommune 334
 Stormarn 397 f, 401, 408
 Stormvasa, Birgitta Christiernsdatter 24, 27
 Stormvasa, Christiern Nilsson 24 f
 Storting, norske 154
 Stor-Elvedal kommune 142
 Straffelov, borgerlige, Danmark 451 ff, 454 f, 459, 468
 Straffelov, militære, Danmark 451, 468
 Strahlendorff, von, slægt 354
 Stray, Svenn 110
 Struensee, Johann Friedrich greve 438, 449 f
 Stryn kommune 55
 Strängnäs domkirke 216 ff, 221 f
 Strängnäs stift 185, 395
 Ströhl, Hugo Gerhard 36
 Strömfelt, Carl Filip 220
 Strömholm, Stig 289
 "Stubberupgaard-slægten" 347
 Sture, slægt 216, 306
 Sture, Anund 216
 Sture, Sten den ældre 104

- Sture-partiet 319
 Stutflag, danske 454
 Ståhlberg, K.J. 213
 Sunaman 185
 Sund kommune 145
 Sunesen, E. 446
 Sundseter 200
 Sunmøre kreds 414
 Sunniva, Sankt 341
 Suomen Heraldinen Seura 315
 Surnadal kommune 141, 152
 Suvorov-orden, russiske 139
 Svanberg, Jan 34, 388
 Svane 334
 Svane, Erling 486 ff
 Svanskogs kirke 222
 Svedala 293
 Sveen, Arvid 334 f, 337, 339, 340 f, 343
 Svend Tveskæg, konge af Danmark og
 England 167, 489
 Svendsdatter, Eline 31
 Svendsdatter, Gjertrud 31
 Svendsen, Lauritz (Lars) 28 ff
 Svenljunga kommune 293
Svensk Adelsheraldik 383
 Svenska Kyrkans Mission 185
 Svenska Kyrkans Tidning 183
Svenska Medeltidsvapen 190, 193, 196
 Svensson, Simon 200 f
 Svenungsson, Henrik 189
 Sverige 484
 Adel 102, 295 ff
 Adelsheraldik 202, 383 f
 Begravelsesvåbener 215 ff
 Biskopsvåbener 183 ff, 479 f
 Heraldik 16, 55 f, 88 f, 183 ff, 202, 215 ff,
 292 ff, 366 ff, 370 ff, 374, 381, 395 f, 398
 ff, 406 ff, 479 f
 Kirkelig heraldik 183 ff, 395 f, 479 f
 Kommunevåbener 55 ff, 292 ff
 Landskabsvåbener 88 f
 Ridderskab 295 ff
 Rigsvåben 366 ff, 398 ff, 406 ff
 Stiftsvåbener 183 ff
 Unionsvåben 370 ff
 Våbenbreve 103
Sveriges ridderskap och adels kalender 1992
 295
 Sverre, konge af Norge 107, 250, 255
 Sverre-slægten 35
 Svinakula, slægt 216
 Svinhufvud, Per E. 206
 Svolder 41
 Swerting, slægt 217
 Sydow, von, slægt 201
 Sydtyrol 481
 Symboler, norske ridderordener 105 ff
 7. Brigade (BRIG 7) 247
 Sæby 455
 Sæheimr 257
 Söderköping 195
 Södermanland 88
 Södra Råda 56
 Soheste 345
 Sølvhøj, Hans 444, 447
 Solyst, Klampenborg 438
 Somna kommune 341 f
 So- og Handelsretten, Danmark 454
 Sønder Elkjær 94
 Sønderjylland 456
 Sor-Fron kommune 335
 Sørfold kommune 45
 Sorlandet 44, 417
 Sorlandet (DKS), Distriktskommando 242
 Sor-Fron kommune 142
 Sor-Ilålogaland landforsvar (SHLF) 251
 Sor-Trondelag 414
 Sor-Trondelag forsvarsdistrikt (FDI 12) 250
 Sor-Trondelag fylke 42 ff, 47, 50, 142, 148,
 150
 Soroyssund kommune 333

 Talas, Onni 206
 Tallinn 170 f, 480
 Tambarskjelve, Einar 41
 Tangeraaas, Lars 105
 Tangstad, Rune 340
 Tau-kors 337
 Taube, slægt 297
 Tausan, Anna Christensdatter 227
 Tausan, Christen 226 ff
 Tausan, Claus 226
 Tausan, Mats 226
 Tausan, Mette Matsdatter 227
 Tauté, Anne 38
 Tegner, Esaias 374
 Telemark 246
 Telemark fylke 43, 54, 142, 148 ff
 Telemark kreds 417
 Tellequist, Carl von 130 ff
 Tennberg, Bo 205
 Termansen, Niels 26
 Termonen, Teuvo 236
 Tessin, Nicodemus den yngre 220
 Theodoriks kirke, Sankt, Basel 439
 Thiset, Anders 61, 344, 348, 355
 Thomesen, David 161
 Thomesen, Hans 473
 Thomesen, Erik 94
 Thorén, slægt 204

- Thorkellson, Jon 236
Thorvaldsen, Bertel 270
Thott, slægt 217, 306
Thott, våben 40
Thott, Bengta Ågesdatter 217
Thott, Birgitta Olufsdatter 217
Thott, Oluf Axelsen 217, 439, 442
Thott, Philip Axelsen 217, 439, 442
Thranmoes, Michael Christian 432
Thuren, Einar 440
Tibro kommune 293
Tidemann, Rolf 342
Tietgen, Carl Frederik 405
Timgård 471, 474 f, 478
Tinquus, Mette Bertelsdatter 24 f, 27
Tjeldsund kommune 337
Tjock kommune 308
Tjølling kommune 333
Tjølling kommunevåben 255
Tjome kommune 148
Tjome ø 148
"Toison d'Or", våbenkonge 400, 403 f
Tøkke kommune 43
Tolga kommune 152
12. Brigade (BRIG 12) 250
Tomelilla kommune 293
Topelius, slægtsvåben 92
Topelius, Gustav 92
Topelius, Jacob Alexander 92
Topelius, Leopold Ludvig 92
Topelius, Michael 92
Topelius, Sophie 92
Topelius, Zacharias 92
Toppila 92
Tordenskiold, Johan Heinrich 299
Tordenskjold, Peter 299
Tore Hund 251
Toresund kirke 216
Tornekran, slægt 360
Torre de Belém 169
Torsken kommune 336
Tott, se Thott
Tournon, slægt 12 f
Tournon, Alix komtesse de 11 ff
Tournon, Camille greve de 13
Tournon-Simiane, slægt 12 f
Tournon-Simiane, Alexandre-Francois-Xavier
 greve de, marquis de Claveson 13
Trane, Paul 31 f
Tranoy kommune 46
Trap, J.P. 140
Treschow, G.A. 257
13. Brigade (BRIG 13) 251
"Tridie", Maren Knudsdatter 357
Trolle, slægt 161
Trolle, våben 40
Trolle, Gustav 400
Trolle, Herluf 19
Trolle, NN 95
Trompet 480
Troms fylke 45 f, 51, 55, 146 f, 251, 256
Troms kreds 414
Troms landforsvar (TLF) 251
Tromsø kommune 256
Tromøy kommune 333, 336
Trondheim 48, 250
 Flag 141, 150
Trondheim bykommune 141
Trondheim domkirke 200
Trondheim kommune 150
Trondheim stift 200
Trondheim ærkebispesgård 42
Trondheimsrosen 110 f, 151
Trondhjem Universitetsbibliotek 10, 14, 49
Tronds, Else 258
Trosa kommune 294
Trosa Landsforsamlings kirke 216 f
Troubrigde, Una 280
Trugilsen, Jøp 361 f
Træna 49
Trænås kommune 41
Trætteberg, Hallvard 48, 110, 150, 230, 237,
 241, 247, 252, 421 f, 424, 428
Trøndelag 48, 201, 250, 257
Trøndelag (DKT), Distriktskommando 243
Trøndelag krets 414
Tuesen, Kjeld 317, 327, 329
Tun, Kirsten Clausdatter 22 f, 27
Tun, NN ("Claus") 27
Turnbull, Adam 436
Turneringer 96, 231, 291
Tustna kommune 141, 146
Tvermoes, F.E. 447
Tyrberg, Karl-Johan 185, 189
Tysfjord kommune 49
Tysk, Lauris 30
Tysk-romerske kejservåben 79
Tyske Orden, Den 177, 193, 294 f
Tyskland 430
 Våbenret 465
Tonnessen, Allan 40, 102, 140, 166, 429, 478
Tonsberg kommune 333
Tøre sogn 56
Tørring-Uldum kommune 59

Udsen, Carl 440
Udstillinger
 Finland 315
 Sverige 88
Uggla, Carl Fredrik den yngre af 222

- Uggla, Carl Fredrik den ældre af 222
 Uggla, Gustaf Magnus af 222
 Uldall, Peter 432
 Ulf (i Finland), slægt 307
 Ulfeldt, slægt 354, 481 f
 Ulfeldt, våben 482
 Ulfeldt, Claus 352 ff
 Ulfeldt, Corfitz 273
 Ulfeldt, Flemming 271 f, 274
 Ulfeldt, Henneke 482
 Ulfeldt, Jacob 272
 Ulfstand, Cecilie (Sidsel) 471 ff, 478
 Ulfstand, Jacob, biskop af Lund 77
 Ullensaker 28
 Ulricchamn 396
 Ulrika Eleonora, dronning af Sverige 396
 Ulsig, Erik 94
 Ulster 129
 Unaman 185
 Undset, Sigrid 285
 Ungarn 15, 198, 409
 Unge, von, slægt 394
 Union parfaite-ordenen, de l', 485
 Unionsvåben, Sverige-Norge 370 ff, 374, 381
 Uppland 88
 Uppland, hertug af 376
 Uppsala 99, 293, 479 f
 Uppsala domkirke 35, 183 f
 Uppsala ærkestift 185, 479, 484
 Urne, slægt 464
 Urne, Anne Johansdatter 18, 27
 Urne, Eiler 273
 Urne, Johan 27
 Urne, Jørgen 23, 27
 Urne, Lage, biskop af Roskilde 81
 Urne, Lage Nielsen 23 f, 27
 Osborne, Richard 278
 Utrecht, biskopstift 62
- Vadholm, Tom Sverre 42, 413
 Vadstena 395
 Vaggeryd kirke 57
 Vaksdal kommune 339
 Valdemar-slægten 35
 Valdemar Birgersson, konge af Sverige 34 f
 Valdemar, konge af Sverige 56
 Valdemar I den Store, konge af Danmark 75, 488 f
 Valdemar II Scjr, konge af Danmark 75, 169 f, 172 f, 177 f, 488
 Valdemar III, konge af Danmark 71 ff, 489
 Valdemar IV Atterdag, konge af Danmark 73 f, 76 ff, 80, 171, 177, 429, 468, 490
 Valdemar den Unge, konge af Danmark 75, 172
- Valdemar, hertug af Slesvig, senere konge af Danmark 71 ff
 Valkendorf, von, se Walkendorf, von,
 Vallioja, Tapio 305
 Valmuer 334
 van se den følgende del af navnet
 van der se den følgende del af navnet
 Vance, Philo 278
 Vanddråber 337
 Vang 52
 Vang kirke 49
 Vang kommune 41, 48, 333
 Vanylven kommune 55
 Våpenbilden 232 f
 Varemærkelov, Danmark 452, 454, 459, 466, 469
 Varnhagen 194
 Varnhem cistercienserkloster 34, 194
 Varteig kommune 333
 Vasa, by 139, 205 ff
 Vasa, slægt 24 f, 371, 373, 380
 Vasa, våben 33, 205 ff, 373, 380
 Vasa-orden, svenske 108
 Vatnestrøm, Astrid 52
 Vaxholm kommune 57
 Vaxön 58
 Vedhult 480
 Vedse, M. 16
 Vega kommune 53
 Vegårdshei kommune 46
 Vejle amt 59
 Vellev, Jens 93 f
 Venders, de 398, 406, 408 f
 Venezia, slægt 137
 Venstermand, Henrik 464
 Venstre, parti 461
 Verran kommune 51
 Versailles 298
 Verwohlt, Ernst 102, 448, 468 f
 Vest-Agder 417
 Vest-Agder fylke 44, 47, 147, 255
 Vest-Oppland forsvarsdistrikt (FDI 6) 246
 Veste Recklinghausen 194
 Vesterbro, København 435
 Vesterbrogade, København 434
 Vesterport, København 431, 434
 Vesterålen 50
 Vestfold 246
 Vestfold fylke 147 f, 257
 Vestfold kreds 417
 Vestfrisland 62
 Vestlandet 44, 414
 Vestlandet (DKV), Distriktskommando 242
 Vestre Moland 51
 Vestre Oslofjord forsvarsdistrikt (FDI 3)

246

Vestre Slidre kommune 41, 53, 95
Vestre Toten kommune 341
Veoy 250
Vibe, Ditlev 266
Vibe, Mikkel 434
Viborg domkirke 93
Vidalin, Jón 437, 446
Vidkunsson av Bjarkoy, Erling 243
Vik kommune 340
Vikna kommune 143
Vildmand, vildmænd 227, 321, 405, 490
Vilhelm af Oranien 62
Vilhelm Friso af Nassau-Dietz 62
Vilhelm Erobreren, hertug af Normandiet, konge af England 388 f
Villadsen, Jens 441
Villumsdatter, Sigbrit 473 ff
Vimmerby kommune 394
Vinaman 185
Vinblad 480
Vinje, gård 200
Vinje kommune 339
Vinstrupgård 94
Visby domkirke 217
Visby, Gotland 395, 442
Visby stift 88, 189, 395
Viscum album 336
Vita Ros Orden, finske 313, 315
"Vita Örn" 298
Vladimir-orden, russiske 139
Vlies, Den Gyldne 80 f, 397 ff
Vogt, slægt 392 f
Vogt, Anna 393
Vogt, Jørgen Herman 393
Vogt, Paul Petersen 393
Vogt, Peter 393
Vogt, Susanne 471, 478
Vogt-Braumann, alliancevåben 393
Voigt, Leonhard Ludwig 177
Volborth, Carl-Alexander von 316
Volda kommune 48
von ..., se den følgende del af navnet
von der ..., se den følgende del af navnet
Vor Frue kloster, Randers 91 f
Vorma elv 143
Væbner, slægt 356, 365
Væbner, Anne Pedersdatter 357
Væbner, Peder Terkelsen 357
Värmland 56, 88, 293
Værøy kommune 141, 146
Västerbotten 88
Västergötland 56, 88, 195
Västernorrland len 56
Västerplana sogn 195

Västerås domkirke 219
Västerås stift 186
Västmanland 88 f
Växjö stift 186
Våbenanetavler 351 ff
Våbenbreve 103
Våbenbøger
 Bellenville 75, 77, 171, 192
 Bergshammar 79, 81, 193
 Conrad Schnitt 81
 Gelre 74, 76 ff, 171, 192, 260, 334
 Grünenwald 80, 116, 169 f
 Wijnberghen 76, 191
 Zürich (Zürcher) 80
Våbener, oprindelse 481
"Vaabenførende Slægter i Danmark" 467
Våbenret 419 ff, 448 ff
Våbenrulle 204, 484
Vågsøy kommune 45
Våle kommune 336
Våler kommune 51

Wadensjö, Bengt 185, 189
Waern, Bror Jacques de 88, 393
Wagner, Anthony 95
Walburga, ærkehertuginde af Habsburg 330 ff
Walkendorf, von, slægt 84
Walkendorf, Erik 107, 200
Walkendorf, Henning 84 ff
Walkendorfs Kapel 85 f
Walker, Emery, firma 210, 212
Warming, Paul 61, 387
Warnstedt, Christopher von 294 f
Warszawa 201, 481
Wasenau (Wasanhof), Wladislaw Konstantin greve af 33
Washington, George 235
Wedel, Gustav Vilhelm Iensgreve 257
Weis, Christian 268
Weis, Edvard 268
Weis-Rosencroneske Stiftelse, Den 268
Wellingk, Adolf Axel 219
Weltzien, von, slægt 194
Weman, slægt 480
Weman, Gunnar 189, 480
Weman, Gösta Gustafsson 480
Weman, Henry 480
Wennerberg, Gunnar 189
Wergeland, Henrik 108
Wergeland, Henrik 257
Werkström, Bertil 183 ff
Werl 194
Werle, Hermann greve von 113, 127
Werle, Ludolf greve von 113, 127
Werle, Bernhard greve von 113, 127

- Werner, Henrik 220
 Wessel, Peter 299
 Wessely 270
 Westfalen 192, 194 f
 Wibbekinck, Cordt 125, 128
 Widenfelt, Charlotte 294
 Wien 455
 Wijk, slægt 202
 Wijnberghen, våbenbog 76, 191
 Wikström, Carl 90
 Wikström, Lars 295
 Wiktorsson, Per-Axel 103
 Wilhelm af Lüneburg 74
 Wilhelm, prins til Sverige 109
 Wilhelm, hertug af Jülich, Cleve og Berg 127
 Wilhelm af Oranien 62
 Wilhelmine, dronning af Nederlandene 42
 William Longspee, jarl af Salisbury 489
 Willoch, Kaare 110
 Willoms, Sigbrit 399
 Wimsey, lord Peter 278
 Windsor slot 94 f
 Windsor, hertugen og hertuginde af 379
 Winship, Geoff 96
 Winstrup, Peder 479
 Winther, Leopoldine Charlotte 285
 Winther, Peder Jensen 285
 Wisborg, greverne af 377
 Witzlav, fyrste af Rügen 35
 Wivet, F.W. 438, 442 f, 446
 Wivet, Laurentius 433
 Wladislaw IV, konge af Polen 33
 Wognsen, Hans 350 f, 364
 Wolff, Eugen 209 f
 Worsøe, W.A. 285
 Wrede, Agneta 220
 Wrede, Lars Jacob 310
 Wright, Willard Huntington 280
 Wulff, Aage 203, 229 f, 282, 384 f, 447, 453, 485
 Wyatt, slægt 191
 Waagepetersen, Christian 271
 Waagepetersen, Torben 441

 Yates, Dornford 277
 Young, Thomas 102
 Ypyä, Teuvo 99
 Ytterberg, Claes-Bertil 184, 186
 Ytterslö kirke 218

 Zagel, NN von 92
 Zealand 62
Zivil-Gesetzbuch 465
 Zuiderzee 62
 Zürich (Zürcher), våbenrulle 80

 Å ..., se sidst i alfabetet, efter "Å/A:" og "Ø/Ø"

 Älvdalen kommune 293
 Ängsö kirke 222
 Årkebiskop, Sverige 479 ff

 Åreslegion, franske 107, 485
 Årkehertug 401

 Ødegaard, O.K. 48
 Økschoveder 339 f
 Øksnes kommune 41
 Öland 88
 Ölund 328 f, 482
 Örkened kommune 293
 Örn 481
 Ørnehoved 340 f
 Ørneklou, slægt 296
 Örnsköldsvik 396
 Österbotten 214
 Österbottens Artilleriregimente 309
 Österbottens Museum 206
 Østerdalen region 42
 Östergötland 88
 Östergötland, hertug af 379
 Østergaard, Bent 159, 285, 317, 482
 Österreichische Nationalbibliothek 401 f
 Österåker 57
 Østeuropa, våbener 39
 Østfold fylke 143
 Østfold kreds 417
 Østfrisland 62
 Østfrisland, rigsgrevskab 62
 Østlandet 54, 417
 Østlandet (DKØ), Distrikt 242
 Øst-Oppland forsvarsdistrikt (FDI 5) 246
 Østre Fælled, København 451
 Østre Landsret, Danmark 454
 Østre Oslofjord forsvarsdistrikt (FDI 1) 243
 Østre Toten kommune 45
 Østrik-Ungarn 330 ff
 Øvre Namdal 151
 Øvre Rendal 151
 Øyer kommune 339
 Øystad kommune 333
 Øyslebo kommune 47
 Øystre Slidre kommune 141, 147

 Åbo 287
 Åbo Luftvärnsbatteri 309
 Åle kommune 60
 Ålejern 345
 Aall, Cecilie 428

Ålänning, Petri Finvisson 288
Åmli kommune 52
Åmot kommune 142
Ångermanland 88, 90
Årer 337, 341 f
Aars, Ivar 413

Aasc, Monica 9 f, 233
Åsele kommune 293
Åseral kommune 147
Aaskov kommune 60
Åstorp kommune 293

Abildgaard, Søren 351

HERALDISKE ILLUSTRATIONER UDFØRT AF:

Andersen, Elsa Lilledal 149
Andersen, Trond 342
Andreassen, Jan Roald 45
Arnesen, Bjørn 415, 416
Barsted, Trygve Magnus 153
Bergersen, Thorbjørn B. 242, 244, 245, 248,
249, 252, 253
Bersaune, Oscar 43
Berntsen, Svein A. 46
Bjerkås, Inngunn 44
Bojesen, Bo 279
Bondesen, Kåre 45
Britze, Friedrich 344, 453
Carlsen, Svein G. 148
Davidsen, Stein 44, 49, 145, 336
Digernes, John 143, 144, 146, 341
Dreyer, Ulf 48, 148
Ehrström, O.W. 212
Eide, Petter 51
Eilung, Ivar 474
Engen, Tore 53
Enoksen, Ivar 336
Fagerli, Finn 54
Fiske, Nils 43
Flem, Kari Rud 53, 54
Flosand, Torleif 144
Frederiksen, Erik Ellegaard 230
Friis, Claus Achton 452
Frölich, Carsten 444
Furseth, Astor 335
Gallén-Kallela, Akseli 208
Garmann, Rune 338
Gould, F.C. 276
Hallstensen, Harald 143
Hammervold, Alf 42
Hartvigsen, Per 334
Haye, Turid 340
Hedlund, Bertil Bull 277
Heggdal, Heidi 54
Hcland, Martin 98
Henriksen, Jarle E. 50, 152

Hjortzberg, Olle 211
Holm, Arne E. 151
Holm, Erik Einar 345
Holtskog, Halvor 143, 152, 153
Haas, Georg 435, 443
Håvarstein, S.M. 342
Ivall, D.E. 132, 133
Jensenius, Herluf 278
Karlberg, Odd 148
Kavli, Guthorm 391
Kornerup, Jacob 75
Kvamme, Øyvind 144
Kälde, Bengt Olof 186, 187, 188, 283, 330,
423
Lamby, Ingrid 55, 56
Larsen, Øyvind 149
Lunde, Charles 339
Löffler, J.B. 475
Løvstad, Arne 45
Mo, Jostein O. 54
Morken, Sverre 147
Moseng, John Arne 51
Neis, Th. 60, 344, 345
Ness, Helge 147
Ness, Kaare 334
Nielsen, Olga Grimsmo 142
Nissen, Harald 265, 271
Numers, Gustaf von 303, 304, 306-315
Nyegaard, Fritz H. 147
Nygaard, Truls 43, 48, 144, 151, 152
Petersen, Henry 318, 320, 322, 323, 324
Petersen, Magnus 80
Prange, Knud 353, 354, 355
Raneke, Jan 194, 196, 281, 286, 480
Rike, Daniel 46, 52, 53, 54, 150, 342, 343
Rotevatn, Inge 45, 46, 47, 48, 54, 55, 149, 153,
336, 340, 341
Rowlandsson, W. 277
Rudi, Amund 143
Sagen, Kari Vårhus 143
Sandvig, NN 317

- Schjøberg, Torgeir 45
 Schoultz, Carl 210
 Schultz, V. 437
 Segersven, Anders 96, 100
 Skauge, Svein 148
 Skauge, Ulf 52
 Skaugvollidal, Øystein Hermod 55
 Skjervold, Einar H. 41, 42, 44, 45, 47, 49, 50, 148, 149, 150, 334, 338, 341, 342
 Skoglund, Esther 50
 Skoglund, Even Jarl 44, 142, 145, 148, 150, 153, 334, 336, 337, 338, 339, 340, 341
 Skullerud, Odd 144
 Skuseth, Jarle 46, 48, 52, 145, 149, 152, 342
 Sköld, Sven 379
 Staurheim, Dag Magnc 53
 Steensen, Ludvig 60
 Stenfors, Alfred Wilhelm 209
 Storck, Herman 259, 260, 261, 266, 267, 268, 272, 317, 472, 473, 482
 Ströhl, H.G. 332
 Sveen, Arvid 45, 51, 52, 53, 142, 145, 146, 147, 149, 151, 152, 334, 335, 337, 338, 339, 340, 341, 343
 Tandstad, Eldar 50
 Tangstad, Runc 340
 Thiset, Anders 60, 318, 322, 323, 324
 Tidemann, Rolf 50, 52, 144, 341
 Trætteberg, Hallvard 230, 242, 243
 Vadholm, Tom Sverre 42
 Vatnestrøm, Astrid 52
 Warming, Paul 60
 Wulff, Aage 59, 229, 441, 444, 445, 453
 Østern, Bjørn Sigurd 53
 ATA 216, 218, 220, 221, 222

FOTOGRAFIER TAGET AF:

- Baafskatedral, Sankt, Gent 411
 Bendtsen, Wermund 20
 Bergroth, Tom C 308, 310, 311, 312, 313, 314
 Bibliothèque Royale Albert Ier, Bruxelles 78
 Frommelt, Ole 161
 Gether, Knud 123
 Kongelige Bibliotek, Det, København 180, 323, 398, 400, 450
 Lagergren, Nils 216
 Larsen, Henrik 473
 Larsen, Lennart 321
 Ludvigsen, Tage, Rigsarkivet 31, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 78, 164, 177, 261, 324, 398, 406, 407, 463, 464
 Lunds Universitet, Arkeologiska Institutionen 319
 Lundsten, Per Johan 303, 309
 Mecklenburgisches Landeshauptarchiv, Schwerin 405
 Møller, Carsten 160
 Montergården, Odense 322
 Nationalmuseet, København 81, 161, 162, 165, 262, 320, 352, 357, 449, 472, 473, 474, 475, 476, 477
 Norsk Folkemuseum, Oslo 28
 Pidal de Navascués, Faustino Menéndez 403
 Rigsarkivet, København 31, 70, 71, 72, 73, 74, 78, 261, 324
 Riksarkivet, Oslo 29, 31, 132
 Riksarkivet, Stockholm 79
 Roskilde Museum 449
 Thorning, Esben 279
 TV-Kuva Oy 316
 Tøjhusmuseet, København 176
 Österreichische Nationalbibliothek 402
 Zentralbibliothek Zürich 169
 Aalberg, Trond 10, 11, 12

Vejledning til forfatterne

Manuskripter indsendes til redaktionen i ét eksemplar, mens forfatteren selv beholder en kopi. Redaktionen påtager sig intet ansvar for uopfordret indsendte manuskripter, billeder m.m., men returnerer i øvrigt billedmateriale efter brugen.

Manuskripter maskinskrives på A4-ark med 1½ linjes afstand og 4–5 cm bred margen. Forkortelser bør så vidt muligt undgås (altså ikke H.T. eller lignende, men: Heraldisk Tidsskrift). Egentlige artikler skal være forsynet med et kort resumé på engelsk, tysk eller fransk. Redaktionen kan i givet fald være behjælpelig med oversættelsen.

Noterne markeres med et svævende tal (uden parentes) i brød- eller billedtekst, noterne skrives for sig og nummereres fortløbende. Titlen på de bøger og tidsskrifter, der henvises til, kursiveres eller understreges, og både forfatter, titel og udgivelsessted og -år medtages.

Billeder. Billedtekster skrives ligeledes for sig og nummereres fortløbende. Der bruges betegnelsen Ill./ill. både i brød- og billedtekst. Billedernes omtrentlige placering i brødteksten markeres i margenen. Billedforslag med tilhørende undertekster vedlægges samtidig med at manuskriptet indsendes. Billedteksterne skal foreligge på dansk samt på resumeets sprog.

Håndskrevne rettelser bør ikke forekomme i manuskriptet. Når manuskriptet er godkendt og korrektoren foreligger, kan rettelser mod manuskriptet, herunder udvidelse af tekst eller noter, ikke ventes fulgt af redaktionen. Dersom rettelser mod manuskript er tvungende nødvendige, betales de af forfatteren.

Efter udsendelsen af tidsskriftet får forfatteren et antal heraf, svarende til antallet af trykte sider i artiklen.

Anmeldelser forsynes med overskrift af følgende indhold og med tegnsætning som anført: Forfatterens/forfatternes navn/e: Bogens titel (evt. undertitel eller skriftrække). Udgivelsessted, forlag, årstallet på titelbladet. Antal sider (evt. romertal + arabertal, f. eks. XII, 356 s.). Ved illustrerede værker antal plancher eller blot ill., antal kort. Pris i oprindelseslandets valuta.

HERALDISK TIDSSKRIFT

udgives af Societas Heraldica Scandinavica, hvis medlemmer modtager det gratis. Der udkommer to numre årligt, i marts og oktober. Medlemskab koster pr. år Dkr. 175. Medlemskab én gang for alle (kun for personer): det 20-dobbelte.

Begæring om optagelse i Societas Heraldica Scandinavica stiles til Sekretariatet, Maltevangen 15, DK-2820 Gentofte (telefon: 31 65 06 08), som fremsender informationsmateriale og girokort.

Ældre numre af tidsskriftet

Flg. numre kan stadig erhverves: 4, 14, 18, 21, 22, 23, 24, 25, 28, 30, 31, 32, 33, 34, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49-50 (jubileumsskriftet), 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 62, 63, 64, 65, 66, 67 og 68. - Pris pr. stk. Dkr. 70, nr. 49-50 dog Dkr. 300 (priser excl. porto).

Register til Heraldisk Tidsskrift, bind 5, 1. halvbind, nr. 41-48, pris Dkr. 10.

Heraldiske Studier nr. 1. Knud Prange: Våbenanetavlen. Dkr. 40,00 (excl. porto).

Heraldiske Studier nr. 2. J. C. Bille Brahe: Gravmindernes Vidnesbyrd. Dkr. 50,00 (excl. porto).

Heraldiske Studier nr. 3. Ole Rostock: Nøgle til 808 skandinaviske skjoldholdere. København 1990. Dkr. 60,00 (excl. porto).

Heraldik i Norden (= Heraldisk Tidsskrift nr. 49-50). Dkr. 300,00 (excl. porto).

Redaktør:

Greve Poul Holstein, Livjærgade 29^a, DK-2100 København Ø, Danmark.

Redaktionsudvalg:

Tandlæge Per Hougaard, Asylgade 6, DK-4000 Roskilde, Danmark.

Konstnären Karl-Gustav Hedberg, Hoplaksvägen 12 B 30, SF-Helsingfors 33, Finland.

Ph.D.-stipendiat, cand. phil. Peter Kurrild-Klitgaard, Institut for Statskundskab, Københavns Universitet, Rosenborggade 15, lok. 415, DK-1130 København K, Danmark.

Førstebibliotekar Harald Nissen, Dalen hageby 54, N-7000 Trondheim, Norge.

Greve Erik Spens, Wittstocksgatan 28, S-115 27 Stockholm, Sverige.

Amtsdirektør, cand. jur. Ernst Verwohlt, Strandengen 4, DK-4000 Roskilde, Danmark.

Skrivende medarbejdere i dette nummer:

Arkivar, cand. phil. Nils G. Bartholdy, Rigsarkivet, Rigsdagsgården 9, DK-1218 København K, Danmark.

Riddarhusgenealog Henrik Degerman, Irjala Gärd, SF-034 00 Vichtis, Finland.

Sekretær Carsten Frölich, Maltevangen 15, DK-2820 Gentofte, Danmark.

Ph.D.-stipendiat, cand. phil. Peter Kurrild-Klitgaard, Institut for Statskundskab, Københavns Universitet, Rosenborggade 15, lok. 415, DK-1150 København K, Danmark.

Vapenmålaren Bengt Olof Kälde, Norrtäljegatan 9A, S-753 27 Uppsala, Sverige.

Førstebibliotekar Harald Nissen, Dalen hageby 54, N-7000 Trondheim, Norge.

Antikvar, cand. mag. Allan Tønnesen, Ålholmvej 78, DK-2500 Valby, Danmark.

Amtsdirektør, cand. jur. Ernst Verwohlt, Strandengen 4, DK-4000 Roskilde, Danmark.

Cand. phil. Susanne Vogt, Bernhard Bangs Allé 8^a, DK-2000 Frederiksberg, Danmark.

Lærer Bent Østergaard, Rundvangen 6, DK-2605 Brøndby, Danmark.

Heraldisk Selskabs styrelse:

Arkivar, cand. phil. Nils G. Bartholdy, Rigsarkivet, Rigsdagsgården 9, DK-1218 København K.

Avdelingschef, fil. kand. Tom C Bergroth, PB 675, SF-20101 Åbo, Finland.

Advokat Hans Cappelen, Olav Vs gaten 1, N-0161 Oslo, Norge.

Sekretær Carsten Frölich, Maltevangen 15, DK-2820 Gentofte, Danmark (sekretær).

Greve Poul Holstein, Livjærgade 29^a, DK-2100 København Ø, Danmark (redaktør).

Statsheraldiker Clara Nevéus, Rigsarkivet, Box 12541, S-102 29 Stockholm, Sverige.

Universitetslektor, mag. art. Knud Prange, Degnemose Allé 26, DK-2700 Brønshøj, Danmark (formand).

Dr. h. c. Ole Rostock, Sigmundsvej 8, DK-2880 Bagsværd, Danmark (Selskabets heraldiske konsulent).

Fhv. departementchef Birgir Thorlacius, Bólstaðarhlíð 16, Reykjavík, Island.

Antikvar, cand. mag. Allan Tønnesen, Ålholmvej 78, DK-2500 Valby, Danmark.

Cand. phil. Susanne Vogt, Bernhard Bangs Allé 8,2-54, 2000 Frederiksberg, Danmark (kasserer).